

MISIR EDEBİYATINDA KISA HİKÂYE

Gülyaşar DEMİRCİ

Yüksek Lisans Tezi

Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Prof. Dr. Nevzat H. YANIK

2014

Her Hakkı saklıdır

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARAP DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

Gülyaşar DEMİRCİ

MISIR EDEBİYATINDA KISA HİKÂYE

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Nevzat H. YANIK**

ERZURUM-2014

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEZ BEYAN FORMU

09/07/2014

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum "Mısır Edebiyatında Kısa Hikaye" adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

09/07/2014

Gülyaşar DEMİRCİ

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Nevzat H. YANIK danışmanlığında, Gülyaşar DEMİRCİ tarafından hazırlanan bu çalışma **09 Ocak 2014** tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Nevzat H. YANIK

İmza:

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. İlknur EMEKLİ

İmza:

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Asuman GÖKHAN

İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. / /

Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	III
ABSTRACT.....	IV
TRANSKRİPSİYON	V
KISALTMALAR DİZİNİ	VI
ÖNSÖZ.....	VII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAP EDEBİYATINDA KISA HİKÂYE

1.1. KLASİK ARAP EDEBİYATINDA KISA HİKÂYE.....	12
1.2. MODERN ARAP EDEBİYATINDA KISA HİKÂYE	15
1.2.1. Lübnan	19
1.2.2. Suriye.....	22
1.2.3. Ürdün.....	26
1.2.4. Irak	27

İKİNCİ BÖLÜM

MISIR'IN SOSYAL YAŞAMINA GENEL BİR BAKIŞ VE MISIR

EDEBİYATINDA KISA HİKÂYE

2.1. MISIR'IN SİYASİ, SOSYAL, KÜLTÜREL VE EKONOMİK DURUMU	29
2.2. MISIR'DA KISA HİKÂYENİN DOĞUŞU VE GELİŞİMİ	47
2.3. MISIR'DA KISA HİKÂYE YAZARLARI VE ESERLERİ.....	53
2.3.1. Rifâ'a Râfi' et-Tahtâvî (1801-1873).....	53
2.3.2. Mustafa Lutfî el-Menfâlûtî (1876-1924).....	56
2.3.3. Muhammed Huseyn Heykel (1888- 1956)	57
2.3.4. Tâhâ Hüseyin (1889-1973)	60
2.3.5. Muhammed Teymûr (1892-1921)	61
2.3.6. Mahmûd Teymûr (1894-1973)	63
2.3.7. Mahmûd Tahîr Lâşîn (1894-1954).....	66
2.3.8. Tevfik el-Hakîm (1898-1987).....	67

2.3.9. Yahyâ Hakkî (1905-1992)	71
2.3.10. Necîb Mahfûz (1912-2006)	74
2.3.11. Abdu'l-Hamîd Cûde es-Sahhâr (1913-1974).....	76
2.3.12. Muhammed Abdu'l-Halîm Abdullah (1913-1970)	78
2.3.13. Yûsuf es-Sibâ'î(1918-1978)	78
2.3.14. İhsân 'Abdu'l-Kuddûs(1919-1990)	79
2.3.15. 'Abdurrahman eş-Şarkâvî(1920-1987).....	80
2.3.16. Yûsuf İdrîs(1927-1991).....	81
2.3.17. İdvar Harrât (d. 1927).....	83
SONUÇ.....	85
KAYNAKÇA	87
ÖZGEÇMİŞ.....	95

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ MISIR EDEBİYATINDA KISA HİKÂYE

Gülyaşar DEMİRCİ

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Nevzat H. YANIK

2014, 95 Sayfa

Jüri: Prof. Dr. Nevzat H. YANIK
Yrd. Doç. Dr. İlknur EMEKLİ
Yrd. Doç. Dr. Asuman GÖKHAN

Hikâye, gerçek ya da kurgulanmış olayları anlatan düzyazı türüdür. Kısa hikâyeler, bin beş yüz kelimeyi aşmayan, genelde iki ya da üç kişi arasında geçen, tek bölüm halinde olan ve ahlak dersi veren bir anlatı türüdür. Araplarda ilk hikâyelerde örf, adet, gelenek, görenek, kahramanlık, savaş ve aşk macerası gibi konulara ağırlık verilmiştir. İslam'ın doğuşuyla birlikte, Kur'ân kıssaları, hadis-i şerifler ve seyahatnameler Arap edebiyatında ağırlık kazanmaya başlamıştır.

Mısır'da modern anlamda hikâyecilik 1917-1944 yılları; 1945-1967 yılları ve 1967'den günümüze olmak üzere üç dönemde incelenmektedir. Kısa hikâye Mısır'da XX. yüzyılın başlarında çeviri faaliyetleriyle başlamıştır. Mısır'da Birinci Dünya Savaşı yıllarında kurulan el-Medresetu'l-Hadîse grubunun çalışmaları, kısa hikâye türünde alınacak mesafeyi kısaltmıştır. 1930 sonrasında Mısır'da yayınlanan gazeteler hikâyeler için özel bölümler ayırmıştır. İkinci Dünya Savaşı yıllarında meydana gelen siyasi, dini ve ekonomik sorunlar yazarları tüm edebi türlerde olduğu gibi kısa hikâyede de gerçekçiliğe yöneltmiştir.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra, Arap âleminde matbaanın canlanmasıyla edebi eserlerde bir artış görülmüştür. Yazarlar, eserlerini edebi akımlar doğrultusunda kaleme almışlardır. 1950'lerden sonra yeni edebi akımlar sayesinde klasik türdeki eserlerin yanı sıra, modern Arap hikâyeciliği ve romancılığı da gelişme göstermiştir. Ancak 1960'lı yıllarda yönetimin tiyatroya daha fazla ilgi göstermesiyle kısa hikâye türünde bir gerileme görülmeye başlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kısa Hikâye, Arap Edebiyatı, Arap Hikâyesi, Mısır, Modern Mısır Hikâyeciliği.

ABSTRACT

MASTER THESIS

SHORT STORY IN EGYPTIAN LITERATURE

Gülyaşar DEMİRCİ

Advisor: Prof. Dr. Nevzat Hafız YANIK

2014, Pages: 95

Jury: Prof. Dr. Nevzat Hafız YANIK

Assist. Prof. Dr. İlknur EMEKLİ

Assist. Prof. Dr. Asuman GÖKHAN

Story, is a genre of prose describing realities or edited facts. A short story having no more than one thousand and five hundred words possess one part. It generally occurs between two or three people and gives moral doctrines. There are several issues such as customs, rituals, folkways, conventions, bravery, battles and love affairs in former Arabic stories. After the birth of Islam, tales in Quran, hadiths and travelbooks have taken precious attention in Arabic Literature since then.

In Egypt, modern story writing is categorized into three main period of time: 1917-1944, 1945-1967 and from 1967 to now. Short story came about to develop by translation activities in the beginning of the twentieth century in Egypt. Especially, the studies of a group called el-Medresetu'l-Hadîse, have made it easier for short stories to gradually shorten its long journey of developing process. Journals published in Egypt after 1930's, allocated short stories in their special issues. Political, religious and economical problems came about in the years of World War II have forced short story writers turn their attention to realism just as other literary genres.

After World War II, literary works increased following printing press machines became widespread in Arabic world. Writers wrote their works up towards literary movements prevailing at that time. Thanks to new literary movements, contemporary Arabic storytelling and novel writing have also shown some improvements as well as classical works after 50's. However, short stories have begun to lose their reputation due to the fact that the government had more interest in theatre rather than those of stories.

Key Words: Short Story, Arabic Literature, Arabic Short Story, Egypt, Modern Egyptian Short Story.

TRANSKRİPSİYON

Bu çalışmamızda Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi'nde kullanılan şu transkripsiyon alfâbesi mümkün olduğunca esas alınmıştır.

Sesliler:

آ = â ;	إِ = î ;	أُ = û ;
اَ = e, a ;	اِ = i, î ;	اُ = u, ü ;

Sessizler:

ء = ' ;	ز = z	ق = k
ب = b	س = s	ك = k
ت = t	ش = ş	ل = l
ث = s	ص = s	م = m
ج = c	ض = d, z	ن = n
ح = h	ط = t	و = v
خ = h	ظ = z	ه = h
د = d	ع = ' ;	ى = y
ذ = z	غ = ğ, g	
ر = r	ف = f	

Bunlara ek olarak şu hususlar gözetilmiştir:

- Harf-i tarifler kelime başında küçük harfle yazılmıştır. “el-Kıssa” gibi.
- Harf-i tarif ile gelen kelimelerin şemsî ve kamerî harflerle okunuşu belirtilmiştir. “et-Tahtâvî, el-Medresetu'l-Hadîse” gibi.
- Terkîb halindeki şahıs isimleri bitişik yazılmıştır. “Cemâl 'Abdunnâsir” gibi.
- Vasl halinde, kelimenin sonundaki i'râbı belirtilmiştir. Örnek: Lisânu'l-'Arab.

KISALTMALAR DİZİNİ

A.Ü.	: Ankara Üniversitesi
A.Ü.D.T.C.F.	: Ankara Üniversitesi Dil-Tarih-Coğrafya Fakültesi
b.	: bin
bkz.	: bakınız
c.	: cilt
çev.	: çeviren
D.E.Ü.	: Dokuz Eylül Üniversitesi
DİA.	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
G.Ü.	: Gazi Üniversitesi
md.	: madde
M.Ö.	: Milattan Önce
M.S.	: Milattan Sonra
ö.	: ölümü
s.	: sayfa
sy.	: sayı
tsz.	: tarihsiz
yy.	: yüzyıl
İ.F.	: İlahiyat Fakültesi

ÖNSÖZ

Arap dünyasının önemli merkezlerinden biri olan Mısır'da edebiyat, 1798 yılında Napolyon'un Mısır'ı işgaliyle başlar. Mısır'da yaşanan siyasi gelişmeler Mısır edebiyatını da etkilemiştir. Fransız işgali ve işgalin ardından Mısır'da siyasi ve sosyal yapının değişime uğramasıyla XIX. yüzyılın ortalarında yenilikler görülmeye başlamıştır. Yeni okullar açılmış ve öğrenim görmek için Avrupa'ya öğrenciler gönderilmiştir. Rifâ'a Râfi' et-Tahtâvî ile başlayan çeviri hareketleri, 1822'de Mehmet Ali Paşa'nın Bulak matbaasını kurması ve buna paralel olarak gazeteciliğin gelişmesi, yeni edebi türlerin doğmasına zemin hazırlamıştır.

Arap dünyasında modern anlamda kısa hikâyeye Mısır'da doğmuş ve daha sonra diğer bölgelere yayılmıştır. Mısır'da kısa hikâyecilik, XX. yüzyılın başından Birinci Dünya Savaşı'na; Birinci Dünya Savaşı'ndan 1920 yılına; 1925 yılından 1950 ve sonrasına kadar olmak üzere birtakım tarihsel süreçlerden geçmiştir.

Çalışmamız giriş, iki bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Giriş bölümünde genel olarak kısa hikâyenin tanımı ve özelliklerine değinilmiş, Kur'an kıssaları ve makâmat türü tanıtılmıştır.

Birinci bölümde klasik ve modern Arap edebiyatında kısa hikâyenin yanı sıra Lübnan, Suriye, Irak ve Ürdün'de kısa hikâyeciliğe değinmeye çalıştık.

İkinci bölümde, Mısır'ın siyasi ve sosyal durumu hakkında genel bilgiler verilerek, Mısır'da kısa hikâyenin ortaya çıkışı, gelişimi ve önemli kısa hikâyeye yazarları ele alınmıştır.

Sonuç kısmı ise çalışmadaki konular üzerinde genel çıkarımlar yapılarak oluşturulmuştur.

Bu çalışmaya başladığım günden itibaren, kendisine her başvurduğumda sıcak ve yakın ilgilerini esirgemeyen ve değerli vakitlerini ayıran hocam Sayın Prof. Dr. Nevzat Hafız YANIK'a, kaynak temininde bana yardımcı olan hocam Sayın Prof. Dr. Kenan DEMİRAYAK'a, hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Nurullah YILMAZ'a, hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. İlknur EMEKLİ'ye, değerli arkadaşım Arş. Gör. Fatih KILIÇ'a, ayrıca bu çalışmamda her daim desteklerini esirgemeyen diğer hocalarımın teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

GİRİŞ

I. KISA HİKÂYE, KUR'AN KISSALARI VE MAKAMAT

A. KISA HİKÂYENİN TANIMI

“Hikâye” kelimesinin tanımı için lügatlerde birçok açıklamalara rastlarız:

Hikâye: *“Bir söz ve haberi nakl ve rivayet eylemek, bir nesneye benzetmek, bir kimseyi fiilen yahut kavlen taklit eylemek, bir kimseden kelâm nakleylemek, düğümü çözüp muhkem eylemek.”*

Hikâye: *“Nakletme, bir vak'a ve sergüzeşti sırasıyla anlatma, rivayet; hakikî veya uydurma ve ekseriya hisse kapmağa mahsus sergüzeşt ve vukuât; kıssa, mesel, roman.”*

Hikâye: *“Nakletme, anlatma; bazı vukuâtın heyet-i mecmuası; fıkra, roman.”*

Hikâye: *“Bir hâdisenin suret-i vukuunu etrafıyla anlatmak ve söylemek, nakl ve rivayet etmek; bir hâdise hakkında söylenen sözler, nakl, rivayet; hakikî veya hayalî bir vak'aya dair söylenen gülünç veya şâyân-ı itibar sözler; kıssa, masal, roman.”*

Hikâye: *“Nakl, beyân-ı rivayet. Sergüzeştîn-i hikâye. Hikâye-i macera. Hikâye-i hâl, masal. Roman ki sahih veya gayr-i sahih bir vak'ayı şâmil makale, kitap.”*

Hikâye: *“Anlatma, roman, masal, olmuş bir hâdise.”*

Hikâye: *“Az çok ayrıntıları verilerek anlatılan olay; baştan geçen bir olayı anlatma; belli bir zaman ve yerde az sayıda kişinin başından geçen, gerçeğe uygun birtakım olaylar anlatan ya da birkaç kişinin karakteri çizilen roman türünden kısa yapıt, öykü; aslı olmayan söz.”*

Hikâye: *“Olmuş veya olması mümkün olayları yazılı veya sözlü olarak anlatma; bu şekilde anlatılan olay, mesel, kıssa; anlatma, nakletme; olmuş veya olması mümkün olayların anlatılması esasına dayanan edebî tür; boş, gereksiz laf, uydurma.”¹*

¹ İsmail Çetişli, *Metin Tahlillerine Giriş/2*, Akçağ Yayınları, (2. Baskı), Ankara 2009, s.15-16.

Lügatlerdeki tanımlara baktığımızda, hikâyenin hem kelime anlamı hem de kavram anlamı üzerinde durulduğu dikkatimizi çekmektedir. Hikâye, tarihin her döneminde, öncelikli olarak anlatma fiili üzerine kurulmuş bir edebi tarzdır. Anlatma, hikâye etme ya da tahkiye, hikâyenin en temel özelliğidir.²

Dünya edebiyatının klasik döneminde diğer edebi türlerden ayrılarak bağımsız olan hikâyenin batı dillerindeki karşılığı: İngilizce'de *story*, Fransızca'da *histoire* ve Almanca'da *geschichte*'dir. Modern anlamda hikâyecilik XVIII. yüzyılda Batı'da görüldü. XIX. yüzyılda ise romandan ayrılmıştır ve kısa hikâyecilik olarak adlandırılan bir tür ortaya çıkmıştır. Kısa hikâyenin dünya edebiyatındaki ilk örneği, İtalyan Boccaccio'nun *Decameron Hikâyeleri*'dir. Boccaccio'nun hikâyelerinin konusu, insanların yanlışları ve uygun olmayan hareketleridir. Hikâyecilikle ilgilenen yazarlardan Alphonse Daudet, Guy de Maupassant, Mark Twain, O. Henry, John Steinbeck, Erksine Coldwell, Anton Paulvich Chekhov gibi ünlü yazarlar XIX. yüzyıldan sonra realist tarzda yazdılar.³

Hikâye Arapça bir kelime olup, hikâye kelimesi yerine kıssa kelimesi de kullanılmaktadır. Kıssa olay, hikâye, cümle, söz, haber, vaka gibi anlamlara gelmektedir. İbn Faris (ö.395/1004)'e göre kıssa, bir kişiyi ya da bir şeye ait olan olayları anlatmaktır. Kıssa, açıklamak, anlatmak, hikâye etmek, makas ile kırmak ve kesmek olan kassa fiilinden türemiştir.⁴

Edebiyatta ise kıssa, olmuş ya da olması mümkün olan olayları anlatan düz yazı türüdür.⁵

Arapça'da kıssalara farklı anlamlar verilmiştir. Gece buluşmalarında anlatılan masallar esmâr, bâtil masallar hurafât, birinden nakledilen sözler rivâyât, farklı konulardaki ifadeler hadis, birbiriyle alakalı olmayan zarif hikâyeler de nevâdir ya da kısa hikâye olarak adlandırılmıştır.⁶

² Çetişli, s.16 vd.

³ Hüseyin Yazıcı, *The Short Story in Modern Arabic Literature*, Kahire 2004, s.11.

⁴ Nurettin Turgay, *Arap Edebiyatında Kısa Hikâye*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 1995, s.1.

⁵ Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, "Hikâye" md., c.I, İstanbul 1992, s.645.

⁶ Levend Ağâh Sırrı, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Yeni Şark Kütüphanesi, c.I, Ankara 1984, s.199.

Arapça’da kısa hikâye *el-Kıssatu’l-Kasîra* olarak tanımlanır. Kısa hikâyeye *el-Uksûsa* da denir. Kıssa ile aynı kökten türemiştir. Çoğulu *ekâsis*’tir. Bazı dil âlimleri, *el-Uksûsa*’nın *el-Kıssatu’l-Kasîra*’dan daha kısa olduğunu iddia etmişlerdir. Ancak bu iki kelime benzer anlamda kullanılmaktadır.⁷ Bunlar modern anlamda “hikâye” terimine karşılık gelir. Mahmûd Teymûr’a göre, hikâye için kullanılan el-Kıssa kelimesi, *el-Kıssatu’l-Kasîra* ve *er-Rivâye* arasındadır. *el-Kıssa* ’da hayat bir bütün olarak ele alınırken; *el-Uksûsa* da hayatın bir parçası olarak ele alınır. *el-Kıssatu’l-Kasîra*, *el-Uksûsa*’dan sonraki en kısa hikâyedir. Modern anlamdaki el-Kıssa kelimesi, klasik anlamdaki el-Hikâye kelimesi ile karıştırılmamalıdır. Bugün el-Kıssa kelimesi bazen roman ve bazen de öykü olarak kullanılmaktadır. Arap edebiyatında *Kıssa Kasîra Cidden* (Çok Kısa Öykü) adında başka bir terim de vardır.⁸

Kısa hikâye ile hikâye çoğu zaman birbirine karıştırılan terimlerdir. Hikâye, kökleriyle Arap edebiyatı tarihinin eski dönemlerine kadar uzanan bir türdür. Kur’ân-ı Kerîm’de zikredilen peygamber, kavim ve milletlerin hikâyeleri, halk hikâyeleri ve efsanelerini de içine alır. Kısa hikâye ise, modern anlayışla çağdaş Arap edebiyatına Batı’dan gelen bir türdür.⁹

Destan, kıssa, masal, menkıbe, halk hikâyesi, mesnevi, fıkra, öykü ve roman anlatmaya dayalı türlerdir.¹⁰ Uzun geçmişi olan hikâye, diğer anlatma esasına dayalı olan türleri içine alır, anlatır, nakleder ve tahkiyede bulunur. Hikâyede dil, esasında anlatma, hikâye etme ve nakletme çerçevesinde kullanılıp kurgulanır. Her dönemin ve toplumun hikâyeciden beklentisi; gösterme, yorumlama, tahlil ve açıklama değil; anlatma ve hikâye etmesidir.¹¹

Hikâye, yaşadığımız dünyada yaşanmış, yaşanabilir veya hayal ürünü olan olayları anlatır. Hikâyenin iskeletini, yazar belli bir düzen içinde, olay örgüsü ve vak’a

⁷ ’Abbâs Hıdır, *el-Kıssatu’l-Kasîra fî Mısır munzu Neş’etihâ hattâ Seneti 1930*, el-Mektebu’l-‘Arabiyye, Kahire 1966, s.73.

⁸ Yazıcı, s.14.

⁹ “Çağdaş Mısır Öyküsü I”, *Hece Öykü Dergisi*, sy.31, yıl.6, Şubat-Mart 2009, s.56.

¹⁰ Şerif Aktaş, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Birlik Yayınları, Ankara 1984, s.10.

¹¹ Çetişli, s.19.

zincirini de oluşturarak kurgular. Destan, masal, halk hikâyesi, hikâye ve romanda vak'a temel unsurdur.¹²

Toplumun hikâyeye bu kadar ilgi duymasının nedeni, meraktır. İnsandaki merak duygusu, *Ne olmuş?* , *Nasıl olmuş?* , *Neden olmuş?* ,soruları insanı hikâyeye yönlendirir. Böylece bu merak duygusu insanın hoşça vakit geçirmesine vesile olmuştur.¹³

Hikâye türü şiirden farklıdır. Şiirde, yazar kendi duygularını yansıtır. Hikâye yazarları da şiirde kullanılan duygulardan yararlanırlar. Hikâye yazarları şairlerin aksine kendi "ben"lerinden çok "başkaları"ndan bahsederler. Özellikle 'insanlar arasındaki anlaşmazlık' hikâyede önemli yer tutar. Hikâye bu yüzden roman ve tiyatro türüne daha yakındır. Hikâyenin hacmi romana oranla küçüktür. Hikâye yazarı da şair gibi bu "dar hacim"e dünyayı sıkıştırmaya çalışır. Kelime ve sembollerin doğaçlama gücü hikâye sanatında da önemli yer tutar. Hikâyeci, insanı bilim adamından daha çok anlar. Çünkü onun konusu genel olarak insan değil, özel olarak insandır, yani şahsiyettir.¹⁴

Günümüzde hikâye ya da modern hikâye kavramına karşılık gelen tür, Batı'da XIX. yüzyılda kesin formuna ulaşmış ve müstakil bir tür haline gelmiştir. Modern hikâyenin ortaya çıkışında gazete ve dergilerin etkisi büyüktür. Edgar Allen Poe, Guy de Maupassant, Walter Scott, Hoffmann, Anton Çehov gibi yazarlar modern Batı hikâyesinin klasik yapısına kavuşmasında büyük emeği geçmiş yazarlardır.¹⁵

Modern hikâyenin anlatma esasına dayalı diğer türlerden ayırt edici en önemli özelliği kısa metin olmasıdır. Çünkü diğer anlatı esasına dayalı eserlerin okunması günler hatta aylar alabilir. Bununla birlikte modern hikâyenin kısalık ölçüsünü de vermek zordur.¹⁶

Kısacası hikâye; "kişi zaman ve mekân bakımından dar, konu edindiği özne ya da nesneyi sınırlandırarak hareket öğelerini en aza indirmiş; düşünce, duygu, hayal ve sunum tekniği bakımından en yoğun olan anlatım türüne denir."¹⁷

¹² Aktaş, s.10-11.

¹³ Sadık Kemal Tural, *Zamanın Elinden Tutmak*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1982, s.262.

¹⁴ Mehmet Kaplan, *Hikâye Tahlilleri*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2010, s.10.

¹⁵ Çetişli, s.24.

¹⁶ Çetişli, s.25

¹⁷ Tural, s.43.

B. KISA HİKÂYENİN ÖZELLİKLERİ

Kısa hikâye, isminden de anlaşıldığı gibi hacim ve içerik yönünden kısa olur. Konuyu özet şeklinde sunar. İçerisinde gereksiz ayrıntı ve fazlalıklar olmaz. Ele aldığı konu hakkında düşünce verir. Okuyucuyu iyi sonuca götürür.¹⁸

Teknik özelliğe sahip kısa hikâyeler hayır ile şerrin, güzellikle çirkinliğin, sevgi ile nefretin, doğrulukla yalanın arasını ayırır. İnsana bu gibi özellikler kazandırır; onu kötülükten uzak tutar ve iyiliği yaşamasını sağlar. Günümüzdeki kısa hikâye bu tekniğe sahiptir. Bu yüzden, günlük yaşamın ve sosyal vakaların birer parçasıdır.¹⁹

Roman şeklindeki hikâyelerde herhangi birinin hayatı ve bir olay ayrıntılı anlatılır. Kısa hikâyelerde durum farklıdır. Kısa hikâyelerde, herhangi birinin davranışı ya da anlatılan olayın tek bir yönü ele alınır. Olay, kısa ve özlü bir şekilde, ince anlam ve fikir vererek, romana nispeten daha kısa anlatılmaktadır.²⁰

Hikâyeler teknik bakımdan hayali hikâyeler ve gerçek hikâyeler olmak üzere iki çeşittir. Kısa hikâyeler hayali olmayan, gerçeklere dayanan hikâyelerdir. Hayali hikâyede yazar, hayal kurar ve kurduğu hayallere göre yazmaya başlar. Kısa hikâyelerde yazar, halkın içine karışıp toplumun farklı kesimlerinde gezer. Sonra oturup şahit olduğu olayları hikâyesine aktarır.²¹

Hikâyeler uzun tarihleri boyunca bir yerden diğerine taşınırlar. Taşındıkları yerlere göre yeni nitelikler kazanırlar. Bölgenin yapısına uygun farklı ilaveler yapılır, o bölgenin boyasıyla boyanır, o bölgeye uygun bazı etkileşimler olur. Sanki orada yazılmış gibi olur.²²

Kısa hikâyelerde vakalar sade bir dille ve belli sınırlar içerisinde yazılır. Yaşamın bir parçası olan kısa hikâyeler farklı çevrelerin kültürel iklimini yansıtır. Kısa

¹⁸ et-Tahir Ahmed, Mekki, *el-Kıssatu'l-Kasîrâ*, Daru'l-Meârif, Kahire 1992, s.95.

¹⁹ Turgay, s.32.

²⁰ Brugman J., *An Introduction to the History of the Modern Arabic Literature in Egypt*, Leiden 1984, s.213.

²¹ Hıdır, s.81.

²² “Çağdaş Mısır Öyküsü I”, *Hece Öykü Dergisi*, s.62.

hikâyelerde sıradan olaylar yerine işaretlerle olaylar anlatılır, belli kişi, çevre ve olayların üzerinde durulmaz, kısa cümlelerden büyük anlamlar çıkartılır.²³

Diğer normal hikâyelerdeki gibi, kısa hikâyelerde de giriş, gelişme ve sonuç kısımları vardır. Kısa hikâyeler hacimsel olarak uzun olmadıklarından dolayı, giriş, gelişme ve sonuç kısımlarına kısa bir şekilde değinilmektedir.²⁴

Sonuç olarak kısa hikâyelerin özelliklerini şu şekilde sıralayabilmemiz mümkündür.

- 1- Kısa hikâyeye, zaman ve mekânın ötesinde, efsaneye dayanan bir şey değildir.
- 2- Akıcı ve gerçeğe uygundur.
- 3- Betimleme ve düşüncelerle süslenir.
- 4- Kıssa kalıbına uygundur.
- 5- Edebi bir dille yazılır.
- 6- Yazar, baskıdan uzak ve fikir özgürlüğüyle hikâyesini yazar.
- 7- Yazar hikâyesini okuyucuya sunarken, sevecen bir kalbe sahip olduğu imajını verir.
- 8- Hikâyede okuyucuyu sıkacak tabirlere yer verilmez.
- 9- Hikâyede kötü şeylere övgüye yer yoktur.
- 10- Zalime yardım görüntüsü verilmez.
- 11- Fitne ve fesada yer yoktur.
- 12- Genel olarak teknik kurallara uyulur... Vs.²⁵

C. KUR'ÂN KISSALARI VE MAKÂMÂT

"مقامة" kelimesi "قيام" (ayakta olmak, ayakta durmak, ayağa kalkmak) mastarından türetilmiştir. Zaman, mekân isimleri ve de mimli mastar için kullanılabilen bir kelimedir. Makâmenin terim anlamı ise, "Makâme, kahramanın başından geçen

²³ Mekki, s.98.

²⁴ Mekki, s.99.

²⁵ Turgay, s.36.

olayları ravînin edebi bir dille kısa hikâye biçiminde anlatmasıdır.” Şevkî Dayf, makâme için böyle bir tanımın doğru olmadığını ve makâmenin, edebî ve fasih bir söz olduğunu belirtmiştir. Ona göre asıl amaç, edebî üslûbun ve sanatların öğretilmesidir. Bu yüzden o, makâmeye hikâye denilmesinin doğru olmadığını söylemiştir.²⁶ İstilah olarak makâme, üslûp ve söz bakımından kısa hikâyelere benzeyen ve meclislerde ayakta veya oturarak yapılan konuşmalardır.²⁷

Düz yazıda klasik Arap edebiyatının misallerinin fazla olmasına rağmen, çoğu bilim adamı makâmeyi roman, hikâye ve tiyatronun ustası olarak görmüşlerdir. Bazıları ise kısa hikâyenin eski ile bir bağlantısının olmadığını ve kısa hikâyenin batıdan alındığını savunmuşlardır.²⁸ Çünkü Araplarda yaratıcılık ve zengin hayal gücü olmadığı ve hikâye sanatı da bunları gerektirdiği için hikâyenin tam anlamıyla batı edebiyatı hikâyelerinin Arapçaya çevrilmesinden sonra ortaya çıktığına inanmaktadırlar.²⁹

Makâmât, sosyal sorunları edebi yolla ifade eden küçük vaazlardan oluşur. Mahmûd Teymûr’a göre “ Makâmât”ın en önemli özelliği Arapça ‘da “el-uksûsa” diye isimlendirilen kısa hikâyenin ifade ediliş tarzıdır.³⁰ Makâmât’ın şekli, XIX. yy’daki öykü formuna daha yakındır. Hatta bazıları, Bedi ez-Zamân el-Hemedânî’yi klasik Arap hikâyesinin öncüsü ve makâmât’ını da hikâyecilikteki ilk önemli çalışması olarak kabul eder. Oryantalist L. Massignon (1883-1962) Arap hikâyeciliğinin ilk olayının makâmât olduğunu söylemiştir.³¹

Yarım asırlık çalışma gerektiren öykünün gelişim sürecini iki grup yazar sürdürmüştür. İlk grupta bulunan Abdullah Nedîm makâmeyi sosyo-kültürel değişim sonucu yeniden canlandırmıştır. İkinci grupta bulunan Şükrî ‘Ayyâd da malez, kırma bir türle aynı amaca ulaşmak istiyordu. Abdullah Nedîm, Muhammed el-Muveylîhî gibi gazeteciler, Ahmed Şevkî, Hâfız gibi şairler ve Muhammed Lutfî Cum’a gibi çevirmenler eski makâme türünde eserler vermişlerdir. Kısa öykü formuna en çok

²⁶“ez-Zemahşeri ve el- Makâmât adlı eseri”, *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c.IV, sy.1, Diyarbakır 2002, s.79-80.

²⁷ Şevki Dayf, *el-Makâme*, Dâru’l-Meârif, Mısır tsz, s.8.

²⁸ Sabri Hafız , “Modern Arap Kısa Öyküsü(I)”, (Çev.:Azmi Yüksel), *Nüşa Dergisi*, yıl.III, sy.9, Bahar 2003, s.2

²⁹ Yazıcı, s.16.

³⁰ Yazıcı, s.20.

³¹ Yazıcı, s.21.

yaklaşan makâmeler Muhammed Lutfî Cum'a'ninkilerdir. Cum'a, herkesten münferit bir şekilde uzun süre yazmış ve yeni motifler oluşturmaya çalışmıştır. “*fî Vâdî'l-Humûm*” (Endişeler Vadisi'nde) adlı eserinde edebiyatın el-Hakîkî (Gerçekçi) ve el-Hayâlî (Hayali) olarak iki kısma ayrıldığını belirtmiş, ancak Cum'a el-Hakîkî yani gerçekçi türde yazmayı tercih etmiştir. Cum'a'nın eserleri romantik yapıdadır ve kendinden sonra yazacak olan yazarlar için romantik kısa öykünün misalini teşkil edecektir. Romantizm akımı eski türlere karşı çıktığından dolayı, kendi yazı türünü makâmenin kalıplarından kurtarmaya çalışmıştır.³²

Makâme türünü ilk ortaya çıkaran Ebu'l-Fadl (Bediu'z-Zaman) el-Hemedânî H.358 (M.968) yılında İran'ın Hemezân şehrinde doğdu.³³ Makâmeyi Arap edebiyatına ilk kazandıran kişinin el-Hemedâni olduğu bilinse de onu ilerleten el-Harîrî'dir. el-Harîrî başlarda el-Hemedâni'yi taklit ettiğini söyleyip ona medihler yağdırırken 43. makâme'sinde kendinin üstünlüğünü dile getirmiştir. Zamanla ortaya çıkan değişim ve gelişmelerle onun haklılığı kabul görmüş ve bu alanda deneme yapanlar el-Hemedâni'yi değil el-Harîrî'yi taklit etmişlerdir. Makâme sadece Arap yazarlarını etkisi altına almamış, aynı zamanda öncelikle İran edebiyatı olmak üzere diğer birçok milletlerin yazarlarını da etkilemiştir. Hatta İspanyolların macera hikâyelerindeki Picaroon isimli kahraman, Bedîu'z-Zemân'ın hikâyelerindeki kahraman el-İskenderî ile el-Harîrî'nin hikâyelerindeki kahraman Ebû Zeyd'e benzer.³⁴

Kur'ân, dini bir amaç için gönderilmiştir. Kur'ân'ın bildiri araçlarından biri, Kur'ân'daki kıssalardır. Bu kıssalar, diğer hikâyeler gibi edebi amaçlı değil, tebliğ amaçlı gönderilmiştir. Fakat bu durum, Kur'ân kıssalarının edebi değeri olmadığı anlamına gelmez. Bu kıssalarda tebliğ amacının yanı sıra edebi sanatlar da mevcuttur. Edebi sanatlar, Kur'ân kıssaları için süs niteliğindedir. Dini amaca engel olacak durumları yoktur. Kur'ân kıssaları, dini amaçların edebi bir dille sunulmuş şeklidir.³⁵

Soyut kelimelerle anlatım ve edebi tasvirle anlatım olmak üzere iki tür anlatım vardır. Kur'ân-ı Kerîm tasvirle anlatımı seçmiştir. Zihinsel manaları, psikolojik

³² Hafız, s.5.

³³ Dayf, *el-Makâme*, s.16; Ignace,Goldziher, *Klasik Arap Literatürü*, (Çev.:Azmi Yüksel-Rahmi Er), Vadi Yayınları, Ankara, 2012, s.99.

³⁴ Dayf, *el-Makâme*, s.10.

³⁵ Seyyid Kutub, *Tasviru'l-Fenni Fî'l-Kur'an*, Daru'ş-Şurûk, Kahire 1992, s.143.

durumları, örnekleri, anlatılan kıssaları, meydana gelen olayları, insan tiplerini, tablo ve manzaraları, inanç meselelerine delalet etmek için delil getirişleri ve tartışmaları bu üslupla dile getirmiştir.³⁶

Normal edebi kıssalarda olan şahıs, olay, zaman, mekân, konuşma ve benzeri kavramlar, Kur'an kıssalarında da mevcuttur. Fakat Kur'ân kıssalarında bu kavramları her bir kıssada bütün olarak bulmak imkânsızdır. Kur'an kıssaları, tamamen dini amacı gerçekleştirmede bir aracı olduğundan bazen şahsiyet unsurundan bahsedilmez.³⁷

Kur'an'daki kıssalar, tarihte yaşanmış hayatın küçük bir parçasını ve büyük bir olayı özlü sözlerle anlatan kıssalardır. Bu tür kıssaların amacı bir anda ve en kısa yoldan hedefe ulaşmak için, anlatılmak istenen durumu hızlı bir şekilde sunmaktır.³⁸

1. Makâme'nin Ortaya Çıkışı

Cahiliye döneminde makâme kelimesi, o dönemin şiirlerinde meclisin oluşturduğu cemaat ve orada konuşan hatip için kullanılmıştır.³⁹

İslam âleminde ilim ve medeniyet Hicri IV. yüzyılda ilerlemiş ve bu dönemde Arap dili ve edebiyatındaki gelişmeler altın çağına ulaşmıştır. Bediu-Zemân el-Hemedânî (ö.398/1007), bu yüzyılın ikinci yarısında yaşamış ve makâmâtı ilk olarak o yazmıştır.⁴⁰ Bediu'z-Zaman ve Harîfî makâmelerinde seci' sanatını işlemişler ve asırlar geçmiş olmasına rağmen bu eserler hiçbir zaman önemini kaybetmemiştir. Öyle ki XIX. yüzyılda yaşamış olan Nâsîf el-Yâziçî (ö.1288/1871) onları taklit etmekten kendisini alıkoyamamıştır.⁴¹

Makâme sadece Arap dünyasında değil, doğu ve batı dillerinde de yer almış, taklitleri yapılmış, İran, İngiltere, Almanya, Fransa, İspanya gibi ülkelerde de çeşitli dillere çevrilerek yayımlanmıştır.⁴²

³⁶ İbrahim Sarmış, *Seyyid Kutub*, Fecr Yayınevi, c.II, Ankara 1993, s.132.

³⁷ Şengül İdris, *Kur'an Kıssaları Üzerine*, Işık Yayınları, İzmir 1994, s.204-205.

³⁸ İdris, s.82.

³⁹ Dayf, *el-Makâme*, s.7.

⁴⁰ Nevzat Aşık, "Hicri IV. Asırdan Sonra Makâmât Yazanlar", *İ.F. Dergisi*, sy.II, İzmir 1985, s.55.

⁴¹ Aşık, s.55.

⁴² Dayf, *el-Makâme*, s.10.

Makâmeler eğitim ve öğretim için söylenmiştir. Bediu'z-Zaman el-Hemedânî makâmelerini eğitim ve öğretim amacı ile yazdığı için, makâmelerine kıssa veya hikâye dememiş, aksine makâme demiştir. Dinleyicileri etkilemesi için de makâmelerini kıssa şekline koymuştur.⁴³

Bediu'z-Zaman el-Hemedânî ve daha sonraki makâme yazarlarının asıl amacı dildeki farklı kelimeleri öğretmektir. Bu amaçla bu yazarlar dilde çok kullanılmayan kelime ve terimleri akıcı bir dille aktararak gelişime büyük katkı sağlamışlardır.⁴⁴

2. Meşhur Makâmat Yazarları

Makâmat türünde eserler veren yazarların sayısı oldukça fazladır. Onlardan bazılarını şu şekilde sıralayabiliriz:⁴⁵

- a) es-Sabî (ö.333/944)
- b) Abdulaziz b. Ömer es-Sa'dî (ö.405/1015)
- c) İbn Nâkiyâ (ö.485/1092)
- d) ez-Zemahşeri (ö.538/1143)
- e) İbn Marî (ö.589/1193)
- f) Ahmed er-Râzî (ö.631/1234)
- g) İbn Saykal el-Cezerî (ö.701/1301)
- h) İbn Seyyid en-Nâs (ö.734/1334)
- i) İbnu'l-Verdî (ö.749/1349)
- j) es-Süyûtî (ö.911/1508)
- k) İbrahim el-Vezirî (ö.914/1508)
- l) Nâsîf el-Yâzicî (ö.1288/1871)

Makâmat, Hicri IV. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkmasına rağmen,⁴⁶ modern anlamda kısa hikâyecilik batılı ülkelerin edebiyatlarında on sekizinci yüzyılın sonlarından itibaren kendini göstermiştir.⁴⁷ İslam dünyasında ise, öykücülük XIX.

⁴³ Dayf *el-Makâme*, s.8.

⁴⁴ Âşık, s.55.

⁴⁵ Âşık, s.56 vd.

⁴⁶ Âşık, s.55.

⁴⁷ Hafız, s.1.

yüzyılın sonlarında belirmiştir.⁴⁸ Makâmeler üslûp yönünden kısa hikâyeye benzese de, seci'li bir şekilde yazılmış olmalarından dolayı birbirinden ayrılır.⁴⁹ Makâmeler, kültürlü kesimler için ve daha çok dil eğitime yardımcı olması amacıyla yazılmıştır. Bu yüzden makâmelerde farklı kelimeler yer almış ve dinleyicilerin sıkılmaması için, esprili ifadeler kullanılmıştır.⁵⁰ Kısa hikâyelerde ise toplumun belli kesimine değil, herkesin anlayabileceği lafızlarla, toplumun her kesimine hitap edebilmesi için sade bir dil kullanılmıştır.⁵¹

⁴⁸ Ahmet Savran, *19. yy Osmanlı Döneminde Yeni Arap Edebiyatı*, Erzurum 1991, s.157.

⁴⁹ Dayf, *el-Makâme*, s.32.

⁵⁰ Dayf, *el-Makâme*, s.40 vd.

⁵¹ Mekki, s.98.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAP EDEBİYATINDA KISA HİKÂYE

1.1. KLASİK ARAP EDEBİYATINDA KISA HİKÂYE

Arap edebiyatında, kısa öykü Binbir Gece Masallarına kadar uzansa da bu tür aslında modern anlamda on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında gelişme göstermiş ve yirminci yüzyılın ilk yarısında büyük bir olgunluğa erişmiştir.⁵² Binbir Gece Masalları, Kur'ân'dan sonra Arap edebiyatının ürünü olarak değerlendirilmiştir. Fransız doğu bilimci Antoine Galland (1646-1715), Binbir Gece Masalları koleksiyonunu, çevirisiyle (12 cilt, Paris 1704-12) Avrupa'ya tanıtan ilk kişi olmuştur.⁵³

Arap edebiyatında hikâyenin tarihi çok eski zamanlara dayanır. Eski Arapların hikâyelerinin en meşhuru, Cahiliye döneminin ünlü şairi 'Antara İbn Şeddâd'ın hikâyeleridir. Bu hikâyelerde, Arapların Cahiliye dönemlerindeki ahlak, örf, adet, gelenek, savaş ve kahramanlıkları işlenmiştir.⁵⁴ Arap edebiyatında kısa hikâyenin temelinde, Kur'an'da geçen kıssalar, 'Antera, ez-Zâhir Baybars, Seyf b. Yezan, Hayy b. Yakzân, Binbir Gece Masalları ve makâmât gibi anlatı türleri bulunmaktadır. Tahkiye edebiyatı Batıdan önce Doğuda görülmüş ve Batı çeviri yoluyla Doğudaki edebi türlerle tanışmıştır. Batıdaki modern kısa hikâyeye aslında Doğudan gelen bu kaynaklara dayanmıştır. Oryantalistlerin, Klasik Arap edebiyatının hikâyeye türünden yoksun olduğu iddialarına karşılık olarak bu görüşler ortaya atılmıştır.⁵⁵

İslam'ın doğuşuyla beraber, birçok alanda olduğu gibi hikâyelerde de değişimler olmuştur. Halk arasında Kur'ân kıssaları üst seviyelere çıkmış⁵⁶ ve bunlar dini ağırlıklı olmuştur. Kur'ân'da geçen hikâyeler insanlar arasında çok ilgi görmüş, içeriğindeki ahlâkî, tarihsel dersler ve anlatımdaki üslup, birçok yazara ilham kaynağı olmuştur.⁵⁷

⁵² Hafız, s.1.

⁵³ Goldziher, s.141.

⁵⁴ Goldziher, s.139.

⁵⁵ Rahmi Er, *Modern Mısır Romanı*, Ankara 1997, s.43.

⁵⁶ Turgay, s.50.

⁵⁷ Yazıcı, s.21.

İslam'ın doğuşundan sonraki Arap edebiyatı hikâyelerini iki gruba ayırabiliriz. Birinci gruba dâhil olanlar, Kur'ân-ı Kerîm ve hadis-i şeriflerin içerdiği uzun ve kısa hikâyeler ile siyer ve makâmelerdeki hikâyelerdir. Bunlar en başından beri zevkle okunmuş ve rağbet görmüştür. İkinci gruba dâhil olan hikâyeler ise, Binbir Gece Masalları gibi dini bir düşüncenin olmadığı hikâyelerdir.⁵⁸ Binbir Gece Hikâyeleri günümüze kadar hem doğuda hem de batıda kısa hikâye tekniğinin örneği olarak kabul görmüştür.⁵⁹ Bu hikâyeler halk tarafından beğenilmiş fakat okuyucuya mesaj iletmediği, olumsuz etki yaptığı ve dilinin sağlam olmadığı gerekçeleriyle aydın kesim tarafından uygun görülmemiştir.⁶⁰

İslam'ın ilk zamanlarında Hz. Ömer (ö.23/644) döneminde Temim ed-Dari (ö.40/660) camilerde dini kıssalar anlatmıştır. Hasan el-Basrî (ö.110/728) uzun bir zaman camilerde vaazlarında Kur'ân'dan kıssalar aktarmış ve İslam'a uygun olmayan kıssalardan uzak durmuştur.⁶¹ İslam'ın ilk zamanlarında yaşayan ünlü şair Ömer b. Ebi Rabia (ö.93/711)'da, şiirlerinde kıssalar üzerinde durmuştur.⁶² Hikâyeler siyaset malzemesi olarak da kullanılmış ve daha sonraki dönemlere kadar devam etmiştir.⁶³

Emeviler döneminde ise kıssa ve hikâyede büyük ilerlemeler kaydedilmiş, kıssalar yazılmış ve doğu dillerinden tercümeler yapılmıştır.⁶⁴

Abbasiler döneminde tarihi rivayetlere karşı ilgi büyük olduğundan kabileler arası kavgalardan çıkan savaflara ait hikâyeler⁶⁵ o dönemde hız kazanmıştır. Abbasilerden sonraki dönemde kıssalar yavaş yavaş önemini yitirmiş ve kıssalar avamca denilen bir dille yazılmaya başlanmıştır. Bunun yerine hurafeleri anlatan kıssalar yaygınlaşmıştır.⁶⁶

Hikâyelerin ilk önce Hindistan'da yazıldığı ve sonra Çin'e, Fars'a ve Arabistan'a kadar yayıldığı kabul edilmektedir. Tercüme edilen kıssa kitaplarının başında Kelile ve

⁵⁸ Turgay, s.5

⁵⁹ Ahmet Hasan Zeyyât, *Tarihu'l-Edebi'l-Arabi*, Matbaatu'l-İ'timâd, Mısır, 1930, s.340.

⁶⁰ Turgay, s.5

⁶¹ Ahmed Emin, *Fecru'l-İslâm*, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1969, s.158-159.

⁶² ez-Zeyyât, s.135.

⁶³ Şevki Dayf, *Tarihu'l-Edebi'l-Arabi*, Dâru'l-Maârif, Kahire, 1990, III, s.448.

⁶⁴ Dayf, *El-Edebu'l-Arabî el-Muasır fi Mısır*, Dâru'l-Maârif, Mısır 1961, s.208.

⁶⁵ Carl Brochermann, *İslam Ulusları ve Devletleri Tarihi*, (Çev.:Neşet Çağatay), Ankara 1996, s.96.

⁶⁶ Brochermann, *Tarihu'l-Edebi'l-Arabî*, Dâru'l-Maârif, Mısır1974, s.143.

Dimne bulunmaktadır. Bu hikâyelerin milattan üç yüz yıl kadar önce yazılmış olduğuna dair rivayetler vardır.⁶⁷

Halk hikâyeleri, ağızdan ağıza dolanan cin, peri masalı gibi geniş bir alana yayılıp toplumun hayatına etki eden hurafe veya masalsı hikâyelerdir. Bunların en meşhurları Binbir Gece Masalları'dır. Halk hikâyelerinin dili sıradandır. Hikâye ile kısa hikâyeyi birbirine karıştırmamak gerekir. Hikâye, Arap edebiyat tarihinin eski dönemlerine kadar uzanan, Kur'ân-ı Kerîm'de bahsedilen peygamber, kavim ve milletlerin hikâyelerini de içine alan bir türdür. Kısa hikâyeye ise modern anlayışla çağdaş Arap edebiyatına Batıdan gelen bir türdür.

Kısa hikâyeye, kendi aralarında anlaşamayan iki yazar (Amerika'da Edgar Allan Poe, diğeri Rusya'da Gogol) tarafından aynı anda ortaya çıkarılmıştır. Maksim Gorki, Gogol için şöyle demiştir: “*Biz Gogol'un paltosundan çıktık.*” Bu söylemiyle edebiyat dünyasında kısa hikâyenin başlangıcına tarih atmış olur. Bu durum J.D.Maupassant Fransa'da tezahür edene kadar böyleydi. Maupassant için de Holberk Jackson şöyle demiştir: “*Kısa hikâyeye Mopasan, Mopasan kısa hikâyeye demektir.*”⁶⁸

Klasik Arap edebiyatı Kur'an kıssaları, peygamber hikâyeleri, sîret, makâmat, seyhâtnâmeler, hayali hikâyeler, biyografiler gibi türleri kapsayan büyük bir mirası içerisinde bulundurmaktadır. Klasik Arap Edebiyatı hikâye türünde büyük bir miras bırakmış ve bu miras, batı tarzı hikâyeciliğini etkilemiş ve gelişimine katkıda bulunmuştur.⁶⁹

Arap hikâyelerinin Avrupa hikâye yazarları üzerinde büyük bir etkisi vardır. Boccacio'nun 1349 yılında yazdığı ve Decameron olarak adlandırdığı hikâyeleri, *elf leyle ve leyle* (Binbir Gece Masalları)'nin etkisiyle yazılmış hikâyelerdir. Bu hikâyelerin Avrupa'da adı duyulmuş olup, hatta Shakespeare bile “*All is well that ends well*” dramasında o hikâyelerden alıntılar yapmıştır. Yine aynı şekilde İngiliz şair Geoffrey Chaucer (1343-1400) *Conterburry Tales* isimli şiirsel hikâyelerinden bir şiir olan es-Seyyid adlı şiirini, *Elf leyle ve leyle* hikâyelerinin birinden almıştır.⁷⁰

⁶⁷ ez-Zeyyât, s.341.

⁶⁸ “Çağdaş Mısır Öyküsü I”, *Hece Öykü Dergisi*, s.55 vd.

⁶⁹ Huneyd Ekberi, *Modern Arap Romanı*, (Çev.:Murat Göçer), www.40ikindi.com.

⁷⁰ Mahmûd Teymûr, *el-Kıssa fi'l-Edebi'l-Arabi*, Kahire 1971, s.13.

1.2. MODERN ARAP EDEBİYATINDA KISA HİKÂYE

Modern kısa öykü türünü ilk kez Amerikalı yazar Edgar Allan Poe (1809-1849) ortaya koymuştur. Poe'dan sonra öykü türünde ilk eser verenler arasında Guy de Maupassant (1850-1893), Nikolay Vasilyeviç Gogol (1809-1852) ve Anton Pavloviç Çehov (1860-1904) bulunmaktadır. Öykü türünde ilk eser verenler sayesinde kısa hikâye tüm dünya ülkelerine yayılmıştır.⁷¹

Hikâye türünün XIX. yüzyılda müstakil tür haline gelmesiyle hikâye çalışmalarına başlanmıştır. Bu yüzyılda eskiden tamamen farklı yeni tarzdaki eserlere “Kısa Hikâye” denmiştir. Bu tür Batı'nın Arap nesrine sunduğu en kıymetli armağanıydı. XIX. yüzyılın sonlarında sosyal problemler yaşayan Arap dünyasında, kısa hikâye sayesinde bir canlanma görülmüştür. Bu canlanmayı sağlayanların başında, Amerika Birleşik Devletlerine giden Lübnanlı Cibrân Halîl Cibrân gelmektedir. En başarılı eseri “*Nâdic*” (Ermiş)'i İngilizce olarak yazmış ve okuyucunun edebi zevk eğilimini oldukça etkilemiştir.⁷²

Modern kısa öykünün ortaya çıkışıyla ilgili pek çok neden bulunmaktadır. Ancak, iş hayatının ön plana çıkması ve buna bağlı olarak çalışan grubun okumaya ayıracak zamanının azalması, Avrupa'da kısa öyküyü ortaya çıkaran önemli etkenler arasındadır.⁷³

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından Arap dünyasındaki ülkelerin hepsi İngiliz kolonisi olmuşlardı. Bu durum yabancılara karşı olan mücadelede ulusal bilincin gelişmesini sağlamıştır. Okuyucuyu politik, sosyal ve kültürel sorunlar hakkında uyandırmak için yazılı sözlere ihtiyaç duyulmuş ve bu da yeni bir yazım türünün gelişmesine hız kazanmıştır.

Ulusal bilincin oluşmasıyla bölgedeki sömürgeye karşı olan ayaklanmalar (Mısır 1919, Irak ve Filistin 1920, Suriye 1920 ve 1922), modern Arap öyküsünün doğmasına zemin hazırlamıştır. Bu ortaya çıkan yeni türün öncüleri arasında, Mısır'da Muhammed

⁷¹ Muhammed Tasa, “Çağdaş Suriye Öykücülüğüne Genel Bir Bakış”, *Hece Öykü Dergisi*, 2012, s.1.

⁷² İlknur Emekli, ‘*Abdurrahman Munîf, Hayatı, Edebi Kişiliği ve en-Nihâyât Adlı Romanının İncelenmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2006, s.11-12.

⁷³ Tasa, s.1.

Teymûr (1892-1921), Lübnan’da Lebîbe Hâşim (1880-1947), Abdulmesîh Haddâd (1881-1950) ve Mîhâ’îl Nu’ayme (1889-1988), Filistin’de Halîl Baydas (1875-1949), Irak’ta Mahmûd Ahmed es-Seyyid (1901-1937)’i sayabiliriz. Bu yazarlar eserlerini yazarken birbirlerinden haberi yoktu.⁷⁴ Ayrıca, Arap kısa hikâyenin olgunlaşmasını sağlayanlar arasında Mısır’da Mahmûd Teymûr (1894-1973), Mahmûd Tâhir Lâşîn (1894-1954) ve 1925 yılında ilk haftalık dergi olan *el-Fecr*’i yayımlayan *Cemâ’atu’l-Medreseti’l-Hadîse*’nin üyeleri bulunmaktadır.⁷⁵

Modern öykünün XVIII. yüzyılda batıda gelişmiş, XIX. yüzyılda da romandan ayrılarak bağımsız bir edebi tür haline gelmiştir. Arap dünyası modern öykü ile XIX. yüzyılda yaşadığı edebî Rönesans (en-nahda) kapsamında tanışmıştır.⁷⁶ Modern Arap öyküsünü üç gruba ayırabiliriz. Birincisi, romantik düşünceyi geliştiren romantik eserlerdir. Bu kategorideki eserler öykünün hem biçim hem de içerik bölümüne katkı sağlamışlardır. Bu gruptaki romantik öykülerin amaçları realist öykülerin amaçları ile benzeştiği için birçok yazar birçok yazar her iki kategoride de yazmıştır. Buna örnek olarak Mısırlı yazarların eserleri, özellikle Mahmûd Teymûr’un öyküleri verilebilir. Bu durum, romantizm akımının, Arap kısa hikâyesinin gelişme döneminden bu yana var olduğunun kanıtıdır. İkincisi, öykünün okuyucular tarafından popüler hale gelmesi taraftarı olan ticari türden eserlerin olduğu kategoridir. Üçüncüsü ise, sosyal gerçeklik olarak bilinen sosyalist romantiklerin öyküleridir.⁷⁷

Modern Arap kısa hikâyenin gelişme sürecini takip etmek, eski Arap edebiyatının makâme, ahbâr, kıssa, hikâye, emsâl, nâdire, semer, hurâfe, ustûre, rivâye, sîre, uhdûse, gibi çeşitli ifadeleri irdelemeyi de gerektirmektedir. Batı kültürü ve edebi türleri ile tanışan Arap dünyası, adaptasyon ve çeviri aşamalarından geçmiştir. Bu sürecin başlıca yazarları Fransîs Fethullâh el-Marrâş (ö.1873), Selîm Butrûs el-Bustânî (ö.1884), Mustafâ Lutfî el-Menfâlûtî (ö.1924), Cibrân Halîl Cibrân (ö.1931), Halîl Mutrân (ö.1949) ve Muhammed Huseyn Heykel (ö.1956) ’dir.⁷⁸

⁷⁴ Hafız, s.7.

⁷⁵ Hafız, s.17.

⁷⁶EyüpTanrıverdi,“Modern Arap Edebiyatında Öykünün Serüveni”,*Nüşa Dergisi*,yıl.IV, sy.15, Güz 2004, s.111.

⁷⁷ Hafız, s.20.

⁷⁸Tanrıverdi, s.112.

Arap kısa hikâyeciliğin önderi olarak, Selîm Butrûs el-Bustânî kabul edilmektedir. Selîm Butrûs hikâyenin yanı sıra birçok roman ve tiyatro oyunları da yazmıştır. Bu hikâyelerden özellikle aşk hikâyeleri, bazıları tarafından değersiz ve baştan çıkarıcı görüldüğü için bu hikâyelere karşı çıkmıştır. Buna rağmen XIX. yüzyılın sonlarında hikâyeler birçok gazete ve dergilerde yayımlanmaya başlamıştır. Başlangıçta hikâyeler, Fransızca ve İngilizceden olmak üzere Avrupa edebiyatından yapılan tercümelere dayanıyordu. Butrûs el-Bustânî 1870’de *el-Cenân* dergisini çıkarmıştır. Selîm Butrûs⁷⁹Kahire’de ve ardından Beyrut’ta yayımlanan *el-Cenân* dergisine sistemli olarak hikâyeler yazmıştır.⁸⁰ İlk hikâye “*Ramyetun min ğayri râmîn*”dir. Kısa hikâye yayımlayan diğer dergiler ise “*ed-Diyâ ve el-Meşrik*”tir.⁸¹

Kısa öykünün en önemli öncülerinden olan Abdullah Nedîm (1854-1896), edebi hayatına 1870’lerde atılmıştır. Gazeteci olarak birkaç yıl çalıştıktan sonra haftalık dergiler çıkarmaya başlamıştır. Öykünün gelişimi öncelikle 1870’te *el-Cenân*’da atılmış ve ardından Abdullah Nedîm’in çalışmalarıyla gelişmiş ve 1929 yılında Mahmûd Tâhir Lâşin’in “*Hadîsu’l-Karye*”sinin basılmasıyla olgunluğa erişmiştir.⁸²

İbrahîm el-Muveylihi’nin, hikâyenin örneklerini taşıyan makâmat tarzında yazılmış eseri “*Hadîs İsâ İbn Hişâm*”dır. Buna benzer diğer bir eser Hâfız İbrahîm (1872-1932)’in “*Leyâlî Satih*” adlı eseridir. el-Muveylihi çalışmalarıyla makâmat tarzını değiştirmiş ve toplumsal sorunlara değinerek hikâye formuna daha yakın olmuştur.⁸³

Mısır, Suriye, Ürdün ve Irak gibi ülkelerde yayımlanan *el-Vekâyi el-Mısriyye*, *el-Hilâl*, *ez-Ziyâ*, *Fetâtu’s-Şark*, *el-Kevâkib*, *el-Ehram*, *et-Tenkîd ve’t-tebkît*, *el-Muktataf*, *el-Letâif*, *Misbâhu’s-Şark*; ayrıca sonraki dönemlerde sadece öyküye ayrılan *er-Rivâye* ve *el-Kıssa* gibi birçok gazete ve dergi, Arap öyküsünün oluşmasında önemli bir rol üstlenmiş olan yayın organlarıdır.⁸⁴

⁷⁹Savran, s.157-158.

⁸⁰Hafız, s.3.

⁸¹Savran, s.158.

⁸²Hafız, s.4.

⁸³Hıdır, s.72-79.

⁸⁴Tanrıverdi, s.113.

İngiliz, Fransız, Amerikan, Rus, İtalyan edebiyatlarında, genelde Fransızca ve İngilizce yazılmış olan kısa hikâyelerin Arapçaya çevrilmesiyle Avrupa kısa hikâyeciliği ile iletişim kurmanın yolu açılmıştır. Bu çeviri hareketinin öncülerinden olan Mustafa Lutfî el-Menfâlûtî (1876-1924)'nin “*Nazarât*” (Bakışlar) diye bilinen koleksiyonundaki makaleleri hikâyeye şeklindedir, ancak bunların kısa hikâyeye türüne girdiği söylenemez. Diğer önemli bir koleksiyonu ise “*el-Abarât*” (Gözyaşları, 1915)'tir. Yabancı dil bilmediği halde hikâyelerini çok güzel işlemiştir.⁸⁵

1930 ve 1940'lı yıllarda öykü yazımında büyük bir düşüş görülmüştür.⁸⁶ Okuyucunun emellerini karşılaması için müsait bir ortamın olmaması ve bunaltıcı oluşu realizm akımına çoğu zaman ters düşmekte ve realizmin etkisi azalmaktadır. Realizm, gün geçtikçe çoğalan okuyucu kitlesinin dikkatini çekemediği için bu durum Arap öyküsünde⁸⁷ özellikle Irak'ta romantizm akımının oldukça popüler hale gelmesini sağlamıştır.⁸⁸ Doğanın güzelliğini yansıtmaya, kısa hikâyede istenen bir durumdur. Bu romantik fikir, Arap yazarların memleketlerine olan düşkünlüğünü alevlendirmiş ve okuyucuyu kitlesinin ulus bilincini de güçlendirmiştir.⁸⁹

1930'dan 1960 yılına kadar olan dönemde Arap dünyasında çatışmaların cereyan etmesinin sebebi, bazı savaşların da olduğu 1930'larda ekonomik bunalım ile başlayan sosyal ve siyasî ayaklanmalar, bölgede ortaya çıkan düşünce zıtlıklarındandır. Mısır, Irak ve Filistin'de isyanlar, politik sorunlardan dolayı adam öldürmeler, rüşvetçilik, Filistin'in kaybedilmesiyle meydana gelen sorunlar, siyasî bağımsızlıklar, ordunun siyasete karışması gibi birçok problemler ortaya çıkmıştır.⁹⁰

Otuzlu yıllar Arap roman ve hikâyeciliğinin oluşum döneminin sonu, kendi temellerini atma döneminin ise başlangıç noktası olmuştur.

Muhammed Teymûr'un “*fi'l-Kıtâr*” (Trende), Mihâil Nu'ayme'nin “*el-Akîr*”(Ses) ve “*Senetuhe'l- Cedîde*”(Yeni Yıl) isimli öyküleri; Mustafa Lutfî Cum'a'nın “*fi Buyûti'n-Nâs*”(İnsanların Evleri) isimli öykü koleksiyonu ilk modern öykü örneğini

⁸⁵Savran, s.159.

⁸⁶Hafız, s.23.

⁸⁷Hafız, s.19

⁸⁸Hafız, s.23.

⁸⁹Hafız, s.19

⁹⁰Hafız, s.18.

teşkil ederler. Bunların dışında el-Menfâlûtî'nin “*el-Abarât*” (Gözyaşları, 1915) isimli koleksiyonu da öykünün ilkokulu olarak kabul görmüştür.⁹¹

1.2.1. Lübnan

Batı ile sürekli temas halinde olan Lübnan, modernleşme süreci içinde batının edebi çalışmalarından etkilenmiştir. Bu etki Lübnan'daki edebi türlere yansımıştır. Modern Arap öyküsünün ortaya çıkışında Lübnanlı yazarların çıkardığı dergilerin büyük katkısı olmuştur. Fakat XIX. yüzyılın son çeyreği ve XX. yüzyılın ilk çeyreğinde dergiler hikâyeye ilgi göstermedi. Bu dergilerden bazıları şunlardır: Selîm el-Bustânî'nin (1846-1884) *el-Cenân* (1870-1886), İbrahîm el-Yâzicî'nin (1847-1906) *Diyâ'* (1898-1906), Farah Antoun'un (1874-1922) *el-Câmia* (1898-1910), Julia Ta'ma Dimaşkıyye'nin (1882-1954) Lübnan'da ilk kadın dergisi olan *el-Mer'etu'l-Cedîde* (1921-1926).⁹²

Lübnan'da öykü çalışmaları üç aşamada gerçekleşti. Birinci aşamada öyküler dergi ve gazetelerde yayımlanmıştır. Bu aşamada Selîm el-Bustânî, Farah Antoun, Nikûlâ Haddâd, Ya'kûb Sarrûf ve Corci Zeydân'ın çıkardığı dergilerin katkısı önemlidir. İkinci aşama 1928 yılında başlayıp İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar devam etmiştir. Batılı manada öykünün temellerinin atılmış olması ve gerçek öykünün ortaya çıkmaya başlamasından dolayı bu dönem altın dönem olarak anılmıştır. Bu dönemin önemli isimleri Tevfik Yûsuf Avvâd ve Halîl Takiyüddîn'dir. Üçüncü aşama ise İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra başlamıştır. Edebi türlerin son derece zengin olduğu dönemdir. Bu dönemin önemli simaları Fuâd Ken'ân, Suheyl İdris, Yûsuf Habeşi el-Aşkar, Ahmed Süveyd ve Reşad Dargûs'dur.⁹³

Avrupa ile sıkı bağları olan Lübnan, kültürel temaslarını hızlandırmış ve Arap hikâyeciliğinde önemli çalışmalara imza atmıştır. Suheyl İdris, Selîm el-Bustânî ve Kerem Mulhem Kerem Lübnan hikâyeciliğinin önemli isimlerindedir. Lübnan hikâyeciliğinde, 1895 yılında Amerika'ya göç eden ve orada yaşayan mehercer edebiyatının en büyük temsilcilerinden olan Cibrân Halîl Cibrân (1883-1931) önemli bir

⁹¹“Çağdaş Mısır Öyküsü”, *Hece Öykü Dergisi*, s.67

⁹² Yazıcı, “Lübnan'da Kısa Öykü”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, sy.15, 2009, s.132.

⁹³ Yazıcı, “Lübnan'da Kısa Öykü”, s.134-136.

kişiliktir. Cibrân romantizm akımının etkisi altında kalarak politika ve din konularına ağırlık vermiştir. 1906 yılında yayımlanan ilk kitabı ‘*Arâ’isu’l-murûc* (New York-1905)’dur. *el-Ervâh el-Mutemerrida* (Asi Ruhlar, New York-1908) adlı ikinci kitabını ise, 1908 yılında yayımlamıştır. Cibrân için önemli olan hikâye yazıp yazmamak değil, mesajın hedef kitlelere ulaşip ulaşmadığıdır.⁹⁴ Buna rağmen Cibrân’ın romantizm ve sembolizm etkisindeki hikâyeleri, onu Arap hikâyeciliğinde istenilen seviyeye getiremedi. Çünkü Arap hikâyeciliği Birinci Dünya Savaşı’na kadar gelişimini tamamlayamadı. Lübnan’da hikâye tarzındaki gelişmeler İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra ortaya çıktı.⁹⁵

Mısır’daki gibi Lübnan dergileri de hikâyeye fazlasıyla yer veriyordu. Beyrut’ta yayımlanan ‘*el-Edîb*’(1942) ve ‘*el-Edeb*’(1953) önemli dergilerden ikisidir. Bu iki dergi de Arap dünyasında oldukça yaygındır. Lübnan’daki yazarlar hikâyelerinde konu olarak tarihi yönden önemli olayları işlemeyi tercih etmişlerdir. Birinci Dünya Savaşı’nın ardından ise, konu olarak Lübnanlı göçmenlerin kaderlerini ele almışlardır. Son zamanlarda Lübnan yazarların hikâyelerinde daha çok realizm hâkim olmuştur. İkinci Dünya Savaşı yıllarında ve daha sonrasında realizm akımı daha da kuvvetlenmiştir.

Realizm akımının Lübnan’daki en önemli temsilcisi, Tevfik Yûsuf ‘Avvâd’dır. Hikâyelerinde daha çok insan dertleri ve şanssızlıklarına değinir. Bu akımın diğer önemli bir ismi de Halîl Takiyû’d-Dîn’dır. O, eserlerinde köy yaşamını ve çiftçilerin hayatını anlatır. Mârûn ‘Abbûd (1886-1962), ‘*Cüceler ve Devler*’ başlıklı kitabında küçük insanların günlük hayat hikâyelerini ustalıkla anlatır. O, ‘*Muteveffâ Hannâ*’ (Hannâ’nın Ölümü) isimli son derece realist hikâyesinde, küçük bir adamın yaşam tarzını anlatır. Mârûn Abbûd Lübnan’ın yanı sıra diğer Arap ülkelerinde de önemli simalardan biridir. *Vucûh ve Hikâyât* (Şahsiyetler ve Hikâyeler, 1945), *Akzâm ve Cebâbira* (Cüceler ve Devler, 1948) ve *Ehâdîsu’l-Karye* (Köyün Konuşması, 1957) adlı eserlerinde Lübnan köylerinde süregelen hayatın adeta canlı bir tasvirini yapar. Ayrıca,

⁹⁴Yazıcı, *The Short Story in Modern Arabic Literature*, s.57-58.

⁹⁵Yazıcı, *The Short Story in Modern Arabic Literature*, s.60.

yazar XX. yüzyılın başlarında Mîhâîl Nuayme ile başlayan yenilik hareketlerinde de yer almıştır.⁹⁶

Lübnan edebiyatında, öykülerde işlenen konuların farklılık göstermesinin asıl nedeni, XX. yüzyıldaki siyasi olayların çeşitli mekânlarda ve zamanlarda yer almasıydı. Örneğin, Filistin'in işgal edilip yerine İsrail Devleti'nin kurulması birçok yazarın eserine konu olmuştur. 1956 yılında Cemal Abdunnâsır'ın Süveyş Kanalı'nı millileştirmesi ve sonucunda İngiltere, Fransa ve İsrail'in saldırısıyla meydana gelen olaylar öykülerde kaleme alınmıştır. 1967, 1973 Arap-İsrail savaşları Lübnan öykülerinde özellikle işlenmiştir. Ardından 1975'te çıkan Lübnan iç savaşı da o dönemdeki yazarların öykülerine konu olmuştur. Savaş, fakirlik, açlık, din adamları, emniyet mensupları, kadınlar, gelenek ve görenekler, Filistin, Cezayir ve göç, Lübnan öyküsünün ana temaları olmuştur.⁹⁷

Öykü türüne katkıları olan yazarlardan bir kısmı da Mehcer Edebiyatı temsilcilerinden olan Emîn er-Reyhânî, Abdulmesîh Haddâd (ö.1963) ve İlyâs Kunsul (1914-1981)'dur. Abdulmesîh Haddâd'ın Arap toplumunun sosyal yaşamlarını farklı yönlerden dile getirdiği *Hikâyatü'l-Mehcer* (Göç Hikâyeleri, 1921) dikkat çeken bir eserdir. Emîn er-Reyhânî'nin *Sicillu't-Tevbe* adlı hikâye koleksiyonunda içerisinde "*Şerîf Efendi*", "*Nabukononosor*", "*İklîlu'l-Ar*", "*Bi Kadâ ve Kader*" isimlerinde dört öykü mevcuttur.⁹⁸

Çağdaş Lübnan edebiyatında dikkatleri çeken bir diğer husus da, kadın yazarların edebiyata olan katkılarıdır. Bu bağlamda zikredilmesi gereken en önemli isim 1937 doğumlu Leylâ Ba'albekkî'dir. O, eserlerinde yaşlılarıyla tartışmalarını ve yaşantılarını anlatır. Daha mühim olanı ise, onun okuyucunun genç, kültürlü, bir Lübnanlı kızın düşünce ve duygu dünyasını anlamasına imkân vermesidir.⁹⁹

⁹⁶ Yazıcı, "Lübnan'da Kısa Öykü", s.141.

⁹⁷ Yazıcı, "Lübnan'da Kısa Öykü", s.154-155.

⁹⁸ Yazıcı, "Lübnan'da Kısa Öykü", s.143.

⁹⁹Jacob M., Landau, *Modern Arap Edebiyatı Tarihi*, (Çev.:Bedrettin Aytaç), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002, s.50 vd.

İlk dönemlerde hikâyeciliğin lideri Lübnanlılar olmasına rağmen zamanla Lübnanlıların Mısır'a göç etmesi, savaşlar ve Lübnan'daki iç çatışmalar hikâyeciliğin öncülüğünün Mısırlıların eline geçmesine neden olmuştur.¹⁰⁰

1.2.2. Suriye

Arap dünyasında edebi çalışmaların yoğun yapıldığı ülkelerden biri de Suriye'dir. Mısır, Lübnan ve Irak'a göre Suriye'de öykücülüğün geç başlamasının nedeni Fransızlara karşı verilen bağımsızlık mücadelesi ve bazı önemli yazarların Mısır'a göç etmesidir. Suriye'de öykü 1937-1949, 1950-1958, 1959-1967 ve 1967'den günümüze kadar olmak üzere dört aşamadan meydana gelmiştir.¹⁰¹

Suriye'de XIX. yüzyılın ortalarında modern anlatı türünde ilk çalışmalar görülmeye başlamıştır. Diğer Arap ülkelerindeki gibi Suriye'de de Batı edebiyatı örnekleriyle ilk karşılaşmalar çeviriler vasıtasıyla olmuştur. Batı'dan yapılan ilk tercüme 1851 yılında Circî Cebrâîl el-Halebî'nin "*Racul zû- İmraeteyn*" (İki Eşli Adam) isimli tercümesidir. Ardından Muhammed Kürd Alî (1876-1953), Yûsuf Serkis (1856-1929) ve Halîl Mîhâîl Bedevî (1863-1933) gibi yazarların çevirileri ile Batı'nın eserleri tanınmaya başlamıştır.¹⁰²

Çevirilerle birlikte, hikâye tarzındaki ilk denemeler de görülmeye başlamıştır. Bu ilk eserler Fransîs el-Marrâş (1835-1874), Rızkullâh Hassûn (1825-1880), Selîm el-Bustânî (1848-1884), Ahmed Fâris eş-Şidyâk (1805-1887), Nu'mân el-Kusatlî (1854-1920) ve Şukrî el-'Aselî (1868-1927) gibi yazarlar tarafından ortaya konmuştur.¹⁰³

Gazetelerin ortaya çıkışı, Suriye'de modern edebiyatı, düşünce ve kültür hayatının gelişmesini sağlamıştır. Okuyucular, günlük gazete ve dergilerde yayımlanan tarihi içerikli hikâye ve romanlar sayesinde bu hikâyeleri okuma imkânı bulmuştur.

¹⁰⁰ "Çağdaş Mısır Öyküsü", *Hece Öykü Dergisi*, s.66.

¹⁰¹ Yazıcı, "Suriye'de Kısa Hikâye", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, *Şarkiyat Mecmuası*, sy.19, 2011, s.120-121.

¹⁰² Yazıcı, *The Short Story in Modern Arabic Literature*, s.69.

¹⁰³ Er, Modern Lübnan Romanına Genel Bir Bakış, *Doğu Dilleri Dergisi*, c.V, Ankara 1992, s.126-127.

1855 yılında Rızkullâh Hassûn (1825-1880)'un çıkardığı *Mir'âtu'l-Ahvâl*, ilk Arapça gazete olup Suriye'de gazeteciliğin öncüsü kabul edilir.¹⁰⁴

Gazeteciliğin öncü isimlerinden Edîb İshâk (1856-1885), Şam'dan Beyrut'a gitmiş ve Beyrut'ta *Semerâtu'l-Funûn* ve *et-Tekaddum* gazetelerini çıkarmıştır. 1878 yılında Mısır'a giderek İskenderiye'de Selîm Nakkâş ile beraber *et-Ticâre* gazetesini çıkarmıştır. Ardından Paris'e giderek, 1879 yılında *Mısru'l-Kâhire*'yi yayımlamış ve tekrar Mısır'a dönerek 1881'de *Mısır* gazetesini çıkarmıştır.¹⁰⁵

Ahmed Şâkir el-Keremî (1894-1927) tarafından haftalık çıkartılan el-Mîzân dergisi, 1923 yılında yayım hayatına başlamıştır. Dergi, sayfalarında şiir, hikâye, makale, eleştiri ve araştırma içerikli yazılara yer vermiş. Ayrıca İbrahim 'Abdulkâdir el-Mâzinî (1890-1949), 'Abbâs Mahmûd el-'Akkâd (1889-1964) ve Tâhâ Huseyn (1889-1973) gibi Mısır'ın önde gelen edebiyatçıları da bu dergiye çalışmalarını yollamışlardır.¹⁰⁶

Suriye öykücülüğünün ilk aşamasında Nesîb el-İhtiyâr (1912-1972), Sâmi eş-Şum'a (1910-1950), Selîm Hiyâta (1909-1965), Halîl Hindâvî (1906-1976), Fuâd eş-Şâyib (1911-1970), Ali Halkî (1911-1984), Şekîb el-Câbirî (1912-1996), Abdusselâm el-'Uceylî (1918-2006), Ma'rûf el-Arnaût (1892-1948), Muzaffer Sultân (1911-1991), Muhammed en-Neccâr ve Subhî Ebû Ğanîme (1902-1970) gibi şahsiyetlerin çabaları bir sonraki nesil için yol gösterici olmuştur.¹⁰⁷

'Abdusselâm el-'Uceylî (1918-2006), modern Suriye hikâyesinin gelişmesine katkısı olan önemli yazarlardandır. Mesleği tıp doktorluğu olan yazar, edebi ve kültürel birikimiyle hikâyede işlediği konuları gerçekçi tarzda kaleme almıştır. Yazarın hikâyelerinde bilim ve hurafe ile hayal ve gerçek ikilemi önemli bir yer tutmaktadır. Bu hikâyelerden biri de *Bintu's-Sâhire* (Büyücü Kadının Kızı, 1948)'dir.¹⁰⁸

XIX. yüzyılın başından 1930'lu yıllara kadar Suriye'de öykücülüğü ortaya çıkaran gelişmeler olmuştur. Birinci Dünya Savaşı sonunda Fransızların Suriye'yi

¹⁰⁴ el-Fâhûrî Hannâ, *Târîhu'l-Edebî'l-'Arabî*, Beyrut tsz., s.910.

¹⁰⁵ Savran, s.26.

¹⁰⁶ Mevlüt Kula, "Modern Suriye Hikâyesine Genel Bir Bakış", *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Doğu Araştırmaları*, 7, 2011, s.22.

¹⁰⁷ Yazıcı, "Suriye'de Kısa Hikâye", s.122.

¹⁰⁸ Kula, s.31-32.

işgaline kadar Suriyeliler yabancı dillerden yapılan çevirilerle modern öyküyle tanışmıştır. Bu dönemden sonra Muhammed en-Neccâr ve bazı öncüler Suriye’de kısa öykü yazmaya başlamışlardır. 1930’lu yılların sonunda en-Neccâr ‘‘*Hemesâtu Beradâ ve fi Kusûri Dimeşk*’’ adlı iki öykü kitabı yayımlamıştır.¹⁰⁹ Muhammed en-Neccâr’ın hikâyelerinde baştan sona erotizm hâkimdir; yasak ve ahlaken kişileri alçaltan aşk ilişkilerini anlatır. Okuyucuda merak uyandırmak için, Ali Halkî de en mahrem şeyleri tasvir eder.¹¹⁰ Bunun yanı sıra Ali Halkî, hissettiklerini içten yazmış, Suriyeliler’in dertlerine ortak olmuştur. Ali Halkî’nin *Rabî’ ve Harîf* (İlkbahar ve Sonbahar, Dımaşk 1931) adlı hikâye koleksiyonu, Suriye’de modern anlamda ilk koleksiyon olarak yer almış ve yazarına modern öykünün öncüsü olma özelliği kazandırmıştır.¹¹¹

Suriye’de modern hikâyenin gelişmesine yardımcı olan etkenlerden biri de edebi topluluklardır. *er-Râbitatu’l-Edebiyye* (Edebiyat Birliği, 1921), *el-Mecma’u’l-Edebî* (Edebiyat Akademisi, 1930) ve *Nedvetu’l-Me’mûn* (Me’mûn Kulübü) gibi edebi topluluklar yeni konuların ve anlatım şekillerinin öncüsü olmuşlardır. Ellili yıllardaki edebi topluluklar ise, Batı edebiyatında olan toplumcu gerçekçilik ve varoluşçuluk gibi, ilkeleri belirli olan bir edebi akımın takipçisi olarak, edebiyatın içine girdiği renksiz ve sönük durumdan kurtulmasında kalıcı izler bırakmışlardır.¹¹²

1918 yılında doğan Selahaddîn el-Munaccid tarih hikâyelerinin genç yazarlarındandır. Şam, Beyrut ve Mısır’da çeşitli gazetelerde tarih hikâyelerini yayımlamıştır. Bu hikâyeler dolaylı olarak eski zamanların hadiselerine dayanır. Çoğunlukla insanî, şarap ziyafetleri, zevk, eğlence, sarhoşluğun kendinden geçirme halleri vs. gibi konulara ağırlık vermiştir. 1898 yılında doğan Samî el-Keyâlî, aşk hikâyelerini dramatik sonla anlatmaya hevesli bir edebiyat tarihçisidir.¹¹³

Suriye öyküsü, uzun bir süre Maupassant’ın etkisinden kurtulamamış ve XIX. yüzyılın sonlarında milli uyanış sebebiyle tarihi bir maceraya girerek sosyal bir nitelik kazanmıştır.¹¹⁴

¹⁰⁹ Tasa, s.2.

¹¹⁰ Landau, s.65.

¹¹¹ Yazıcı, ‘‘Suriye’de Kısa Hikâye’’, s.122-123.

¹¹² Kula, s.23-24.

¹¹³ Landau, s.63-64.

¹¹⁴ Yazıcı, ‘‘Suriye’de Kısa Hikâye’’, s.125.

Kırkly yıllar Suriye öyküsünün temel taşıdır. Özellikle eğitim ve siyasi alandaki değişimler, birtakım yeniliklerin yapılmasını mecbur kılıyordu. Bu dönemde birçok öğrencinin eğitim amacıyla Avrupa'ya gitmesi, buradaki tecrübelerini yazıya dökmeleri ve çeviriler yapmaları bu alanda önemli ilerlemeler sağlamıştır.¹¹⁵ Topluluk üyelerinin felsefi ve ideolojik bakımdan Marksist düşünceye bağlı olmaları ve toplumcu gerçekçilik akımının diğer akımlardan önce yaygınlaşmasının nedeni ise Fransız kültürü ve edebiyatının etkisi altında olan Suriyeli yazarlar arasında Marksizm düşüncesinin yaygın olmasıydı.¹¹⁶

Öykü yazmaya 1947 yılında başlayan, Suriye'nin önemli öykücülerinden olan Ulfet İdlibî, eserlerinde Suriye'nin bağımsızlık mücadelesini, geleneklerini, kadınlarınve çocukların haklarını kaleme almıştır. İlk öykü kitabı “*el-Karâru'l-Ahîr*” (Son Karar)'dir.¹¹⁷

Suriye'de ellili yıllardaki hikâye yazarları üslup ve teknik yönünden kendilerini geliştirmişlerdir. Hasîb Keyâlî, Nasruddîn el-Bahra, Şevkî Bağdâdî bu kuşak öykü yazarları arasındadır.

Altmışlı yıllardaki öykücü kuşak zaman unsuruyla oynamışlar, şimdiki, geçmiş ve gelecek zaman birlikte yoğrulmuştur. Öyküde konuşma dilinde de farklılıklar olmuş, kısa cümleler ve diyaloglara yer verilmiştir. Zekeriyâ Tâmir, George Sâlim, Nedîm Mar'âşî bu kuşak öykü yazarlarındandır.

Yetmişli yıllardaki öykü yazarları tahkiye tekniklerini geliştirmişler, yeni anlatım tarzları ortaya çıkarmışlardır. Muhammed Kâmil el-Hatîb, Subhî Desûkî, Muhammed Nedîm, Velîd Mi'mârî bu kuşağın önemli öykü yazarlarındandır.

Seksenli ve doksanlı yılların öykücükleri ise önceki dönem tekniklerini koruyup geliştirmişlerdir. Bu devrin en önemli özelliği, öykü yazarlarının sayıca artış göstermesidir. Muhammed Velîd el-Hâfız, Memduh Azzâm, Mahmûd el-Hâc, Usâme Esber'i bu dönemin öykü yazarları arasında zikredebiliriz.¹¹⁸

¹¹⁵ Yazıcı, “Suriye’de Kısa Hikâye”, s.126.

¹¹⁶ Kula, s.24.

¹¹⁷ Yazıcı, “Suriye’de Kısa Hikâye”, s.135-136.

¹¹⁸ Tasa, s.2.

1990'lı yıllar Suriye için öykü sanatı bakımından mühim yıllardır.1990-1999 yılları arasında 250 öykücü yaklaşık 529 koleksiyon yayımlamıştır. Bu yıllar dünyada bazı ekollerin son bulduğu yıllardır. “Yeni Dünya Düzeni” ile tek kutuplu dünya oluşmaya başlamıştır. Haliyle bir ülkede meydana gelen gelişmelerin o ülkenin edebiyatına da yansımaları kaçınılmaz bir durumdur. Bu yıllarda yeni dünya düzenindeki gelişmeler Suriye’yi de içine almıştır. Suriye’de günümüzün öykü yazarlarından bazıları; Mâcid Raşîd el-Uveyyid, Velîd Mimarî (d.1941), Muhsin Yusuf (d.1939), Hasan SakrAhmed Dâvud (d.1945), Haydar Haydar (d.1936), Talat Sikîrîk (d.1953), Abdurrezzâk Subh (d.1958), Muhammed Nedîm (d.1942) ve Velîd Necm (d.1942)’dir.¹¹⁹

Dımeşk İttihâdu’l-Kuttâbi’l-‘Arabî (Dımeşk Arap Yazarlar Birliği) tarafından yayımlanan *el-Mevkifu’l- Edebî* dergisi 1977 yılı 73, 74, 75 sayılarını Suriye’de kısa öykücülük (el-Kıssatu’l-Kasîra) konusuna tahsis etmiştir.¹²⁰

1.2.3. Ürdün

Ürdün’de kısa hikâye, Mısır ve Lübnan’da ortaya çıktıktan kısa bir süre sonra ortaya çıkmıştır. Bu durum, aydınların, ediplerin, mütercimlerin Ürdün’den Mısır’a ve Amerika’ya göç etmeleriyle alakalıdır. En önemli mütercimler Halîl Baydâs, Selîm Kab’în, Suleymân Bûlis ve Kalsûm ‘Ude’dir.¹²¹

Ürdün’de kısa hikâye, halk hikâyelerine benzer şekilde Ruks el-Uzeyzî’nin *Halîbuha Şîrânî* adlı hikâyesiyle başlar. Hüsnü Ferîz, İsa en-Nâ’ûrî, aslen Filistinli olan ve 1940 yılında Ürdün’e yerleşen Mahmûd Seyfeddin el-İrânî hikâyelerinde sosyal farkları ve sınıflar arasındaki anlaşmazlıkları işlemiştir ve hikâyeyi Mahmûd Teymûr gibi yazarların ulaştığı düzeye çıkarmayı başarmışlardır. Mahmûd Seyfeddin el-İrânî’nin *Mâ Ekalle’s-Semere* (1962) ve *Maa’Nâs* (1956) gibi hikâye kitapları vardır. el-İrânî Mahmûd Teymûr’un takipçisi olmasına rağmen bazı yazarlar, öykü tekniği bakımından ondan daha baskın olduğunu söylemiştir. Emîn Fâris Melhes, *Min Vahyi’l-*

¹¹⁹ Yazıcı, “Suriye’de Kısa Hikâye”, s.139-141.

¹²⁰ Tasa, s.2.

¹²¹ Huseyn Cum’a, “Ürdün ve Filistin’de Öykü Sanatının Tohumları”, (Çev.:Musa Yıldız), *Nüşa Dergisi*, yıl.IV, sy.13, Bahar 2004, s.40.

Vâki isimli realizmin etkisiyle yazdığı eserindeki başarılı hikâyeleriyle Ürdün hikâyesini zirveye taşımıştır.¹²²

I. Dünya Savaşı'nın ardından okulların, gazete ve dergilerin sayısında artış görüldü. Dilin gelişmesi konusunda iki akım ortaya çıktı ve onlar arasında çatışmalar yaşandı. İki akımdan biri, Halîl es-Sekâkînî'nin yürüttüğü yenileşme akımı, diğeri ise Muhammed İ'sâf en-Neşâbîbi'nin yürüttüğü klasik akımdır.

O dönemlerde Ürdün'de siyasi makale, öykünün önüne geçerek günlük yaşamda ve toplumsal fikirlerin gelişmesinde önemli hale gelmiştir. Bunun en önemli nedeni aslında, göçten dönen milliyetçi düşünürlerin toplumu aydınlatma çabası ve günlük gazetelerin yapması gereken toplumsal sorunların bir şekilde çözüme kavuşturulmasıydı. Cehaletin yaygınlığı ve kültürel yönden geri kalmışlık gibi nedenlerden ötürü öyküler yayımlanmamıştır. Çünkü bir öyküyü anlamak, içerisinde söz sanatları bulunması sebebiyle bir makaleyi anlamaktan belki daha zordu.¹²³

Kısa hikâyenin Ürdün'de olgunlaşma süreci II. Dünya Savaşı ve Filistin yenilgisinden sonra XX. yüzyılın ikinci yarısından sonraki döneme isabet eder.¹²⁴

Cemâl Hamdân, Subhi Şahrûr, Fahri Ka'vâr, İbrahim el-Absî gibi yeni nesil yazarlar hikâyelerinde birtakım semboller kullanmışlardır. İlyâs Ferkûh, *Esrâru Sâ'ati'r-Reml* (Kum Saati'nin Sırrı), *İntihâku Muduni'l-Ma*, *Men Yahrusu'l-Bahr* (Denize Bakan), *es-Saf'a* (Yanık İz) gibi hikâyelerinde insanın iç dünyasına erişmeye çalışmıştır.¹²⁵

1.2.4. Irak

Gazetecilik ve Arap edebiyatı Mısır ve Lübnan'a kıyasla Irak'a daha geç girmiştir. 1869'da Türk valisi olan Mithat Paşa, makinelerle donanmış modern bir matbaa kurmuş ve bu sayede gazeteler düzenli bir şekilde çıkmaya başlamıştır. Bu yayımlanan gazetelerde siyasi konular ön plandaydı.¹²⁶

¹²² Yazıcı, *Çağdaş Arap Öyküleri*, Kaknüs Yayınları, İstanbul 1999, s.15.

¹²³ Cum'a, s.40-41.

¹²⁴ Cum'a, s.42.

¹²⁵ Yazıcı, *Çağdaş Arap Öyküleri*, s.15.

¹²⁶ Landau, s.69.

Irak'ta kısa hikâye yazarları 1920 ve 1930'larda Mısır ve Lübnan edebiyatının etkisinden kurtularak kendi edebiyatlarının temellerini yavaş yavaş atmaya başlamışlardır.¹²⁷

Irak'ta öykünün geçmişi 1908'e kadar gitse de modern öykü 1930 kuşağının kaleminden çıkmıştır. Bu ilk kuşak yazarları arasında *et-Talâi* (Gayretli, 1929) isimli eseriyle Mahmûd Ahmed es-Seyyid (1901-1937), *el-Hasedû'l-Evvel* (İlk Kiskançlık, 1930) isimli eseriyle Enver Şâûl, *Azmetûn Fâriğa* (Boş Azamet) isimli eseriyle Zû'n-Nûn Eyyûb (1908-...) *Usret Umm Mihail ve Hâirûn* isimli eseriyle Abdulhak Fâzıl, *Ahrâr ve Abîd* (Hürler ve Esirler) isimli eseriyle Şâlûm Derviş bulunmaktadır. Bu yazarlar eserlerinde fakirlik, hastalık, yabancıların boyunduruğundan kurtulmak, bilgisizlikle savaşıma gibi konuları işlemişlerdir.¹²⁸

1933'ten sonra gazetelerde hikâyeler ve yabancı dillerden çevirilerin yanı sıra romanlar da yayımlanmaya başlamıştır.¹²⁹

1940'lı yıllarda Irak'ta öykü alanında fazla bir ilerleme görülmemiştir. 1950'li yıllarda sosyal, düşünsel ve edebi yönden önemli ilerlemeler kaydedilmemiştir. Öykü tekniğini geliştiren yazarlardan bazıları; "*Hems Mübhem*" adlı eseriyle Fuad Tekerli, "*Hasîdu'r-Rahâ*" adlı eseriyle Gâib Ta'me Ferman, "*Mucrîmûn Tayyibûn*" eseriyle Mehdî İsâ es-Sakr, "*Neşîdu'l-Ard*" adlı eseriyle Abdulmelik Nuri, Abdulmecid Lutfi, Abdullah Niyazî, Nezzâr Selîm ve Şâkir Husbâk öne çıkmaktadırlar. Bu yazarların eserlerinde milliyetçi düşünceler kendini hissettirmeye başlamıştır. 1958 yılında siyasi durumlardan olumsuz etkilenen öyküde 1965'ten sonra düşük tempolu bir hareketlenme yaşanmıştır. Bu duruma rağmen, Adil Kâmil, Musa Krîdî, Yahya Cevâd, Bâsim Hammûdî, Münir Abdülemir ve Hudayr Abdülemir gibi genç öykücülerin eserleri kayda değerdir.¹³⁰

¹²⁷ Landau, s.76.

¹²⁸ Yazıcı, *Çağdaş Arap Öyküleri*, s.13.

¹²⁹ Landau, s.78.

¹³⁰ Yazıcı, *Çağdaş Arap Öyküleri*, s.14.

İKİNCİ BÖLÜM

MISIR'IN SOSYAL YAŞAMINA GENEL BİR BAKIŞ VE MISIR EDEBİYATINDA KISA HİKÂYE

2.1. MISIR'IN SİYASİ, SOSYAL, KÜLTÜREL VE EKONOMİK DURUMU

Mısır Afrika'nın kuzeyinde yer alan bir kıyı ülkesidir. Doğudan İsrail, Akabe Körfezi, Süveyş Kanalı ve Kızıl Deniz, güneyden Sudan, batıdan Libya, kuzeyden de Akdeniz ile çevrilidir.¹³¹ Mısır coğrafi olarak Nil Vadisi ve Deltası, Arabistan Çölü, Libya Çölü ve Sina Yarımadası olmak üzere dört bölgeye ayrılmaktadır. Mısır'ın en zengin topraklarının olduğu, Dimyat ve Rosetta'yı da içine alan, nüfus, yerleşim ve ekonomik bakımdan da önem arz eden tek bölgesi Nil Vadisi ve Deltasıdır.¹³²

Milâttan önceki Mısır, Krallar, Firavunlar, İranlılar ve Yunanlılar olmak üzere dört devreye ayrılmıştır.¹³³ Eski Krallıkta Cize'de Nil'in batı kıyısında dördüncü sülâle Firavunların döneminde inşa edilen Keops, Kefren ve Mikerinos piramitleri inşa edilmiştir.¹³⁴ Dinsel bir nitelik taşıyan bu dönem V. hanedandan sonra kriz dönemine girmiştir. M.Ö. 2000'den sonra ülkenin birliği XI. hanedan firavunları tarafından sağlandı. M.Ö. 1800'lere doğru kriz dönemi yeniden baş gösterdi. Krizle beraber ülke Hiksosların eline geçti. Mısırlılar direnç göstererek yönetimi tekrar ele geçirdiler. Böylelikle yeni imparatorluk dönemi (M.Ö.1600-1900) başladı. Ancak farklı kavimlerin baskılarına dayanamayan Mısır gücünü tamamen kaybetti ve 323'te tarihe gömüldü.¹³⁵

Bunun ardından, Yunanlılar (M.Ö.332-30), Romanlılar (M.Ö. 30- M.S. 395) ve Bizanslılar (395-642) Mısır'ı hâkimiyetlerine aldılar.

Mısır'ın Müslümanlar tarafından feth edilmesinden Osmanlılar'a kadar, Emeviler, Abbasîler, Tolunoğulları, İhşitler, Şîf Fatimileri, Eyyûbî Hanedanı, Türk

¹³¹ Ana Britannica, *Genel Kültür Ansiklopedisi*, I-XXII, İstanbul 1990, XVI, 29; Issawi Charles, *Egypt at Mid-Century*, (Çev.: Rahmi Er), Ankara 1997, s.59-60.

¹³² Ramazan Özey, *Dünya Denklemlerinde Ortadoğu*, Aktif Yayıncılık, İstanbul 1997, s.214-215.

¹³³ Nurettin Ceviz, *Osmanlılar Döneminde Mısır'da Arap Edebiyatı (1517-1798)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2002, s.5.

¹³⁴ Ana Britannica, *Genel Kültür Ansiklopedisi*, XVII, 623.

¹³⁵ Aysel Ergül, *Çağdaş Mısır Tiyatrosu'nda Tevfik el-Hakîm ve Üç Entelektüel Tiyatrosu*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1995, s.1; Ana Britannica, *Genel Kültür Ansiklopedisi*, XVI, 33-35.

Memlûkları ve Çerkez Memlûkları gibi Müslüman devletler Mısır'da hüküm sürmüşlerdir.¹³⁶ 1517 yılında Yavuz Sultan Selim, Memlûkları yenerek Mısır'ı on yedi sancaktan meydana gelen bir Osmanlı beylerbeyliği haline getirmiştir.¹³⁷

XVIII. yüzyılda Fransa'nın Mısır'daki çıkarları İngiltere'ye oranla daha fazlaydı.¹³⁸ Napolyon Bonapart İngiltere'yi Fransa'nın en önemli rakibi olarak görüyordu. İngiltere'yi Akdeniz'den çıkarmak, Süveyş bölgesi ile Kızıldeniz'deki İngiliz ticaret noktalarını ele geçirmek ve uzak doğudaki İngiliz egemenliğine son vermek için Hindistan'a giden yolların en kısası olan Mısır'ı ele geçirmesi gerektiğini düşünüyordu.¹³⁹

Napolyon Bonapart İskenderiye'nin batısındaki Merabit bölgesine beş bin asker çıkartarak buradan saldırıya geçti. Bunun üzerine Müslümanlar görüşme talebinde bulundu. Napolyon, Müslümanlara buraya gelme amacının burayı Kölemenlerin zulmünden kurtarmak ve Fransızlara yaptıkları zalimce davranışların intikamını almak olduğunu söyledi. Ayrıca, Napolyon Allah'a inandığını, Hz. Muhammed'e, Kur'ân-ı Kerîm'e, din adamlarına saygı duyduğunu ve herkesin mutlu olacağını söyledi. Ayrıca, Fransız ve Osmanlı bayraklarının beraber dalgalanacağını bildirdi.¹⁴⁰ Bu gelişmelerle birlikte, Mısır 1798 yılında Napolyon Bonapart komutasındaki Fransız orduları tarafından işgal edildi. Bu işgal aynı zamanda yeni Arap edebiyatının da başlangıcı kabul edilir. Napolyon Bonapart'ın bu işgali, Haçlı seferlerinden beri Avrupa ile Mısır arasındaki ilk karşılaşma niteliğindedir.¹⁴¹

Mısır'a farklı alanlardan araştırmacılarla birlikte giden Napolyon, Mısır'ı hem coğrafi ve politik açıdan ele geçirmiş hem de Mısır'da yenilik hareketlerinin tohumlarını serpmiştir. Bu sebeple, bazı Mısırlı eleştirmenler bu işgalin, Mısır'ın toplumsal ve kültürel hayatında değişiklikler meydana getirdiğini, hatta Arap Rönesans'ının da bu dönemde başladığını ileri sürmüşlerdir.¹⁴²

¹³⁶ Ana Britannica, *Genel Kültür Ansiklopedisi*, XVI, 36 vd.

¹³⁷ Ahmet Kâzım Ürün, *Uygarlıklar Beşiği Mısır Arap Cumhuriyeti*, Konya Postası, Konya 1991, s.7.

¹³⁸ 'Umer ed-Desûkî, *Neş'etu'n-Nesri'l-Hadîs ve Tatavvuruhu*, Kahire 1976, s.5.

¹³⁹ Fahir Armaoğlu, *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)*, Ankara 1997, s.55.

¹⁴⁰ İsmail Soysal, *Fransız İhtilali ve Türk-Fransız Diplomasi Münasebetleri (1789-1802)*, Ankara 1989, s.223-225.

¹⁴¹ ed-Desûkî, s.5.

¹⁴² Ahmed Heykel, *Tatavvuru'l-Edebi'l-Hadîs Fi Mısır*, Kahire 1983, s.25.

Napolyon Bonapart'ın yanına farklı alanlardan araştırmacılar almasının amacı, onlara eski Mısır uygarlığını inceletip Avrupa'ya tanıtmak, Avrupa'nın bilim ve tekniğini Mısır'da uygulatmak ve ekonomik açıdan burayı kalkındırmak ve bu durumdan Fransa'ya fayda sağlamak. ¹⁴³

Napolyon Bonapart Mısır'ı işgal etmiş, fakat donanmasının Ebû Kîr körfezinde Amiral Nelson tarafından yakılması ¹⁴⁴ ve Osmanlı Devleti'nin yeni kurduğu Nizâm-ı Cedîd askerleriyle (Cezzâr Ahmed Paşa yönetimindeki Osmanlı ordusu) Akka'yı Napolyon'a karşı savunmaları, Napolyon'un Mısır'ı boşaltmasını mecbur kılmıştır. ¹⁴⁵

Yaklaşık üç yıl süren savaşın ardından Fransızlar Mısır'ı terk etmişlerdir. Mısır yeniden bir Osmanlı eyaleti olmuştur. ¹⁴⁶

Mısır'ı işgal eden Napolyon birliklerini buradan atmak için gönderilen Osmanlı ordu birlikleri arasındaki Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın (1770-1849) iktidarı ele almasıyla Mısır'da yeni bir dönem başlamıştır. ¹⁴⁷

Mehmet Ali Paşa'nın iktidarı ele almasının en önemli sonucu, ¹⁴⁸ Batı dünyası ile yapılan temasların Mısır'a sağlayacağı olanakları görmüş olmasıdır. ¹⁴⁹ Başta askeri sistem olmak üzere eğitim sistemi, sağlık ve matbaanın yaygınlaştırılmasına kadar birçok alanda Mısır'da modernleşme sürecine girilmiştir. ¹⁵⁰

Mehmet Ali Paşa Mısır'da yenileşme hareketine başlamadan önce otoritesini sağlamak için önündeki iki engeli, yani Memlûkları ve ulemayı etkisiz hale getirmesi gerekiyordu. Bunun için, verdiği ziyafetin ardından Memlûk beylerini ortadan kaldırdı (1811). İkinci engeli olan ulemayı da vakıf ve topraklara el koyarak ortadan kaldırdı.

¹⁴³ Soysal, s.187-188.

¹⁴⁴ Soysal, s.243-244.

¹⁴⁵ Philip Hitti, *Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi*, (Çev.: Salih Tuğ), IV, İstanbul 1981, s.1171.

¹⁴⁶ Ürün, *Uygarlıklar Beşiği Mısır Arap Cumhuriyeti*, s.7.

¹⁴⁷ Savran, s.2.

¹⁴⁸ Savran, s.3.

¹⁴⁹ Hitti, s.1210.

¹⁵⁰ Albert Hourani, *Arap Halkları Tarihi*, (Çev.:Yavuz Alogan), İletişim Yayınları, (10.Baskı), İstanbul 2013, s.324.

Mısır'ı “dikensiz gül bahçesi ”ne dönüştüren Mehmet Ali Paşa bundan sonra ülkeyi geri kalmışlıktan kurtarmaya ve ilerletmeye çalışmıştır.¹⁵¹

Mehmet Ali Paşa, modernleşme hareketini ordudan başlatmış ve öncelikle Fransa ve diğer Batı ülkelerinden askeri uzmanlar getirtmiştir.¹⁵² Bunun dışında, eğitim seferberliğine girişerek, Batılı tarzda muhtelif okullar açmış ve Fransa'dan hocalar getirterek çağdaş ilimlerin öğretildiği okulların açılmasını sağlamıştır.¹⁵³ Askeri okulların beraberinde tıp ve mühendislik eğitimi veren sivil okullar da açılmıştır. Yeni kurulan okullarda öğretmenlik mesleğini yerine getirecek kişilerin eğitilmesi için yurt dışına burslu öğrenciler gönderilmeye başlandı. Bu burslu öğrencilerin ilk grubu İtalya'ya ardından İngiltere ve Fransa'ya gönderilmiştir.¹⁵⁴ Bu öğrenciler yabancı dil eğitimleri esnasında Avrupa edebiyatının önemli eserleri ile karşılaşmışlar ve onların bu eserlere karşı duydukları hayranlık, tercüme ve adaptasyon faaliyetlerini ortaya çıkarmıştır.¹⁵⁵ Mehmet Ali Paşa'nın açtığı okulların en önemlilerinin isimlerini şu şekilde sıralayabiliriz:

1. *Askeri Mızıka Okulu (1824)*
2. *Askeri Hazırlık Okulu (1825)*
3. *Tıp ve Eczacılık Okulu (1826)*
4. *Kimya Okulu (1829)*
5. *Piyade Okulu (1831)*
6. *Topçu Okulu (1831)*
7. *Veteriner Okulu (1831)*
8. *Madencilik Okulu (1834)*
9. *Mühendislik Okulu (1834)*
10. *Ziraat Okulu (1837)*
11. *Ebe Okulu (1837)*

¹⁵¹ Ali Bilgenoğlu, “Ortadoğu’da Bir Öncü: Modernite’nin Mısır’a İlk Taşıyıcısı: Rifâ’ Rafî et-Tahtâvî”, *History Studies, Ortadoğu Özel Sayısı*, 2010, s.29.

¹⁵² Hitti, s.1210.

¹⁵³ Savran, s.8-9; Nevzat Hafız Yanık *Mahmûd Sâmî Paşa el-Bârûdî Hayatı, Edebi Kişiliği ve Eserleri*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1991, s.6.

¹⁵⁴ ‘ed-Desûkî Umer, *fi’l-Edebi’l-Hadîs*, Kahire 1966; Hulusi Alptekin, *Modern Mısır Edebiyatçısı Tevfik el-Hakîm ve ‘Uşfûrun mine’ş-Şark Adlı Eserinin İncelenmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2004, s.2.

¹⁵⁵ Hourani Albert, *Çağdaş Arap Düşüncesi: Arabic Thought in the Liberal Age (1798-1939)*, (Çev.:HüseyinYıldız- Latif Boyacı), İnsan Yayınları, İstanbul 1994, s.69.

12. *Şehir İdaresi ve Matematik Okulu (1837)*

13. *Lisan ve Tercüme Okulu (1839)*¹⁵⁶

Mehmet Ali Paşa, Bulâk'ta (1822), Avrupa eserleri Arapça ve Türkçe basan ve 400 kişinin çalıştığı bir matbaa kurdu.¹⁵⁷ İlk basılmış eserlerden biri olan “*el-Âcrûmiye*” Ezher'de nahiv kitabı olarak okutulmuştur.¹⁵⁸

Mehmet Ali Paşa eğitim ve kültürel çalışmalara ek olarak, dinsel vakıfları müsadere ederek tüm tarım topraklarını himayesine almıştır. Pamuk ekimini yaygınlaştırmak, ürünü sabit fiyatla satın almak ve İskenderiye'deki ihracatçılara satmak için iktidarını kullanmayı başarmıştır. Ziraat alanındaki bu gelişmeler beraberinde yeni sulama sistemlerini, baraj ve kanalları gerekli kılmıştır. Bu amaçla da gerekli görülen çalışmaların mutlaka yapılması gerekecekti. Mehmet Ali Paşa ziraat endüstrisi kurmuş, tekstil ürünleri ve başka mallar üretmeye çalışmış, ancak hem iç pazarın küçüklüğü hem de teknik becerilerin eksikliği sebebiyle bu girişimleri arzuladığı hedefe ulaşamamıştır.¹⁵⁹

Mehmet Ali Paşa döneminin en köklü değişikliklerinden biri de 1813'te Rifa' Râfî' et-Tahtâvî'nin de aralarında bulunduğu bir grubun eğitim için Avrupa'ya gönderilmesidir. Çünkü bu grup daha sonra ülkenin bağımsızlık mücadelesinde ve kalkınmasında etkin rol oynayacaktır. İlk tercüme faaliyetleri de bu dönemde başlamıştır. Mehmet Ali Paşa batının bilgisine ulaşmak için bir tercüme bürosu açar ve büronun denetimini de Rifâ' et-Tahtâvî'ye (ö.1873) verir.¹⁶⁰

1828 yılında İç Kale'de kurulan bir matbaada *el-Vakâiu'l-Mısriyye* adıyla¹⁶¹ Arap dünyasında yayımlanan ilk resmi gazete çıkmaya başlamıştır.¹⁶² Gazetenin yönetiminde ise Rifâ'a et-Tahtâvî görevlendirilmiştir.¹⁶³

¹⁵⁶ Yanık, s.8.

¹⁵⁷ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, T.T.K. Yayınları, c.VI, Ankara 1988, s.88; Yanık, s.6-7.

¹⁵⁸ Savran, s.9.

¹⁵⁹ Hourani, *Arap Halkları Tarihi*, s.324.

¹⁶⁰ Fatma Betül Beyca, *Necip el-Kilânî Hayatı, Eserleri ve 20. Yüzyıl Arap Edebiyatındaki Yeri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2008, s.23.

¹⁶¹ Savran, s.9.

¹⁶² Alptekin, s.2.

¹⁶³ Er, *Tahâ Huseyn ve Üç Romanı*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1988, s.6.

Yenilik hareketinde, Napolyon Bonapart'ın atmış olduğu temellerin Mehmet Ali Paşa'nın çabalarıyla yaygınlaşp Suriye ve diğer Arap ülkelerine kadar ulaştığını söyleyebiliriz.

Mehmet Ali Paşa 1849 yılında vefat etmiştir. Oğlu İbrahim, kendisinden sekiz ay önce vefat ettiği için yerine, Avrupa medeniyetinden hoşlanmayan, Batı kültürüne özellikle de Fransız kültürüne karşı çıkan torunu 'Abbâs geçmiştir.¹⁶⁴ 'Abbâs Paşa karakteri ve dünya görüşü bakımından Mehmet Ali Paşa'nın aksine içine kapanık, Avrupa'ya ve Batılılaşmaya karşı olan bir idareciydi.¹⁶⁵

'Abbâs Paşa (ö.1854) döneminde ülkede siyasi ve ekonomik açıdan Fransa ve İngiltere'nin baskıları daha da artmaya başlamıştır. İngiltere 1857 yılında Perim adasını ve 1878 yılında Kıbrıs'ı işgal etmiştir. Mısır toplumu ağır vergilerle ezilmeye başlamıştır.¹⁶⁶

Edebi alanda ise, 'Abbâs Paşa'nın emri üzerine 1849 yılında Fransa'da Mısırlı öğrenciler için açılan özel üniversite¹⁶⁷ ile Yabancı Diller Okulu kapatılmıştır.¹⁶⁸ Ayrıca burslar durdurulmuş, yurt dışında bulunan öğrenciler geri çağırılmış ve yabancı memurlar görevlerinden alınmıştır. Bulak matbaasının faaliyeti de durdurulmuştur.¹⁶⁹ Tahtâvî de 1850 yılında Sudan'ın Hartum bölgesinde yüksekokul açması bahanesiyle sürgün edilmiştir.¹⁷⁰ Bunun üzerine Tahtâvî, 'Abbâs Paşa'nın bu hareketine bir tepki olarak "*Mugâmet Telimak*" adlı eseri yazmıştır.¹⁷¹

'Abbâs Paşa'dan sonra yerine geçen Said Paşa da Batılılaşmaya karşı çıkmış, 'Abbâs Paşa'nın yolundan gitmiş ve aynı uygulamaları sürdürmüştür.¹⁷²

1863'te başa geçen İsmail Paşa (1830-1895) döneminde tekrar bir edebî canlanma olmuştur. Fakat israfın fazla olması nedeniyle halk ağır vergiler ödüyordu.

¹⁶⁴ Carl Brockelmann, *İslam Ulusları ve Devletleri Tarihi*, (Çev.:Neşet Çağatay), Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, X. Dizi, Ankara 1992, s.300.

¹⁶⁵ *İslam Ansiklopedisi*, c.VIII, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1993, s.251.

¹⁶⁶ Beyca, s.23.

¹⁶⁷ Adnan Şişman, *Tanzimat Döneminde Fransa'ya gönderilen Osmanlı Öğrencileri (1839-1876)*, T.T.K., Ankara 2004, s.16.

¹⁶⁸ Zeynep Güler, *Süveyş'in Batısında Arap Milliyetçiliği- Mısır ve Nasırcılık*, Yenihayat Kütüphanesi, İstanbul 2004, s.40.

¹⁶⁹ Beyca, s.23.

¹⁷⁰ Güler, s.40.

¹⁷¹ Hourani, *Çağdaş Arap Düşüncesi*, s.89.

¹⁷² Ana Britannica, *Genel Kültür Ansiklopedisi*, XVI, 40; Hitti, s.1211.

‘Abbâs döneminde durdurulan burslar yeniden verilmeye başlanmış, kapatılan okullar açılmış ve hatta yeni okullar da açılmıştır. İsmail Paşa döneminde, Ali Mübarek Paşa tarafından din ve dil öğretmeni yetiştirmek için kurulan *Medresetu Dâru’l-‘Ulûm*, o dönemde açılmış olan okullardan biridir.¹⁷³

Ekonominin önemli gelir kaynağı olan pamuğun fiyatının artmasıyla, İsmail Paşa yeniden burslu öğrenci göndermiş, 1868 yılında bir tiyatro ve 1869 yılında da milli bir kütüphane olan *Dâru’l-Kutubi’l-Mısriyye* açmıştır.¹⁷⁴ 1872 yılında verdiği eğitimle eleştirilen el-Ezher Üniversitesinin eğitimine son vermek amacıyla Avrupa tarzında ancak yöneticisi ve hocaları Mısırlı olan *Dâru’l-‘Ulûm* açılmıştır.¹⁷⁵

Bunların dışında, modern Arap edebiyatına 1850’lerde siyasi sorunlar nedeniyle Lübnan’dan Mısır’a göç eden Hıristiyan Arapların da katkısı olmuştur. Göç sırasında bu kişiler Mısır’a birçok bilimsel ve kültürel nitelikli dergi ve gazeteler, klasik dil ve edebiyat alanında yazılmış makaleler de getirmişlerdir. Diğer bir grup Hıristiyan da Avrupa ve Latin Amerika’ya gitmiş ve böylelikle modern Arap edebiyatında mehcer ekolü adı verilen bir ekol oluşmuştur.¹⁷⁶

Hıristiyan yazarlardan Butrûs el-Bustânî (ö.1883), Nâsîf el-Yazîcî (ö.1871)ve Ahmet Fâris eş-Şidyâk (ö.1889), gibi önemli isimler Arapça konuşan milletlere, sahip oldukları dil ve edebiyatın zenginliklerinden bahsederek tekrardan canlanmaya büyük bir katkı sağlamışlardır.¹⁷⁷

Bu yazarlardan Nâsîf el-Yazîcî (1800-1871)¹⁷⁸ diğer yazarlardan daha önce gelmiş ve onlara öncülük etmiştir.¹⁷⁹ Yazîcî’yi Amerikalı misyonerler İncil’i tercüme etmesi için tutmuşlardır. Yazîcî Arapçayı eski haline çevirmeye, üslûp ve düşüncede güzelliği bozan tüm modernizmleri silmeye çalışmıştır. Yazîcî’nin vefatından sonra

¹⁷³ Zeyyât, s.420-421.

¹⁷⁴ İbrahim Ethem Polat, “Mehcer Edebiyatından İki Örnek: Reenkarnasyon Öyküleri”, *Nüsha Dergisi*, yıl.III, sy.9, Bahar 2003, s.212-213.

¹⁷⁵ Er, *Modern Mısır Romanı (1914-1944)*, s.10-11.

¹⁷⁶ Polat, s.213.

¹⁷⁷ Er, *Modern Mısır Romanı (1914-1944)*, s.13.

¹⁷⁸ Hourani, *Çağdaş Arap Düşüncesi*, s.113; Er, *Modern Mısır Romanı (1914-1944)*, s.13.

¹⁷⁹ Hourani Albert, *Çağdaş Arap Düşüncesi*, s.113.

oğlu İbrahim Yazicî (1841-1906)¹⁸⁰ onun ekolünü devam ettirmiş, ancak buna rağmen kalıcı olmamıştır.

Bu dönemin diğer ünlü bir ismi Ahmet Fâris eş-Şidyâk (1804-1889)'tır. Onun Paris'te yazdığı *es-Sâk 'Ale's-Sâk fî mâ Huve'l-Feryâk* isimli eserinde ele aldığı toplumsal eleştiriler büyük bir beğeni toplamıştır.¹⁸¹

Diğer önemli bir isim Butrûs el-Bustânî (1819-1883) Beyrut'ta Yazicî'nin modernizme karşı sergilediği tutumundan daha popüler bir hale gelmiştir.¹⁸² Yazicî gibi o da Arapça bilgisini ve aşkıını canlandırmaya çalışmıştır. Bu anlamda Bustânî'nin çalışmalarının tamamı¹⁸³ modern düşünce kavramlarının basit, kesin ve doğrudan ifadeye gücü yeten bir dilin oluşturulmasına katkıda bulunmuştur.¹⁸⁴

Görüldüğü gibi aynı anda Suriye ve Lübnan'daki edebî çalışmalar Mısır'a oranla daha fazladır. Bu dönemde Mısır'a gelen aydın grubunun Arap edebî Rönesans'ındaki katkıları artmaya devam edecektir.

Edebi hareketliliğe şahit olan bu aydın kesimin Mısır'a gelmesi ve bu kesimin kültürel faaliyetlerini Mısır'da Mısırlılarla beraber sürdürmeleri, XIX. yüzyılın sonlarına doğru Mısır'da önemli edebî faaliyetlerin gerçekleşmesine zemin hazırlamıştır. Farklı edebî akımların ve zıt düşüncelerin ortaya çıkmasına; batı edebiyatının etkisiyle modern anlamda hikâye, roman ve tiyatro gibi türlerin önce tercüme, sonra da telif aracılığıyla modern Mısır edebiyatına girmesini sağlamıştır. Suriye'den göç eden Hıristiyanlar gerçek kurucular olarak önemli rol oynamışlardır. Örneğin, 1875 yılında bu göçmenlerden Selîm ve Bişare Takla kardeşler tarafından kurulan *el-Ehram* günlük gazetesive yine bu göçmenlerden Corci Zeydan (ö.1914), tarafından kurulan *el-Hilâl* dergisi yayım hayatını sürdürmektedir.¹⁸⁵

Mısır'da 1870 yılında İsmail Paşa'nın onayı ile Tahtâvî tarafından kurulan *Ravzatu'l-Medâris*, edebiyata önem veren ilk resmi gazetedir. Bu gazete aynı zamanda

¹⁸⁰ Mustafa Köse, *Muhammed Hüseyin Heykel ve Görüşleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2002, s.14.

¹⁸¹ Hourani, *Çağdaş Arap Düşüncesi*, s.115; Hamilton, Gibb, *İslam Medeniyetleri Üzerine Araştırmalar*, Endülüs Yayınları, İstanbul 1991, s.262-263.

¹⁸² Bassam Tibi, *Arap Milliyetçiliği*, (Çev.: Taşkın Temiz), Yöneliş Yayınları, İstanbul 1998, s.137.

¹⁸³ Gibb, s.264.

¹⁸⁴ Hourani, *Çağdaş Arap Düşüncesi*, s.117.

¹⁸⁵ Pierre Cachiera, *Modern Literature*, İslamic Near East, Toronto 1960, s.286.

birçok şairin yetişmesine olanak sağlıyor ve farklı kitapların yayımlanması, çevirilere, risale ve hikâyelere yer vermesi açısından da büyük bir önem arz ediyordu.¹⁸⁶

Bunun yanı sıra Mısır'da Abdullah Ebussu'ud, *Vâdi'n-Nil* isimli resmi nitelik taşımayan ilk bağımsız gazeteyi 1886'da kurmuştur. Gazete bazı edebiyatçılara da sayfalarında yer vererek klasik Arap edebiyatı türü olan makâmelerden örnekler yayımlayarak, yeni yazarların secili ve kafiyeli bir üslûpla eserlerini kaleme almalarını sağlamıştır.¹⁸⁷

Mısır'ın 1800'lerde 4 milyon olan nüfusu 1860'larda 5,5 milyona, 1914 yılında ise 12 milyona yükseldi.¹⁸⁸ Nüfusun artmasıyla pamuk üretiminin yaygınlaşmasına bağlı olarak küçük yaştaki çocuklar da tarlalarda çalışıyor ve bu durum erken evliliklerin sayısının artmasına ve ailelerin genişlemesine yol açıyordu.¹⁸⁹ Böylece Mısır yakın köylerden göçmenleri büyük ölçüde kendisine çekiyordu.

İsmail Paşa'nın Bâbîâli'yi hoşnut etmek ve özgürlüğü devam ettirmek için sürekli hediyeler göndermesi ve Avrupalılarla anlaşmalara uyulmadığı için tazminatlar ödenmesi ekonominin çökmesine neden olmuştur.¹⁹⁰ İsmail Paşa vaziyeti düzeltmek için çabalasa da 1879 yılında yabancıların Bâbîâli'ye baskısı onun görevden alınmasına neden olmuştur.¹⁹¹

İsmail döneminin en önemli olaylarından biri olan Süveyş Kanalı'nın açılmasıyla İngiltere, stratejik önemi artan Mısır'ı 1882 yılında etkisi altına almıştır.¹⁹² İhtilale neden olan olay, 1881 yılında Tevfik döneminde, aralarında Mahmûd Sâmi el-Bârûdî'nin de olduğu yönetime tepki gösterenlerin başlattığı 'Urabî isyanıdır.¹⁹³ Mehmet Ali Paşa döneminde başlayan milliyetçilik hareketleri Rifâ'a Râfi' et-Tahtâvî, 'Alî Mubârek ve Mahmûd el-Felekî gibi kişilerin önemli pozisyonlara getirilmesi ve özellikle Cemâleddin el-Afgânî'nin "*İslam ülkelerinin içişlerine yabancıların karışmaması*" hususundaki görüşleri milli mücadele ruhunu ortaya çıkarmıştır. Bu

¹⁸⁶ Er, *Modern Mısır Romanı (1914-1944)*, s.15.

¹⁸⁷ Er, *Tahâ Huseyn ve Üç Romanı*, s.14.

¹⁸⁸ Hourani, *Arap Halkları Tarihi*, s.346.

¹⁸⁹ Hourani, *Arap Halkları Tarihi*, s.347.

¹⁹⁰ Hamid İnyet, *Arap Siyasi Düşüncesinin Seyri*, (Çev.:Hicabi Kırlangıç), c.VIII, Yöneliş Yayınları, İstanbul 1991, s.59.

¹⁹¹ Karal, *Osmanlı Tarihi*, VII, 39-53.

¹⁹² Ana Britannica, *Genel Kültür Ansiklopedisi*, XVI, 40.

¹⁹³ Savran, s.5.

dönemde milliyetçilerin yayımladığı *Mısır ve el-Vatan* gibi gazetelerde Mısır li'l-Misriyyin (Mısır Mısırlılarıdır) sloganı siyasi bağımsızlık isteğini ve mücadele azmini kuvvetlendirmiştir.¹⁹⁴Urâbî Paşa başkanlığında işgallere karşı milli bir hareket başlatılmıştır. 'Urâbî Paşa gibi Mısırlı subaylar kendi aralarında bir grup oluşturmuşlardır. Daha sonra gruplar 1889 yılında birleşerek Vatan Partisini oluşturmuştur. Bu hareket 13 Eylül 1882'de İngilizlerin Tellu'l-Kebîr'de kazandıkları zaferle sona ermiş ve 'Urâbî Paşa sürgün edilmiştir. Her ne kadar hareket başarısızlıkla sonuçlanmış olsa da, Mısırlıların ihtilale boyun eğmeyeceklerini göstermesi açısından oldukça önem teşkil etmiştir.¹⁹⁵

İsmail Paşa dönemini kısaca özetlemek gerekirse, Süveyş Kanalı'nın açılmasından sonra 112 sulama kanalı açılmış, birçok köprü inşaatı, limanlar, fenerler ve su tesisleri yapılmış ve pamuk ekimine önem verilip fabrikalar kurulmuştur. Kahire ve İskenderiye'de saraylar, köşkler ve mektepler inşa edilmiştir. Askeri okullar, mühendishane, hukuk, dâru'l-ilm, tıp ve ilk kez kız okulları açılmış; kütüphaneler, müzeler ve ilmi cemiyetler kurulmuştur. Süveyş Kanalı'nın açılış kutlaması dolayısıyla Kahire'de büyük bir opera binası inşa edilmiştir. Bunların dışında Mısır'da önceleri sadece *el-Vakâiu'l-Misriyye* gazetesi çıkarken, İsmail Paşa döneminde ilmi, edebi ve siyasi alanlarda olmak üzere bu sayı on yediye yükselmiştir.¹⁹⁶

1879 yılında İsmail'in yerine ülkeyi on iki sene yönetecek olan oğlu Tevfik yönetiminde otorite sahibi biri değildi. Yabancıların ona arka çıkması halkın tepkisine yol açmıştı. 1880'lerde 'Urâbî Paşa ayaklanması da tam olarak bu dönemde zuhûr etmiştir. Halkın baskısıyla subay Ahmet 'Urâbî Paşa Harp Nâzırlığına getirildi. Hükümetin fiilen milliyetçi olan 'Urâbî Paşa'nın eline geçmesinden sonra, İngiltere ve Fransa aleyhinde eylemlerde bulunmasından dolayı İngiltere Mısır'a askeri müdahalede bulunarak İskenderiye'yi topa tuttu.¹⁹⁷ Bu olaydan sonra Mısır resmen kendi kendine başkanlık ediyormuş gibi görünse de İngiltere tarafından yönetiliyordu.¹⁹⁸

¹⁹⁴ *İslam Ansiklopedisi*, İslam Âlemi Tarih, Coğrafya, Etnografya ve Bibliyografya Lugati, İstanbul 1940'dan beri, VIII, 252; Savran, s.13.

¹⁹⁵ Savran, s.5.

¹⁹⁶ Savran, s.12-13.

¹⁹⁷ İnayet, s.59-60; Karal, *Osmanlı Tarihi*, VII, 47.

¹⁹⁸ Er, *Modern Mısır Romanı (1914-1944)*, s.22.

Afganî ve öğrencisi Muhammed Abduh tarafından 1884 yılında çıkarılan *el-Urvetu'l-Vuskâ*, Mısırlı aydınlar üzerinde çok etkiliydi. Muhammed Abduh 'Urâbî hareketini önce onaylamamış, ancak İngiliz saldırıları başlayınca ulusal direnişî desteklemiş ve bir müddet sürgün hayatından sonra Mısır'a dönmüştür.¹⁹⁹

'Urâbî Paşa'nın yenilgisinin ardından milliyetçi hareket bir süreliğine bastırılmış ve İngiliz komiser Lord Cromer iş başında olduğu süre zarfında siyasi ehemmiyetini kaybetmişti.²⁰⁰ Ancak Mısırlıların İngilizlere karşı olan kin ve nefreti artmış ve bu durum halkın mücadeleye başlamasında oldukça etkili olmuştur. Halkın içinden milli kahramanlar çıkmıştır. Bunlardan biri, Mısır'da ulusal hareketi başlatan Mustafa Kâmil (1874-1908)'dir.²⁰¹

Mustafa Kâmil Ocak 1900'de *el-Livâ* gazetesini çıkartmış ve oradaki yazıları ve ateşli konuşmalarıyla milli şuurun derinleşmesini sağlamıştır. Ardından Mustafa Kâmil arkadaşlarıyla birlikte *el-Hizbu'l-Vatanî*'yi (Vatan Partisi) kurup, Mısır'da ikinci milliyetçi hareketin temsilcisi olarak gençliğe örnek olmuştur. Konuşma ve yazılarının çoğunluğu, toplumun nasıl birlik olacağı hususundaki görüşlerinden oluşmuştur. Modern Mısır'ın ilk ünlü politikacısıdır.²⁰²

Mustafa Kâmil'in kurduğu Vatan Partisi'nin Panislamist bir kimliği vardı. Bu partiye muhalif olarak 21 Eylül 1907'de Millet Partisi kurulmuştur. Millet Partisi'nin ve onun yayın organı olan *el-Cerîde* gazetesinin yönetimine Ahmed Lutfî es-Seyyid getirilmişti. Bu parti sadece ülkenin bağımsızlığını savunduğu için kısa sürede yükselişe geçmiştir. Ayrıca, Hidivliğin milliyetçilere baskı kurması ve 1904 yılında İngiltere ve Fransa'yla dostluk antlaşması imzalaması ve Türkiye'de Jön Türkler' in ortaya çıkışı gibi sebepler de bu yükselişte rol oynamıştır.²⁰³

1906 Denşuvay olayından sonra, İngilizler bir müddet daha milliyetçilerin isteklerine olumlu bakmışlar, fakat bu siyaset istenen sonucu ortaya çıkarmamış ve

¹⁹⁹ Yahyâ Hakkı, *Fecru'l-Kıssati'l-Mısriyye*, Kahire 1987, s.27-28.

²⁰⁰ Savran, s.6.

²⁰¹ Ana Britannica, *Genel Kültür Ansiklopedisi*, XVI, 40.

²⁰² Hourani, *Çağdaş Arap Düşüncesi*, s.221-227.

²⁰³ Ürün, *20. y.y'da Mısır ve Modern Mısır Romanı*, Çizgi Kitabevi, Konya 2002, s.6.

1909'da basına birtakım kısıtlamalar getirilmiştir. Ayrıca milliyetçileri destekleyen el-Ezher bir süreliğine kapatılmıştır.²⁰⁴

Mustafa Kâmil'in ölümü üzerine el-Vatan Partisi'nin başına Muhammed Ferîd getirilmiş ve o da halkın İngiliz baskısına karşı mücadelesini devam ettirmiştir.²⁰⁵

1906 yılından sonra, devrimciler planlarını uygulamaya koymuşlardır. İngiliz işgalinden sonra yurt dışı eğitim bursları durdurulmuş, Diller Okulu kapatılmış ve eğitim-öğretim dili İngilizceye çevrilmiştir. Eğitimde yabancıların etkisini ortadan kaldırmak için 1906 yılında Sa'd Zaglûl başkanlığında bir halk kütüphanesi kurulma fikri ortaya atılmıştır. Yurt dışı ve yurt içinden toplanan bağışlarla İngilizlere rağmen 1908'de Halk Üniversitesi açılmıştır.²⁰⁶ Arapça eğitim veren bu üniversiteye Avrupa'dan eğitmenler getirilmiş ve burada Tâhâ Hüseyin gibi edebiyatçılar yetiştirmiştir.²⁰⁷

Birinci Dünya Savaşının başlamasıyla İngiltere, Mısır'daki üstünlüğünü ilan etmişti. 'Abbas Hilmi Paşa görevinden alınarak yerine amcası Hüseyin Kâmil atanmıştır. Ardından İngilizler, Mısır sultanı olan Hüseyin Kâmil'in yerine 1917'de kardeşi Kral Fu'ad'ı göreve getirmişlerdir.²⁰⁸

1914-1918 yılları sosyal değişimlerin oldukça hızlı yaşandığı yıllardı. Çünkü Mısır resmen savaş ilan etmemiş olsa da, İngilizler Mısır'ı bir koloni gibi kullanmışlardır. İngiltere Müslüman halkı işçi gibi kullanma kararı almış ve köylüler, hayvanlarıyla beraber Filistin'deki İngiliz gücünde kullanılmak üzere askere alınmıştır. Bu durumda Mısır, İngiltere için askeri bir transit merkezi deposu ve eğitim alanı olmuştu. Bunun yanısıra dünyanın pamuğa olan ihtiyacının artmasıyla Mısır'daki toprakların çoğu pamuk ekimine ayrılmış ve gıda maddeleri ekimi için ayrılan arazi miktarı azalmıştır. Bu durum fiyat artışına yol açmış, yoksul olan insanlar bu fiyatlar altında daha da ezilmiştir. Bunun sonucunda Mısır'da arazi sahipleri daha da zengin duruma gelmişlerdir. Diğer yandan orta sınıf halkın oranı sanayinin büyümesiyle artmış

²⁰⁴ Meydan Larousse, VIII, 731.

²⁰⁵ Yusuf Hasan, Nevfel, *el-Kıssa ve'r-Rivâye Beyne Cîl Tâhâ Huseyn ve Cîl Necîb Mahfûz*, Dârü'n-Nahdati'l-'Arabiyye, Kahire 1977, s.5.

²⁰⁶ İzzeddin el-Emin, *Neş'etu'n-Nakdi'l-Edebî'l-Hadis fî Mısır*, Kahire 1970, s.56-57.

²⁰⁷ Er, *Modern Mısır Romanı (1914-1944)*, s.29.

²⁰⁸ Nevfel, s.6; Hitti, s.1219.

ve İngiliz yönetiminde de bozulmalar görülmüştür.²⁰⁹ Wilson ilkeleri Mısırlıların bağımsızlık ümitlerini pekiştirmiştir.²¹⁰

Birinci Dünya Savaşından sonra Mısırlı milliyetçiler Mısır'a tam bağımsızlık verilmesi için taleplerde bulunuyorlardı. Cemâleddîn el-Afgânî'nin Ezher'den öğrencisi olan Sa'd Zaglûl'un (1860-1927) milliyetçilerin öncüsü olarak ve Mısır halkını temsilen oluşturduğu bir heyet (Vefd) ile birlikte İngiliz hükümetiyle bağımsızlık konusunu görüşme talebinde bulundu, ancak İngilizler bunu olumlu karşılamadı. Şubat 1919'dan itibaren Mısır'da karışıklıklar çıkmış ve İngiliz yöneticiler Vefd üyeleri olan Sa'd Zaglûl ve arkadaşlarını Malta Adasına sürgün etmişlerdir. İngilizler artan kargaşanın bastırılması için güç kullanmışlardır. 1919 ihtilali olarak adlandırılan bu İngiliz karşıtı başkaldırı hareketi, Mısır'ın sosyal, siyasi ve ekonomik hayatında önemli bir yer tutar. Mısır'a olağanüstü yetkili temsilci olarak gönderilen Lord Allenby, barış sağlama siyaseti uygulanmasını istemiş ve bunun sonucunda Vefd üyeleri serbest bırakılmıştır.²¹¹

Vefd bundan sonra Mısır'ın en etkili siyasi grubu olmuştur. Sa'd Zaglûl'u saf dışı bırakarak Vefd içinde İngiliz yanlısı siyasal güç oluşturmayı planlayan Allenby, İngiliz çıkarlarını himaye etmeyi sonraya bırakarak tek yanlı özerklik ilan edilmesini sağladı.²¹² İngilizler, Lord Milner'in liderliğinde bir komisyon oluşturdu. Milner-Zaglûl görüşmeleri sonucunda Vefd partisiyle anlaşmaya varamayacağını gören İngiltere, 28 Şubat 1922 yılında meşrutî monarşiye dayalı bir yönetimle Mısır'ın bağımsızlığını ilan etmiştir.²¹³ Böylece Mısır'ın siyasi tarihinde yeni bir dönem başlamış oldu. Ülkede bağımsızlık ilan edildi. Daha sonra 1923'te, tüm yetkileri halka veren, kişi, fikir ve basın özgürlüğünü temsil edecek bir meclise sahip olma hakkını güvence altına alan bir anayasa kabul edildi.²¹⁴

Ocak 1924'te yapılan seçimleri Sa'd Zaglûl'un partisi olan Vefd kazanmış ve Sa'd Zaglûl başbakan olmuştur. Meclisin açılmasıyla beraber birçok demokratik ve

²⁰⁹ Er, *Modern Mısır Romanı (1914-1944)*, s.29.

²¹⁰ Ergül, s.5.

²¹¹ Salih Tuğ, *İslam Ülkelerinde Anayasa Hareketleri (XIX. ve XX. Asırlar)*, İstanbul 1969, s.316-318.

²¹² Ana Britannica, *Genel Kültür Ansiklopedisi*, XVI, 41.

²¹³ Tuğ, s.318.

²¹⁴ Er, *Modern Mısır Romanı (1914-1944)*, s.31.

ekonomik yenilikler olmuştur: Sendikal çalışmalar gerçekleşmiş ve üniversite (günümüzdeki Kahire Üniversitesi) bir devlet üniversitesine dönüştürülmüştür. Mısır ekonomisinin güçlenmesinde büyük tesire sahip Tal'at Harb, 1920'de ilk Mısır bankasını kurmuştur. 1927 yılında Sa'd Zaglûl Paşa'nın vefatından sonra, Mustafa Nabhâs Paşa'nın yönettiği Vefd Partisi, mücadeleye devam etmiştir.²¹⁵

Aralık 1929 tarihinde dördüncü kez seçimleri kazanan Nabhâs Paşa'nın, daha önce İngilizlerle imzalamak isteyip de başaramadığı antlaşma bu kez de Sudan sorunu sebebiyle imzalanamamıştır. Kralla da arası bozulan hükümet, Haziran 1930'da istifa etti. İsmail Sıdkî başkanlığa getirildi. Kral bu anayasayı yürürlükten kaldırarak kendi başına yeni bir anayasa ve kanun çıkardı. Vefd Partisi'nin karşı çıktığı 1931'deki seçimi İsmail Sıdkî'nin kurduğu hükümet kazandı ve bu hükümet 1933'e kadar görevde kaldı.²¹⁶

Bu dönemde Mısır'daki toplumsal hareketlere bakıldığında Vefd'den başka iki mühim oluşum vardır. Biri milliyetçi Mısru'l-Fetât, diğeri de 1930'da Hasan el-Bennâ tarafından kurulan İhvânu'l-Muslimîn gruplarıdır.²¹⁷ İhvânu'l-Müslimîn hareketi siyasete girerek sosyal, ticari ve iktisadi alanlardaki faaliyetlerini artırdı. Kral, Vefd'e karşı İhvân'ı destekledi.²¹⁸

1936 yılında Kral Fu'âd'ın vefatının ardından yerine oğlu Fârûk geçti. Aynı yıl, seçimlerde Nabhâs, dördüncü kez başbakan oldu ve 1936'da İngilizlerle ittifak antlaşması yapıldı.²¹⁹ Bu antlaşmayla İngiltere Mısır'dan çekilmiş ve Mısır tam bağımsızlığına kavuşmuştur.²²⁰ 1937'de fiilen krallık görevini üstlenen Fârûk, Nabhâs Paşa'nın görevine son verdi ve meclisi kapattı. 1938'de tekrar seçime gidildi ve bu seçimde Vefd Partisi sadece on iki milletvekili çıkartabildi.²²¹

1939 yılında çıkan II. Dünya Savaşı (1939-1945)esnasında Mısır, İngilizler için oldukça önemli bir üsttü. Halkın büyük çoğunluğunun İngilizlerin yardım taleplerine

²¹⁵ Meydan Larousse, VIII, "Mısır Mad", Meydan Yayınevi, İstanbul, s.731.

²¹⁶ Ana Britannica, *Genel Kültür Ansiklopedisi*, XVI, 41; Meydan Larousse, VIII, 731.

²¹⁷ Nevfel, s.17-18.

²¹⁸ Yılmaz Daşcıoğlu, "Mısır"mad., *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, İstanbul 1990, XIII, 306.

²¹⁹ Ana Britannica, *Genel Kültür Ansiklopedisi*, XVI, 41.

²²⁰ Büyük Larousse, *Sözlük ve Ansiklopedisi*, Gelişim Yayınları, İstanbul 1986, VIII, 8123.

²²¹ Ana Britannica, *Genel Kültür Ansiklopedisi*, XVI, 41.

olumlu bakmamasına rağmen, Kral Fârûk bu konuda İngilizleri oldukça memnun etmiştir.²²²

Şubat 1945'te Mısır, Almanya ve Japonya'ya savaş açtı ve bundan sonra Mısır, kanal bölgesinin terk edilmesini ve Sudan'ın geri verilmesini istedi. Bunun için Birleşmiş Milletlere başvurdu. Fakat bir sonuç alınamadı. Kırsal nüfusun fazlalığı ile şehirli işçi sınıfının yol açtığı toplumsal bunalımlar artmış ve bu durum siyasi bunalımları körüklemiştir.²²³

Savaş devam ederken 1936'dan sonra Filistin sorunuyla ilgilenen Mısır, Arap Birliği'nin 1945'te kurulmasını sağladı.²²⁴

İkinci Dünya Savaşından sonra, Mısır çöküntüye uğramıştır. Mısır ekonomik anlamda yalnız kalmış, pamuğun fiyatı düşmüş ve enflasyonda da ciddi artışlar olmuştur.²²⁵

1945 yılının sonunda Mısır'ın talebiyle, Mısır ile İngiltere arasında görüşmeler başlamış ve aralarında 1946 yılında bir antlaşma yapmışlardır. Bu antlaşmaya göre, İngiltere 1949 Eylül ayına kadar aşamalı olarak Mısır'dan çekilmeyi kabul etmişti. Bunun ardından 1948-1949 yıllarında ortaya çıkan Birinci Arap-İsrail Savaşı'nda²²⁶ Mısır, güçlü bir orduya sahip olmasına rağmen, savaşta yenilmiştir. Bunun iki nedeni vardır. Birincisi, ihale ve satın almalarındaki rüşvetten dolayı cepheye gönderilen silahların bozuk olması; ikincisi ise, Kahire'deki Yüksek Komutanlığın cephedeki savaşları masa başından yönetmesi ve olayları yakından takip edemediği için yanlış komutlar vermesiydi.²²⁷ Arap-İsrail savaşındaki yenilgi ve askerlerin bu yenilgide kralın tutumunun önemli olduğunu iddia etmeleri, halkın krala olan güvenini iyice sarsmış ve ülkedeki siyasi yıkılışın yaşanmasında oldukça etkili olmuştur.²²⁸

24 Şubat 1949 tarihinde İsrail ile Rodos antlaşmasının imzalanmasının ardından 1950 yılında Kral, Vefd'in lideri Nabhâs Paşa'yı hükümeti tekrar kurmakla

²²² Tuğ, s.319.

²²³ Büyük Larousse, *Sözlük ve Ansiklopedisi*, VIII, 8123.

²²⁴ Ana Britannica, *Genel Kültür Ansiklopedisi*, XVI, 41.

²²⁵ Nevel, s.9.

²²⁶ Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)*, s.741.

²²⁷ Armaoğlu, *Filistin Meselesi ve Arap İsrail Savaşları (1948-1988)*, Ankara 1989, s.122.

²²⁸ Mustafa L. Bilge, "Faruk", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, XII, 177.

görevlendirdi. Fakat Nabhâs Paşa, 1936 antlaşmasını feshetti ve 1951 yılında İngilizlere karşı “Kanal Savaşı”nı başlattı. Fârûk’u da Mısır ve Sudan Kral’ı olarak ilan etti.²²⁹

Mısır, bu dönemde sosyal çöküntüye uğramıştı. Halkın çoğunluğu yoksulluk içindeydi. Bu dönemde sosyal ve ekonomik adaletsizlik artmış, işçi, memur ve öğrenci protestoları ortaya çıkmış, milliyetçilik çalışmaları çoğalmış ve İsrail yenilgisine tepki mahiyetinde 26 Şubat 1952’de büyük bir halk ayaklanması meydana gelmiştir.²³⁰

Kral 2 Mart’ta, daha önce Vefd’de görev almış olan, Ahmed Necîb el-Hilâlî Paşa’yı başkanlığa getirdi. Saraya yakın olan, milyonlarca İngiliz lirasını bulan ödenmemiş vergi borçlarını ve servetinin kaynağını bilen Ahmed Abud Paşa, Vefd Partisinin yaşayacağı sorunları görerek, sarayın iki adamı Elias Andraos Paşa ile Kralın basın danışmanı Kerîm Sâbit Paşa’ya büyük miktarda paralar ödeyerek, Hilâlî Paşa’yı başbakanlık görevinden aldı.²³¹

23 Temmuz 1952 yılında General Muhammed Necîb komutasındaki “Hür Subaylar” ülkenin içinde bulunduğu vahim durumlardan dolayı bir askeri devrim yaptılar ve Kral Fârûk’u tahttan indirerek, “monarşi rejimi”ni kaldırdılar. Hür Subaylar içerisindeki Cemâl ‘Abdu’n-Nâsır bir süre sonra General Necîb’i indirerek başa geçti ve “Cumhuriyet Rejimi”ni getirdi. Necîb 1954’te cumhurbaşkanlığından alındı ve yerine Albay Nâsır getirildi.²³²

Albay Cemâl ‘Abdu’n-Nâsır döneminde Mısır, “Arap sosyalizmi” olarak adlandırılan reform hareketlerine girişmiş ve batı taraftarı bir dış politika izlemiştir.²³³ Cemâl ‘Abdu’n-Nâsır, 26 Temmuz 1956’da Süveyş Kanalı’nı işleten İngiliz-Fransız şirketini millileştirdi. Bunun ardından İngiltere ve Fransa, Mısır’a komplo kurdular. Bu komplo planları içerisinde İsrail, 29 Ekim 1956’da Mısır’a aniden saldırdı.²³⁴

Bunun üzerine İngiltere ve Fransa da Akdeniz’den Süveyş Kanalı’na asker çıkarmak için Mısır havaalanlarını bombaladılar. Ancak, Amerika ve Sovyetler

²²⁹ Büyük Larousse, *Sözlük ve Ansiklopedisi*, VIII, 8123.

²³⁰ Hitti, s.1220.

²³¹ Armaoğlu, *Filistin Meselesi ve Arap İsrail Savaşları (1948-1988)*, s.123.

²³² Hitti, s.1220; Ana Britannica, *Genel Kültür Ansiklopedisi*, XVI, 41.

²³³ Târik el-Buşrâ, *ed-Dimukrâtiyye ve Hizâm 23 Yûlyû 1952-1970*, Kahire 1991, s.114-115.

²³⁴ Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)*, s.748-750.

Birliği'nin baskısıyla Mısır'dan çekilmek zorunda kaldılar. Süveyş Kanalı temizlenerek 1957 yılında dünya deniz trafiğine yeniden açıldı.²³⁵

Süveyş krizi sonucunda İngiliz, Fransız ve İsrail saldırısından yara almadan kurtulması, Nâsır'a duyulan hayranlığı artırmıştır. Suriye, Ürdün, Irak, Lübnan ve Filistin'deki Araplar onu, İsrail'e karşı mücadele edecek bir lider olarak görmüşlerdir. Mısır ve Suriye arasında 1958 yılında bir ittifak oluşmuştur. Her ne kadar 1961 yılında bu birlik bozalsa da, Mısır İsrail'e karşı Arap âleminin lideri olmuştur.

1952 yılında "Kurtuluş Toplantısı" oluşturuldu; ardından 1955 yılında da "Milli Birlik" oluşturuldu. Cemâl 'Abdu'n-Nâsır el-İttihâdu'l-Kavmî (Milli Birlik) adıyla yeni bir yönetim şekli oluşturdu. Bu yönetimde tüm meslek gruplarından, hatta kadınlardan bile üyeler bulunmaktaydı. Öncelikli amacı demokrasiyi gerçekleştirmek ve Arapları birleştirmek olan Milli Birlik Kongreleri 1960 yılında Kahire'de ve Şam'da başlatıldı. Genel Kongrede siyasi ilkeler, tarım, sanayi, vergi, ekonomi, kadınların aktiviteleri, sanat ve edebiyat, sağlık ve işçiler gibi konularda birçok karar alınmıştır. Cemâl 'Abdu'n-Nâsır 1962 yılında "Sosyalist Arap Birliğini" kurdu.²³⁶

Büyük bankalar 1957-1960 yılları arasında millileştirildi. İngiliz, Fransız ve Yahudi mallarına el konuldu. Asvân barajı yapımı için planlar yapıldı. Bankacılık, sigorta, dış ticaret, nakliyat, inşaat ve tekstil gibi sektörlerde hükümet kontrolü getirildi.²³⁷

Nâsır, Müslüman Kardeşler grubundan olan ve Fî Zilâli'l-Kur'ân ("Kur'ân'ın Gölgesinde") isimli tefsiriyle tanınan Seyyid Kutub'u 1966 yılında idam ettirdi. Bu durum halkın büyük tepkisine ve kendisinden oldukça nefret duyulmasına neden olmuştu.²³⁸

1960'lı yıllarda ekonomik durum düzelmiş gibi görünse de, 1967 Arap-İsrail savaşı ile geçmiş on yılın tüm kazanımları yok olmuştur. 1967 yenilgisiyle Nâsır istifa etmeyi düşünmüş, ancak halk geleceğe yönelik endişesinin olması sebebiyle Mısır'da

²³⁵ Armaoğlu, 20. *Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)*, s.750.

²³⁶ Musa Yıldız, *Necîb Mahfûz'un Sembolik Romanları*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), G.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1998, s.18.

²³⁷ M. Lapidus İra, *Modernizme Geçiş Sürecinde İslam Dünyası*, (Çev.:İ.Sefa Üstün), İstanbul 1996, s.100.

²³⁸ Davut Dursun, "Cemâl 'Abdu'n-Nâsır", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, VII, 299-300.

gösteriler yaparak istifayı önlemeye çalışmışlardır. Nâsır bunun üzerine istifasını geri çekmiştir.²³⁹

1970 yılında Nâsır'ın vefatından sonra yerine yardımcısı Albay Enver Sedat getirilmiş ve Mısır'da liberal ekonomiye geçilmiştir. Nâsır'ın devlet sosyalizmi terk edilip kapitalizme daha yakın ekonomiye geçilmiştir. Sedat döneminde, 1953'ten beri süre gelen tek parti rejiminden sonra ilk kez yasak olan siyasi partilerin 1976 yılında Halk Meclisi seçimlerine katılmasına izin verilmiştir.

Enver Sedat'ın suikast sonucu öldürülmesinin ardından yerine 1981'de Hüsnü Mubarek geçmiştir. Sedat ve Mubarek dönemlerindeki liberal ekonomi nedeniyle, Mısır dışarı bağımlı hale gelmiş, IMF ve Dünya Bankası'ndan alınan krediler borçlanmaya ve ekonominin zarar görmesine yol açmıştır. Bunun neticesinde eğitimli kesim bile işsizlik sorunu yaşamıştır.²⁴⁰

Mısır'daki çoğu sorunun nedeni, halk ile yönetenler arasındaki iletişim kopukluğu olmuştur. Bu durum, sosyal ilişkilere de zarar vermiştir.

Mubarek, 1981 yılındaki referandumla oyların yüzde 98'ini almış, 1985 yılında ise seçimlerde partisi (Ulusal Demokrat Parti) yüzde 72 oyla başa geçmiştir. 1995 seçimlerinin tarafsız yapılmadığı iddiaları ortaya atılmış, ancak Mubarek üçüncü kez yüzde 94 oyla tekrar iktidara gelmiştir. 2000 yılındaki milletvekili seçimlerinde de Ulusal Demokrat Parti kazanmıştır. 2005 yılında ilk kez diğer partilerin seçim yarışına katılmalarına izin verilmiş, ancak sonuç yine aynı olmuştur. Seçimlerin ardından Müslüman Kardeşler grubu üyeleri sebepsiz yere tutuklanmış ve muhalif gazeteler kapatılmıştır.²⁴¹

Mısır'ı baskıcı bir rejimle yöneten Mubarek 2006 ve 2008 yıllarında rejim karşıtı protestolarla karşı karşıya kalmıştır. 2010 yılında halkın isteklerinin karşılanmamasıyla durum daha da kötü bir hal almıştır. Mubarek, Ocak 2011 tarihindeki halk ayaklanmalarına bir müddet daha direnmiş ve iktidarda kalmayı başarmıştır. 84 yaşındaki Hüsnü Mubarek Mısır Devrimi'nin ardından, devrim sırasında işlenen

²³⁹ Arap Dünyasında Entropi: Tunus, Mısır, Libya ve Suriye'de Halk Ayaklanmaları, *Türkiye Uluslararası İlişkiler Çalışmaları Yakın Doğu Araştırmalar Merkezi*, TÜİÇ-YADAM, Ekim 2012, s.17.

²⁴⁰ Arap Dünyasında Entropi, s.17.

²⁴¹ Arap Dünyasında Entropi, s.18.

suçlardan mesul tutulmuş ve mahkeme kararıyla müebbet hapis cezasına çarptırılmıştır.²⁴²

Mısır'ın coğrafi, tarihi, siyasi, ekonomik ve sosyal yapısına 2011 dönemine kadar ana hatlarıyla değindikten sonra asıl konumuz olan Mısır'ın kültürel ve edebi durumuna, Mısır edebiyatında kısa hikâyenin doğuşu ve gelişimine, Mısır'da önemli kısa hikâye yazarları ve eserlerine de değinmemiz yerinde olacaktır.

2.2. MISIR'DA KISA HİKÂYENİN DOĞUŞU VE GELİŞİMİ

Bilindiği gibi Batı kültürü ile doğrudan doğruya ilişkisi olan ilk Arap ülkesi Mısır'dır. Mısır'ın karşılaştığı kültür ise Fransız kültürü idi. Napolyon'un Mısır seferiyle başlayan bu kültürel temas, ardından Mehmet Ali Paşa ve hanedanı tarafından uygulanan ilmi faaliyetlerde önemli rol oynamıştı.²⁴³

Napolyon'un Mısır seferi, Avrupa tarihinde olduğu gibi İslâm tarihinde ve Arap edebiyatında da bir dönüm noktasıdır. Bu sefer, Batının İslâm âleminde siyasi, ekonomik ve kültürel etkisinin başlangıcıdır. Çünkü Napolyon Mısır'a yanında bilim ordusu ile birlikte gitmişti,²⁴⁴ böylece Mısır'da yenilik hareketlerinin de tohumlarını atmıştır. Matbaanın Mısır'a gelişi ve gazetelerin yayımlanması, Batıyla kültürel yakınlaşma dönemini başlatmıştır. Bu sayede Mısırlılar, Avrupalıların yaşam tarzına, müzik, tiyatro ve eğlenceye düşkünlüklerine tanık olmuşlar ve böylece Avrupa, sosyal ve ilmi alanda oldukça gelişmiş haldeyken, Arap ülkelerinin henüz başlangıç noktasında olduğundan bir kez daha emin olmuşlardır.²⁴⁵

Fransızların Mısır'ı işgali esnasında, Corci Zeydan'ın anlattığı gibi edebiyat el-Ezher'de okutulan İslâmî ilimlerden oluşmaktaydı. Napolyon seferinin en önemli etkisi Fransızların Mısır'ı boşaltmasından sonra Mısır valiliğine atanan Mehmet Ali Paşa döneminde görülmüştür.²⁴⁶

²⁴² Arap Dünyasında Entropi, s.18.

²⁴³ Yanık, s.1.

²⁴⁴ Yanık, s.2.

²⁴⁵ Hıdır, s.21; Dayf, *el-Edebu'l-'Arabiyyu'l-Mu'âsir fî Mısır*, s.12-13.

²⁴⁶ Yanık, s.4-5.

Mehmet Ali Paşa, batı ile yapılan kültürel etkileşimin Mısır'a sağlayacağı faydayı görerek mesleki okullar açmış, Avrupa'ya öğrenciler göndermiş ve döndüklerinde onlara birçok eserin çevirilerini yaptırmış, bu çevirileri basmak için bir matbaa kurmuş ve resmi bir gazete çıkarmıştır.²⁴⁷

Mısır'da Nahda dönemi Rönesans'ın ilk temellerini 1826 yılında Fransa'ya gönderilen Mısır kültür heyetleri atmıştır. Avrupa'dan dönen bu eğitimli kesim, farklı okullarda çeviri ve eğitim faaliyetleriyle uğraşmışlardır. Mehmet Ali Paşa'nın Fransa'ya gönderdiği öğrenci heyetinin başkanı olan et-Tahtâvî, Paris'te kaldığı dönemde Fransızca'yı öğrenerek birçok eseri Arapça'ya çevirmiştir.²⁴⁸ et-Tahtâvî, Mısır halkına Avrupa'daki gelişmişliği ve oranın kültürünü anlatmak ve tanıtmak için seyahatname türünde olan *Tahlisu'l-Ibrîzfi Telhîsi's-Sefer ilâ Bârîz* isimli eserini kaleme almıştır. Et-Tahtâvî Fransa'dan döndükten sonra Fenelo'nun *Les Aventures de Télémaque* isimli eserini de Arapça'ya çevirmiştir.²⁴⁹

et-Tahtâvî ile başlayan bu tercüme faaliyetlerini, 1822 yılında Bulak'ta Mehmet Ali Paşa tarafından bir matbaanın kurulması takip etmiştir. Bunun ardından Arap âleminde matbaacılık yayılmaya başlamış, matbaalarda gazetelerin basımı yaygınlaşmış ve tüm bunların neticesinde de yeni bir nesil ortaya çıkmıştır. Yeni edebi türler zuhûr etmiş ve yaygınlaşmıştır. Yurt dışına giden bu yeni nesil Avrupa edebiyatının eserlerini orijinal dillerinden okumaya başlamış, roman ve öykü çevirileri yapmaya çalışmışlardır. Yapılan çevirilerin bir kısmı asılları gibi olmamıştır. Çünkü mütercimler okuyucuların taleplerine göre yeni bölümler ekleyerek değişiklikler yapmışlar ya da hikâyeleri kendilerininmiş gibi gösterebilmişlerdir.²⁵⁰

XX. yüzyılın başlarında başlayan bu yeni çeviri hareketinin başında Mustafa Lutfi el-Menfâlûtî, Bernardin de Saint Pierre'nin *Pol ve Virgini* adlı eserini *el-Fadîle ve Kıssat Macdulîn* adıyla; François Kobiye'nin oyunlarını da *Fî Sebîli't-Tâc* şeklinde çevirmiştir.²⁵¹

²⁴⁷ Hourani, *Çağdaş Arap Düşüncesi*, s.70.

²⁴⁸ Hıdır, s.21; Savran, s.9.

²⁴⁹ Heykel, s.39; Hourani, *Çağdaş Arap Düşüncesi*, s.90.

²⁵⁰ Yazıcı, *The Short Story in Modern Arabic Literature*, s.25.

²⁵¹ Dayf, *el-Edebu'l-'Arabiyyu'l-Mu'âsir fî Mısır*, s.229.

Bu çeviri faaliyetleri, tüm Arap dünyası için bir yol gösterici niteliği taşımaktadır. 1828 yılında Rifa'a et-Tahtâvî tarafından bastırılan *el-Vakâ'i el-Mısriyye* Mısır'da yayımlanan ilk gazetedir. İsmail Paşa döneminde bilim ve edebiyat çalışmalarına önem veren gazetelerin sayısı artmıştır. Çeviriyle başlayan bu süreç daha sonra taklit ve yaratıcılıkta son noktaya gelmiştir. Batı edebiyatının etkisi 1925'ten sonra önemini kaybetmeye başlamış, artık Arap hikâye yazarları kendi kaleme aldıkları eserleriyle yarışmaya başlamışlardır.²⁵²

Lübnanlı Halîl Mutran (1871-1949), Cibrân Halîl Cibrân (1883-1931); Mısırlı Mustafa Lutfî el-Menfâlûtî (1876-1924), Muhammed Hüseyin Heykel (1889-1956), Tâhâ Hüseyin (1889-1978) ve İbrahim el-Mâzinî (1905-1968) gibi yazarlar bu ilk dönemden sonra öykü türünün Arap edebiyatına geçişinde rol oynayan önemli şahsiyetlerdir.²⁵³

Mısır, Suriye, Irak ve Lübnan'da hikâyecilikle ilgili eserler XIX. yüzyılın sonunda ve XX. yüzyılın başlarında ortaya çıkmaya başladı. Esasen Arap dünyasında modern anlamda öykü türü Mısır'da doğmuş ve ardından diğer bölgelere yayılmıştır. Hikâye XX. yüzyılın başından Birinci Dünya Savaşı'na kadar ve 1925 yılından 1950 ve sonrasına kadar olmak üzere üç aşamada gelişmiştir.²⁵⁴

Mısır'da modern anlamda hikâyecilik 1917-1944 yılları; 1945-1967 yılları ve 1967'den günümüze olmak üzere üç dönemden oluşmuştur.²⁵⁵

Batı edebiyatında kısa hikâyenin doğup gelişmesinde Arap edebiyatı etkili olsa da, bu edebi türün modern Arap edebiyatında yaygınlaşmasında Batı edebiyatının etkisi oldukça fazladır. Çünkü Batı'nın teknoloji ve sanayisinin etkisinde olan İslam dünyası aydınları, Batı'nın düşünce ve edebi akımlarının da etkisinde kalmışlardır.²⁵⁶

Batı edebiyatında kısa hikâye başlarda normal hikâye türünde değerlendirilirken XIX. yüzyılda müstakil bir tür olarak ortaya çıkmıştır.²⁵⁷ Kısa hikâyeye ortaya çıktığı

²⁵² Yazıcı, *The Short Story in Modern Arabic Literature*, s.26.

²⁵³ Yazıcı, *Çağdaş Arap Öyküleri*, s.8.

²⁵⁴ Yazıcı, *The Short Story in Modern Arabic Literature*, s.27.

²⁵⁵ Yazıcı, *The Short Story in Modern Arabic Literature*, s.29.

²⁵⁶ Dayf, *el-Edebu'l-'Arabiyyu'l-Mu'âsir fî Mısır*, s.208 vd.

²⁵⁷ Candemir Doğan, *Muhammed Abdulhalim Abdullah'ta Kısa Hikâyecilik*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 1991, s.2.

andan itibaren batı edebiyatında büyük önem verilmiştir. Batı'da kısa hikâyeye önem verenlerin başında Fransızlar gelmektedir.²⁵⁸

Aslında Mısır'da eskiden beri edebiyatın farklı türleri kendini göstermiştir ve burada hikâyelere önem verilmiştir. Mısır'da Muaviye döneminde halka kıssaları anlatmaları için hikâyeciler gönderilmiş ve devlet bu hikâyecilere maaş bağlamıştır.²⁵⁹

Mısır'da tercümelerin yanı sıra birçok hikâyeye de te'lif edilmiş ve kısa sürede binlerce hikâyeye yazılmıştır. *Hilâl* ve *Maârif* dergileri bu alanda birçok eseri yayımlamış ve Milli Eğitim Bakanlığı bu konunun üzerinde durmuştur.²⁶⁰

XIX. yüzyıl öncesinde makamât tarzında yazılmış olan hikâyeye ve romana benzeyen çalışmalar bulunmaktadır. İbrahim el-Müveylîhî'nin *Hadîs 'Îsâ İbn Hişâm* adlı eseri hikâyeyi andıran bir makamât tarzında yazılmıştır. Hâfız İbrahim (1872-1932)'in aynı şekilde kaleme aldığı *Leyâlî Satîh*'i de buna bir örnektir. el-Müveylîhî çalışmalarıyla makamât tarzını değiştirmiş ve toplumsal sorunlara değinerek hikâyeye tarzına daha yakın olmuştur.²⁶¹

Mısır'da hikâyeye türünde akla ilk gelen eser Mustafa Lutfî el-Menfâlûtî'nin Fransızcadan çevirdiği duygusal ve dramatik öykülerinden meydana gelen *el-Abarât* (1915) 'tır. Fakat Mısır'da modern hikâyenin ilk örneklerini Muhammed Teymûr (1892-1921) kaleme almıştır. Yazarlardan bazıları Muhammed Teymûr'un *Fî'l-Kitâr* (1915) adlı öyküsünü Arap edebiyatının ilk modern öyküsü olarak kabul ederken bazı yazarlar Salih Hamdi Hammad'ın (1863-1913); bazıları Mahmûd İzzî'nin; bazıları Mihâil Nuayme'nin (1889-1988); bazıları ise Muhammed Lutfî Cum'a'nın (1886-1953) modern anlamda ilk öyküyü yazdığını iddia etmişlerdir.²⁶²

Batı edebiyatındaki realist tarzı kullanan Teymûr, el-Menfâlûtî'nin etkisi altında kalmış ve zenginleri eleştirip fakirleri savunmuştur. Örneğin, *Fî'l-Kitâr* adlı öyküsünde

²⁵⁸ Turgay, s.44.

²⁵⁹ Mekki, s.49.

²⁶⁰ Dayf, s.212.

²⁶¹ Hıdır, s.22.

²⁶² Yazıcı, *Çağdaş Arap Öyküleri*, s.8.

hikâye kahramanları arasında bir çatışma vardır. Bu çatışmada Teymûr, realist eleştirilerde bulunarak toplumun problemlerini savunur.²⁶³

Arap öyküsünün olgunlaşmasında hiç şüphesiz Mahmûd Teymûr'un ve Mahmûd Tâhir Laşin'in katkıları büyüktür.²⁶⁴ 1920'lerin sonunda Mahmûd Teymûr ve Mahmûd Tâhir Laşin'in eserleriyle Mısır'da öykünün oluşum dönemi tamamlanmıştır. Teymûr, romantik tarzda öyküler; Laşin ise realist tarzda öyküler kaleme almıştır.²⁶⁵

1930 ve 1940'lı yıllarda Mısır'da öyküde romantizm akımı doğup gelişmiştir. Bu akımın doğup gelişmesinin en büyük nedeni, 1930'lu yılların gerginliklerin yaşandığı yıllar olması ve bu dönemde ulusal emellerin gerçekleşmesi için gerekli şartların sağlanamamış olmasıdır.²⁶⁶

1960 yılından 1980 yılının sonuna kadar olan dönem, diğer dönemlerden farklıdır. O yıllarda siyasi ve kültürel alanlarda hızlıca değişen olaylar bulunmaktaydı. Sömürge idaresinden kurtulmanın sevincinin yaşandığı bu yıllar iç savaşlar ve Araplar arasındaki düşmanlıklarla son bulmuştu. Yemen'de Araplar arasında savaş başlamış ve bu uzun süren savaş, İran-İrak savaşı ile son bulmuştur. Bu arada, iki Arap-İsrail savaşının yanısıra, Lübnan'a saldırılar gibi çeşitli alanlarda bölgesel çatışmalar yaşanmıştır. Yine bu dönem ulusal özgüven ile başlamış ve Arap dünyasının bazı kesimlerinde edebi türler oluşturulmuş ve 1960'lı yıllarda eğitim görmüş yeni bir sınıf ortaya çıkmıştır. Mısırlı Yûsuf eş-Şârûnî (d.1924) 1950'lerde Kahire'de artan kültürel çalışmalardan faydalanıp *el-Uşşâku'l-Hamse* (Beş Âşık) isimli ilk öykü kitabını yazmıştır. 1960'lı yılların yazarları mevcut düzene karşı çıkmalarından dolayı siyasi baskılar altında kalmışlar ve tutuklanmışlardır. Altmışlı yıllarda öykünün gelişmesine katkıda bulunan çok sayıda kadın yazarlar bulunmaktadır. Bunlar feminist görüşleri bakımından daha öncekilerden farklıydılar.²⁶⁷

XX. yüzyılda romantizm akımının önem kazanması Arap edebiyatını da etkilemiştir. Çağdaş Arap yazarları hikâye ve romanlarında bir anlatım türü olan betimlemeye başvurmuşlardır. Bu sayede okuyucuya etkili ve canlı bir şekilde

²⁶³ Yazıcı, *The Short Story in Modern Arabic Literature*, s.33-34.

²⁶⁴ Hafız, s.11.

²⁶⁵ Hafız, s.16.

²⁶⁶ Hafız, s.19.

²⁶⁷ Hafız, s.52-61.

mesajlarını ulaştırmayı başarmışlardır. Yazarlar yaptıkları betimlemelerle bir vak'a hakkında zihinsel canlandırmayı sağlamışlar ve adeta olayın fotoğraflarını kelimelerle okuyucunun zihninde canlandırmışlardır. Bunu yaparken bazen kendilerinden bir şeyler katmışlar, bazen de olduğu şekilde okuyucunun önüne koyarak nesnel tasvirlerle yer vermişlerdir.²⁶⁸

Örneğin Muhammed Teymûr, *fî'l-Kitâr* adlı hikâyesinde geçen hocanın tasvirini yaparken adeta okuyucunun zihninde onu canlandırmıştır.

"و دخل شيخ من المعممين, أسمر اللون طويل القامة, نحيف القوام كث اللحية, له عينان أقفل أجفانهما الكسل, فكأنه لم يستيقظ من نومه بعد و جلس الأستاذ غير بعيد عني, و خلع مركوبه الأحمر قبل أن يترع على المقعد, ثم بصق على الأرض ثلاثة ماسحا شفثيه بمنديل أحمر يصلح أن يكون غطاء لطفل صغير. ثم أخرج من جيبه مسبحة ذات مائة حبة و جعل يردد اسم الله و النبي و الصحابة و الأولياء و الصالحين"

*"İçeriye esmer tenli, uzun boylu, ince yapılı, gür sakallı, sarıklı ve gözleri tembellikten kapanan bir hoca girdi. Henüz uykusundan uyanmamış gibiydi. Hoca yakınuma oturdu. Oturağın üzerine oturmadan önce kırmızı ayakkabılarını çıkardı. Sonra üç kez yere tükürdü ve küçük bir çocuğa örtü olabilecek kırmızı mendiliyledudaklarını sildi. Daha sonra, cebinden yüzlük teşbihini çıkararak Allah'ın, Peygamberin, Sahabenin, Evliyanın ve Sâlih insanların isimlerini tekrarlamaya başladı."*²⁶⁹

Yazar, burada hocanın karakter ve davranış tasvirini okuyucuya başarılı bir şekilde aktarmıştır. Hocanın kompartımana girer girmez ayakkabılarını çıkarması, yere tükürmesi, kocaman mendiliyle dudaklarını silmesi ve tespîh çekmeye başlaması onun karakterini yansıtan davranışlardır. Ayrıca hikâyede genelden özele doğru bir tasvir

²⁶⁸ Cüneyt Eren; M. Vecih Uzunoğlu, "Çağdaş Arap Hikâyeciliğinde Betimleme Örnekleri", D.E.Ü., İlahiyat Fakültesi Dergisi, sy.XXIII, İzmir 2006, s.38.

²⁶⁹ Eren; Uzunoğlu, s.31.

tekniği kullanılmış, önce hocanın ten rengi, boyu ve sakalı gibi dış özellikleri resmedilmiştir.

2.3. MISIR'DA KISA HİKÂYE YAZARLARI VE ESERLERİ

2.3.1. Rifâ'a Râfi' et-Tahtâvî (1801-1873)

XIX. yüzyıl Arap edebiyatının ve düşünce tarihinin önde gelen şahsiyetlerinden biri olan Rifâ'a Râfi' et-Tahtâvî, 1801 yılında Mısır'ın Tahtâ şehrinde doğmuştur.²⁷⁰ Bu sebeple adı Tahtâvî olmuştur. Asıl adı "Rifâ'a"dır. Râfi' dedelerinden birinin ismidir. Babası es-Seyyid Bedevî Râfi'dir.²⁷¹ Babası köklü, dindar ve şerefli bir aileden gelmektedir.²⁷² Küçük yaşta okuma ve yazmayı öğrenen Tahtâvî²⁷³ Ezher'e gittiğinde on altı yaşındadır. Burada sekiz yıl Arapça ve dini eğitim almıştır. Eğitimin ardından yine burada kısa bir süreliğine hocalık da yapmıştır.²⁷⁴

Faydalandığı hocaların içerisinde etkilendiği ve hayatını yönlendiren kişi ise, Hasan el-'Attâr (ö.1838)'dir. Gelişime meyilli, yeni şeyler öğrenmekten kaçınmayan, her türlü ilimle ilgilenen, tarih ve coğrafyaya ilgisi olan biriydi. Fransız işgali sırasında, Fransızların ilimde ileri olduklarını görmüş ve onlara Arapça öğretmek istemiştir.

Tahtâvî'nin sürekli çalışma azmi, el-Attâr'ın çok hoşuna gidiyordu. Tahtâvî hocasının evine gidip geliyor, hocasından nasihatler alıyor ve bu nasihatler sayesinde kendisindeki edebiyata yönelme isteği artıyordu. *Tahlisu'l-İbriz* adlı kitabını bu nasihatler üzerine yazmıştır.²⁷⁵

²⁷⁰ Savran, s.35.

²⁷¹ Rifâ'a Râfi' et-Tahtâvî, *Tahlisu'l-İbriz fi Telhîs-i Bâriz*, Beyrut, tsz, s.6.

²⁷² Savran, s.35.

²⁷³ et-Tahtâvî Rifâ'a Râfi', *Paris Gözlemleri*, (Çev: Cemil Çiftçi), Ses Yayınları, İstanbul 1992, s.9.

²⁷⁴ Savran, s.35.

²⁷⁵ Cihaner Akçay, *Rifâ'a Râfi' et-Tahtâvî (Hayatı, Edebi Kişiliği ve Toplumsal Konulardaki Düşünceleri)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1992, s.6-7.

1824 yılında, Mehmet Ali'nin kurduğu²⁷⁶ orduya imam olarak atanan Tahtâvî iyi tahsilli ve kültürlü bir insan olmasından dolayı²⁷⁷ 44 öğrenciden oluşan bu heyetin²⁷⁸ başkanı olarak Fransa'ya gönderilmiştir. 1826 yılından 1831 yılına kadar Paris'te kalan Tahtâvî'nin²⁷⁹ görevi öğrencilere imamlık²⁸⁰ yapmaktı, ancak o, hocası el-'Attâr'ın tavsiyelerine uymuş ve Fransızca öğrenmiştir. Tarih, matematik, coğrafya, edebiyat, Fransız şiir divanlarını ve siyaset kitaplarını okumuştur. Paris'te kaldığı dönemde akademik çalışmaların yanı sıra gazete ve dergileri de sürekli takip etmiş, böylece hem kültürünü hem de dilbilgisini geliştirmiştir.²⁸¹

Tahtâvî, 1831 yılında Paris'ten döner ve "*Tahlisu'l-İbriz fi Telhîsi Bariz*" isimli eserinde Paris gözlemlerinden bahseder.²⁸² Bu dönüşünün ardından, Mısır'ı yanlış düşüncelerden, cahillikten kurtarmak ve Mısır insanını aydınlatmak gerektiğini düşünüyordu.²⁸³ Bu düşüncesini gerçekleştirmek için o, hem çeviri faaliyetleriyle uğraşiyor, hem de eğitim kurumlarında özellikle idari görevlerde bulunuyordu. Okul kitapları, tarih ve coğrafya kitaplarını çevirmiş, ardından da kitap yazma girişiminde bulunmuştur.²⁸⁴

Tahtâvî, Kahire'ye dönmeden önce, Jomard, Mehmet Ali Paşa ile Tahtâvî'nin tercümelerini ve yaptığı çalışmaları inceliyordu. Bu yüzden Tahtâvî Mısır'a geldiğinde Abu Za'bal'daki tıp okulunda Fransızca hocası olarak görevlendirilmiştir. Aynı zamanda tercümanlık da yapıyordu.²⁸⁵ İki yıl sonra 1833'te Topçu Okulu'na atanmıştır. Bu okulun müdürü Fransız kültürünü sevmediği için, Tahtâvî bir bahaneyle 1834'te Kahire'den ayrılır ve Tahta'ya gider.²⁸⁶

²⁷⁶ Akçay, s.8.

²⁷⁷ Savran, s.35.

²⁷⁸ Akçay, s.9.

²⁷⁹ Savran, s.35.

²⁸⁰ Burada bahsedilen imam sözcüğü, dini içerikli anlam değil, öğrencilerin başında rehber anlamında kullanılmıştır.

²⁸¹ Akçay, s.9-10; Tahtâvî'nin Paris'te aldığı çeviri eğitimi konusunda detaylı bilgi için ayrıca bkz. Muhammed, Sawaie, "Rifâ'a Râfi' et-Tahtâvî ve Modern Arap Edebiyat Dilinin Leksikolojik Gelişimine Katkısı", (Çev.:Şener Şahin), Uludağ Üniversitesi *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c.XIV, sy.II, 2005, s.165-171.

²⁸² et-Tahtâvî, *Paris Gözlemleri*, s.12.

²⁸³ Huseyn Fevzien-Neccâr, *Rifâ'a' et-Tahtâvî*, Mısır 1987, s.99.

²⁸⁴ Hannâ el-Fahûri, *el-Câmi' fi Târih, el-Edeb el-'Arabi* (el-Edeb el-Hadîs), Beyrut, 1986, s.71.

²⁸⁵ en-Neccâr, s.100.

²⁸⁶ et-Tahtâvî, *Paris Gözlemleri*, s.12.

Tahtâvî daha sonra “Diller Okulu’nda²⁸⁷ öğretmen ve idareci olarak çalışır. 1841 yılında bu okula bağlı “Tercüme Bürosu” açılır.²⁸⁸ 1844 yılında Tercüme Bürosuna ek olarak idari memur yetiştirmek için İdari Bilimler Bölümü açılır. 1847’de kadı yetiştirmek için İslam Şeriati Bölümü, ardından muhasebe ve Fransız Hukuk Sistemi Bölümü açılmıştır.²⁸⁹

Tahtâvî Fransa’dan döndükten sonraki diğer önemli bir görevi 1828 yılında çıkarılan,²⁹⁰ önceleri Türkçe, sonra Arapça, ardından sadece Arapça olarak basılan²⁹¹ Mısır’ın ilk resmi gazetesi *Vakâyi-i Mısriyye*’nin²⁹² editörü olmuştur.²⁹³

1848 yılında Mehmet Ali Paşa’nın vefatının ardından yerine I. Abbas geçmiş ve böylece Tahtâvî için sıkıntılı bir dönem başlamıştır. Çünkü Abbas Paşa selefi Mehmet Ali Paşa’nın aksine batılılaşmaya oldukça tepkili davranırdı.²⁹⁴ Bu yüzden Tahtâvî ve Abbas Paşa farklı fikirlere sahiptiler. Abbas Paşa’nın 1849’da Fransa’da Mısırlı öğrenciler için açılan özel üniversite *Ecole Egyptienne*’yi²⁹⁵ ve 1851’de Yabancı Diller Okulu’nu kapattırıştır. Bu durum Tahtâvî’nin tepkisine yol açmıştır.²⁹⁶ Bu yüzden aralarında gerginlik ortaya çıkmıştır.

Abbâs, Tahtâvî’yi Medresetu’s-Sudan’ı açmak bahanesiyle görevlendirip Hartum’a gönderir. Bu görevlendirme aslında bir sürgün özelliğindedir. Bu sürgüne

²⁸⁷ Yabancı Diller Okulu’na benzer bir okul 1866’da İstanbul’da açılmıştır. Özellikle Tanzimat döneminde yabancı dil bilgisi gerektiren işleri Tercüme Odası’nda yetişen kişilerle sürdüren Bâbîâlî, bir süre sonra Tercüme odası memur yetiştirmede yetersiz kalmıştır. Bunun sonucunda 1866’da Maarif-i Umumiye Nazırı Kemal Efendi Lisan Okulu’nu açtırmıştır. Bu okul başlangıçta Fransızca ağırlıklıyken, sonraları gereksinime göre Rumca ve Bulgarca gibi sınıflar açılmıştır. Lisan okulu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Sezai Balcı, “Osmanlı Devleti’nde Modernleşme Girişimlerine Bir Örnek: Lisan Mektebi” Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, c:27, sy.44, 2008, s.77-98; Tercüme odası konusundaki çalışma için bkz. Balcı Sezai, *Osmanlı Devleti’nde Tercümanlık ve Bab-ı Ali Tercüme Odası*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007.

²⁸⁸ et-Tahtâvî, *Paris Gözlemleri*, s.13.

²⁸⁹ en-Neccâr, s.104.

²⁹⁰ Ali Bilgenoğlu, “Ortadoğu’da Bir Öncü: Modernitenin Mısır’a İlk Taşıyıcısı Rifâ’a Râfi’ el-Tahtâvî” *History Studies, Ortadoğu Özel Sayısı/Middle East Special Issue*, 2010, s.35.

²⁹¹ Savran, s.36.

²⁹² Orhan Koloğlu, “İlk Türkçe Gazete *Vakâyi-i Mısriyye*”, *Tarih ve Toplum*, c.X, sy.58, Ekim 1988, s.9.

²⁹³ Savran, s.36.

²⁹⁴ J. H. Kramers, “Mısır: Mehmet Ali Hanedanı ve Devri (XIX. asırdan itibaren)”, *İslam Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1993, VIII, 251.

²⁹⁵ Adnan Şişman, *Tanzimat Dönemi’nde Fransa’ya Gönderilen Osmanlı Öğrencileri (1839-1876)*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2004, s.16.

²⁹⁶ Güler, s.40.

neden olan olaylardan biri Tahtâvî'nin “*Tahlisu'l-İbriz fi Telhîsi Bariz*” adlı eserinin ikinci kez basılmasıdır.²⁹⁷

Bu sıkıntılı dönem Abbas Paşa'nın vefatı ve 1854'te Said Paşa'nın onun yerine geçmesiyle son bulmuştur. Tahtâvî tekrar Kahire'ye döner ve Harbiye mektebine müdür olarak atanır.²⁹⁸ 1861 yılında bu okul kapatılmıştır.²⁹⁹

İsmail Paşa'nın 1863 yılında Mısır valisi olmasıyla “Yeni Tercüme Bürosu” açılmış ve Tahtâvî bu okula müdür olarak atanmıştır.³⁰⁰ Bu dönemde eğitim ve öğretimle ilgili birçok komisyon başkanlığı görevinde bulunmuştur. Maarif Nezareti'nin yayınladığı *Ravzatu'l-Medaris* dergisine başkanlık yapmıştır. 1870 yılından ölümüne kadar bu dergide yazılar yazmıştır ve 1873 yılında vefat etmiştir.³⁰¹

2.3.2. Mustafa Lutfî el-Menfâlûtî (1876-1924)

Mısır edebiyatının zirvelerinden birine ulaşan Mustafa Lutfî el-Menfâlûtî Mısır'da doğup büyümüştür. Kahire'de İslâmî el-Ezher Üniversitesi'nde okumuştur. Yazarlık yapan diğer birçok Arap gibi o da Vefd Partisini destekliyordu. Arap edebiyatı dışındaki edebiyatı oldukça iyi seviyede bilmesine rağmen, yabancı dil bilgisinin eksik olmasından dolayı, bu edebiyatları yalnızca çevirilerden tanıyordu. Buna rağmen J.J. Rousseau ve Victor Hugo'nun etkisi el-Menfâlûtî'de de görülür. Hikâyeleri her şeyden önce ortak duygusal bir dille yazıldığı için okurlarına duygusal anlar yaşatır.

Menfâlûtî, ünlü eseri *el-'Abarât* (1915)'da “*rivâyât kasîra*” diye adlandırdığı kısa öyküleri ince bir üslup ve sağlam duygular uyandıran sözcükler kullanarak yazmıştır. İçerisindeki duygusal kışkırtmalar özenle yapılmıştır.³⁰² Karakterlerin resmedilmesinde özel bir hassasiyet yoktu. O, hikâyelerinde Mısır milliyetçiliğini işliyordu ve islamiyeti geleneksel şekliyle savunuyordu. Birinci Dünya Savaşından önce Mısır aydınlarının fikir hayatını saran iç gerilimleri, eserlerinde de dile getirmiştir. Hikâye kahramanlarının karakterize edilişi, Fransız romantizmini anımsatır.

²⁹⁷ et-Tahtâvî, *Paris Gözlemleri*, s.13-14.

²⁹⁸ Hourani, *Çağdaş Arap Düşüncesi*, s.87.

²⁹⁹ el-Fahûri, s.72.

³⁰⁰ en-Neccâr, s.116.

³⁰¹ et-Tahtâvî, *Paris Gözlemleri*, s.14.

³⁰² Landau, s.11-12.

Menfâlûtî'nin hikâyelerinin çoğu trajik ve duygusal, hatta birçoğu hikâye kahramanlarının ölümüyle son bulur. Hikâyelerinde romantizme eğilimi çok fazla olan yazar, hüzünlü üslubuyla Mısır edebiyatında bu türün önde gelen yazarlarından biri olmayı başarmıştır.³⁰³

Menfâlûtî'nin eserleri üslup ve duygu gücü bakımından sivrilmiştir. O, yazılarını seçkin ya da entelektüellere değil; akıllı sıradan insanlara, yani halka yönlendirmiştir. Menfâlûtî, hem Fransız edebiyatından yapılmış çevirileri hem de çağdaşlarının yaptığı çevirileri alıp Mısır diline ve kültürüne uyarlamayı başarabilen bir isim olmuştur.³⁰⁴

2.3.3. Muhammed Huseyn Heykel (1888- 1956)

XX. yy'da modern Arap edebiyatında ve çağdaş Mısır'ın siyasi hayatında adını duyurmuş yazarlardan olan Muhammed Huseyn Heykel XIX. yüzyılın sonlarında,³⁰⁵ 1888 yılında,³⁰⁶ Mısır'ın Dekahliye'ye bağlı³⁰⁷ Senbulâvîn'in merkeze bağlı köylerinden Kefr Ğannâm'da³⁰⁸ zengin toprak ağası Huseyn Efendi Sâlim'in oğlu olarak dünyaya gelmiştir.³⁰⁹

Heykel, 5 yaşında Sıbyân mektebinde dini eğitim almıştır. 2 yıl bu okulda eğitimini sürdürmüştü,³¹⁰ bundan sonra ilköğretime Kahire'de bulunan Cemâliyye okulunda başlamış ve 1901 yılında da buradan mezun olmuştur.³¹¹ Ardından Hidiv Lisesine başlamış, buradan 1905 yılında mezun olmuştur. 1909 yılında hukuk diplomasını aldıktan sonra, doktora eğitimi için Fransa'ya gitmiştir. Fransa'da

³⁰³ Landau, s.12.

³⁰⁴ Dayf, *el-Edebu'l-Arabi el-Muasır fi Mısır*, s.229.

³⁰⁵ Er, Rahmi, "Muhammed Huseyn Heykel ve Onun Dil ve Edebiyatla ilgili Bazı Görüşleri", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, c.XXXVII, sy.1-2, Ankara 1995, s.599.

³⁰⁶ Landau, s.24; Erol Ayyıldız, *Mısır Romanının Doğuşu ve Muhammed Huseyn Heykel'in "Zeynep" Adlı Romanının Tetkiki ve Tahlili*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 1992, s.77.

³⁰⁷ Ayyıldız, s.79.

³⁰⁸ Er, "Muhammed Huseyn Heykel ve Onun Dil ve Edebiyatla ilgili Bazı Görüşleri", s.599.

³⁰⁹ Hilal Görgün, "Muhammed Huseyn Heykel" md., *DİA*, XVII, İstanbul 1997, s.296.

³¹⁰ Charles D. Smith, *Islam and the Search for Social Order in Modern Egypt: a Biography of Muhammad Husayn Haykal*, New York, 1983, s.35

³¹¹ Ayyıldız, s.78; Er, "Muhammed Huseyn Heykel ve Onun Dil ve Edebiyatla ilgili Bazı Görüşleri", s.600.

düzenlenen “Özgürlük Bayramı” kutlamalarından oldukça etkilenmiş ve bundan sonra düşünce özgürlüğüne olan inancı artmıştır.³¹²

Heykel 1912 yılında Mısır’a dönmüştür.³¹³ 1912 yılının sonlarına doğru avukatlık yapmaya başlayan Heykel,³¹⁴ avukatlık dışında *el-Cerîde*’de yazmayı da sürdürmüştür.³¹⁵ Zaman geçtikçe siyasi yayıncılığa başlamış ve “*es-Siyâse*” (siyaset) gazetesinin baş editörü olmuştur. Ardından da haftalık dergi olan “*es-Siyâse el-Usbû’iyye*” (Haftalık Siyaset)’nin yayıncılığını yapmıştır.³¹⁶

Heykel, 1937’de sonra Eğitim Bakanı olmuştur. Son dünya savaşının sonuna kadar senato başkanlığı yapmıştır.³¹⁷

Muhammed Huseyn Heykel, modern Arap edebiyatında ilk edebi romanın yazarı olarak bilinse de, kısa hikâye yazmadaki becerisi inkâr edilemez. Avukat, siyasetçi, gazeteci ve yazar olan Heykel, hikâyelerinde toplumsal sorunlara değinmiştir.

Heykel’in *Kasas Mısriyye* (Mısır Hikâyeleri) isimli hikâye koleksiyonunun içinde on bir hikâye mevcuttur. Bu hikâyelerin çoğunluğunda evlilikten bahsetmiş ve asıl kahraman olarak kadını ele almıştır.³¹⁸

Heykel’in Avrupalı anlamda yazılan ilk uzun hikâyesi “*Zeyneb*” (Zeynep),³¹⁹ Birinci Dünya Savaşı yıllarında yayımlanmıştır. Bu roman, köy hayatını derinlemesine tasvir eden ilk roman özelliği taşımaktadır.³²⁰ Bu hikâyede istemediği biriyle anne-babasının zoruyla evlendirilen Zeynep adlı bir genç kızın, sonu verem ve ölümle biten

³¹² Mustafa Köse, *Muhammed Huseyn Heykel ve Milli Edebiyat Hakkındaki Görüşleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2002, s.42.

³¹³ Ayyıldız, s.78; Görgün, s.286; Er, “*Muhammed Huseyn Heykel ve Onun Dil ve Edebiyatla ilgili Bazı Görüşleri*”, s.600; Muhammed Huseyn Heykel, *el-Edeb ve'l-Hayâtu'l-Mısriyye*, Kahire, tsz., s.8.

³¹⁴ Landau, s.24.

³¹⁵ Smith, s.53; Er, “*Muhammed Huseyn Heykel ve Onun Dil ve Edebiyatla ilgili Bazı Görüşleri*”, s.601; Görgün, s.791.

³¹⁶ Landau, s.24-25.

³¹⁷ Landau, s.25.

³¹⁸ Er, “*Muhammed Huseyn Heykel’in Hikâyeleri*”, A.Ü.D.T.C.F., *Nüşa Dergisi*, y.I, sy.3, Güz 2001, s.36.

³¹⁹ Emekli, *Çağdaş Suriye Romancılığında Halim Berekât ve Toplumcu Gerçekçi Romanlarının Çözümlemesi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2013, s.7-8.

³²⁰ Landau, s.25.

acıklı öyküsü anlatılmıştır. Romanın iki konusu vardır. Birincisi, köylü kızı Zeynep, ikincisi ise romanın diğer kahramanı Hamid üzerinde yoğunlaşmıştır.³²¹

Heykel, birçok hikâyesinde Mısır kadınının geri planda kalmışlığından bahseder. Bu bakımdan onun yaklaşımı Mehcer yazarlarından olan Cibrân Halîl Cibrân'la aynıdır.³²²

Heykel “*Kasas Mısriyye*” adlı koleksiyonunda yer alan ilk hikâyesi *Keffâretu'l-Hubb*'da, genç kızların baba zoruyla evliliklerinden bahseder.³²³

Yine bu koleksiyonda bulunan bir diğer hikâye *Lillâhi fî Halkihî Şu'ûn* da diğer hikâyenin aksine, anne sözü dinlemeyen genç kızların kendi isteğiyle evlenmelerinden bahseder.

Genel anlamda Heykel'in hikâyelerinde eleştirdiği konular şunlardır:

- Genç kızların aile baskısıyla evlendirilmeleri (*Keffâretu'l-Hubb*),
- Kız çocuklarına miras düşmemesi (*Mirâs*),
- Üvey anne merhametsizliği, çocuğu olmayan annenin üzerine kuma gelmesi (*Yedu'l-Kader*),
- Evli çiftlerin birbirine sadakatsizliği (*el-Hubb A'mâ*),
- Ülkeye hainlik (*Şâhidu'l-Melik*),
- Kızların söz dinlemeden yaptığı evlilikler (*Lillâhi fî Halkihî*),
- Genç kızların evlilik sözüyle erkekler tarafından inandırılması (*Bi-A'mâlikum Tu'cerûn*),
- Çocukları olan dul bir kadının evlilik yapması (*el-Usretu's-Sâniye*),
- Mısırlı genç kızların yabancılarla yaptıkları evlilikler (*ed-Dîn ve'l-Vatan*),
- Ailelerin çıkar durumuna göre çocuklarını evlendirmeleri (*Âbâ ve Ebnâ*),

Bu konular genel anlada toplumsal bir özellik taşımasının yanısıra, ele alınan konular ailevi konulardır.³²⁴

³²¹ Emekli, s.7-8.

³²² Er, “Muhammed Huseyn Heykel'in Hikâyeleri”, s.36.

³²³ Er, “Muhammed Huseyn Heykel'in Hikâyeleri”, s.36.

³²⁴ Er, “Muhammed Huseyn Heykel'in Hikâyeleri”, s.37-38; Köse, s.87-88.

Hikâyelerini derlediği bir diğer eseri ise *Sevratu'l-Edeb* (Edebiyat Devrimi)'dir. Bu eserde beş hikâye yer alır. Bunlardan üçü, *Îzîs*, *Râ'iyetu'l-Hâtûr* ve *Afrodît*'tir. Bunlar, eski Mısır tarihinden bahseder. Diğer iki hikâyesi ise *Hukmu'l-Hevâ ve eş-Şeyh Hasen*'dir. Bunlar konusunu modern Mısır'ın toplumsal hayatından almaktadır.³²⁵

Heykel için hikâyelerindeki anlatımda önemli olan, her bir kıssadan ders çıkarmaktır. Mesajı açıkça ifade etmek için olaylar bir düzen içinde anlatılır. Okuyucuya olayı doğrudan anlatır. Hikâyelerinde vermek istediği mesaja zenginlik kazandırmak için özdeyiş, atasözü ya da bir ayet kullanır.³²⁶

2.3.4. Tâhâ Hüseyin (1889-1973)

1884 yılında doğan hem İslam hem de Fransız kültürü ile beslenmiş, insancıl fikirlerle yoğrulmuş bir yazar olan Tâhâ Hüseyin'in fikirleri özgündür ve edebi yönden ehemmiyetli bir üslûbu vardır. Küçüklüğünde bir göz hastalığına tutulmuş ve kör olmuştur. Buna rağmen öğrenimini bırakmamış; Mısır köy okulunu (kuttâb) bitirdikten sonra, önce el-Ezher'i, ardından da Mısır Üniversitesi'ni bitirerek, yüksek tahsilini Montpellier ve Sorbonne'da tamamlamıştır. Sorbon'da tanıştığı daha sonra da evlendiği Fransız olan eşi, onun en büyük destekçisi olmuştur.³²⁷

Mısır ve Arap dünyasında üretken kişiliği ile tanınan Tâhâ Hüseyin, çalışmalarında genellikle Mısırlıların yaşadığı zor şartları ve sosyal yeniliği vurgulamıştır. Bu çalışmalarında realizm ve sembolizm hâkimdir. Yazar ve okuyucu arasındaki diyaloglardan oluşur. *Mu'azzabûn fi'l-ard* (Kahire, 1949) ve Fransızcadan çevirilmiş olan *el-Hubb ez-Zâil* (Kaybolan Aşk) ve *Hutbe eş-Şeyh*'de sade bir dil kullanmıştır. Tâhâ Hüseyin, fakirlik ve fakirlikten ortaya çıkan ahlaki değerlerin bozulmasını konu edindiği “*Kasım*” isimli öyküsünde sanatçı kimliğini ortaya çıkarmıştır. Tâhâ Hüseyin, hikâyelerinin bazılarında toplumsal eşitliğin öneminden bahsetmiş ve ona göre toplumsal eşitliğin eksikliği, toplumun bozulmasına ve zayıfına sebep olur.³²⁸

³²⁵ Er, “Muhammed Huseyn Heykel'in Hikâyeleri”, s.39.

³²⁶ Er, “Muhammed Huseyn Heykel'in Hikâyeleri”, s.41-42.

³²⁷ Landau, s.13.

³²⁸ Yazıcı, *The Short Story in Modern Arabic Literature*, s.41.

Körlüğüne rağmen işitme, tat alma, dokunma ve sezme duyusu oldukça iyi olan yazar, tamamıyla kendine özgü analiz yolları izlemiştir. Onda bulunan bu duyusal güçlerin, bütün eserlerini etkisi altına aldığı görülmektedir.³²⁹

Yazarın birçok özelliği vardır. O, Mısırlı kimliğini modern anlamda ilk kullananlardan biridir. Yazar için Mısırlı olmak Arap olmaktan daha önemliydi. Bu sayede kendisiyle beraber Mısır insanını da değiştirebilmiştir.³³⁰ Yazar eserlerinde ilham kaynağı olarak uzaklara gider. Eserlerindeki kişiler Mısır toplumunun gelişim dönemi temsilcilerinden olan itibarlı ve soylu şahsiyetlerdir. Bazı eserlerinde ise, köylülere asgari hayat imkânlarının bile verilmediğine ve gaddarca yapılan olaylara değinir.

“*Mu’azzebûn fi’l-ard*” (Kahire, 1949) tercüme olmakla beraber içerisinde kendi öyküleri de bulunan “*el-Hubb ez-Zâi*”, “*Hutbetu’ş-Şeyh*” vs. gibi eserlerinde açık ve yalın bir dil kullanmış, Mısır halkının içinde yaşadığı zor koşulları dile getirmeye çalışmıştır.³³¹ Yazar, 1973’te vefat etmiştir.

2.3.5. Muhammed Teymûr (1892-1921)

Varlıklı ve kültürlü bir aileye mensup,³³² meşhur Mısırlı yazar Ahmed Teymûr’un oğlu ve kısa hikâyenin kurucusu olan Mahmûd Teymûr’un büyük kardeşi Muhammed Teymûr 1892 yılında Kahire’de doğmuştur.³³³ İlk ve orta öğrenimini orada tamamlamıştır. Ailesi tıp eğitimi alması için onu Berlin’e göndermiş üç ay sonra tıp okumaktan vazgeçerek, hukuk eğitimi için Paris’e gitmiştir. 1910-1914 yıllarında Fransa’da kaldığı süre içerisinde üniversite eğitiminden daha çok edebiyatla ilgilenmiştir.³³⁴

Başlangıçta tiyatroyla ilgilenen yazar, daha sonra 1917 yılında *es-Sufûr* isimli dergide kısa öyküler yayımlamaya başlamıştır.

³²⁹ Landau, s.13-14.

³³⁰ Yazıcı, *Çağdaş Arap Öyküleri*, s.10.

³³¹ Landau, s.14-15; Yazıcı, *Çağdaş Arap Öyküleri*, s.8.

³³² Er, *Çağdaş Arap Edebiyatı Seçkisi*, Vadi Yayınları, Ankara 2012, s.150.

³³³ Aysel Ergül; Rıza Halilov, *Çağdaş Arap Edebiyatında Seçme Metinler*, Erzurum 2000, s.6.

³³⁴ Mekkî, s.90.

Arap edebiyatında kısa hikâyenin temelini, Kur'ân'da geçen kıssalar, '*Antera, ez-Zâhir Baybars, Seyf b. Zi Yezen, Hayy b. Yakzân, Bin Bir Gece Masalları ve Makâmât* gibi anlatı türleri oluşturur. Aslında Tahkiye (anlatı) edebiyatının Batı'dan önce Doğu'da görüldüğü ve Batı'nın çeviriler yoluyla bu türle karşılaştığını ve bu yüzden öykü ve roman gibi türlerin temelde Doğu'dan geldiğine dair görüşler ortaya atılmıştır.³³⁵

Teymûr, tiplerini orta kesim toplumdaki seçmeyi tercih etmiş, çevre tasvirleri yapmış ve batı edebiyatındaki gibi realist tarzı kullanmıştır. Yazar çevreden yola çıkarak mahallî ve ulusal hikâye yazmaya özen göstermiştir. Yenilik politikalarını savunan, zenginleri hicvedip yoksulun tarafında olan el-Menfâlûti'nin tesiri altındaydı.³³⁶

Öyküleri, kendisinin vefatından sonra, "*mâ Terâhu'l-'Uyûn*" (Gözün Gördükleri, 1922)³³⁷ adıyla bir kitapta derlendi.

Teymûr'un öyküleri romantizme karşı mesafeli olmuştur. Böylece yazarın kadîm mevzuları (toplumsal eşitsizlik, toplumdaki alkol müptelalığı, batı yaşam geleneğinin cazibesi) prezantasyon yöntemi kendisinden öncekilere kıyasla sanatsal açıdan daha ileri ve tesirlidir. Yazar öykülerinde geleneksel anlatım yöntemi kullanmayı tercih etmiştir. Onun bu yöntemi kullanmasının amacı, değişen edebi duyarlılık ve okuyucuların isteklerine cevap verme arzudur.³³⁸

Yahyâ Hakkî, Muhammed Teymûr hakkında şunları söyler:

*"Doğu toplumunda, batının anladığı şekilde öykünün ana malzemelerinin olmadığını söylerler. Muhammed Teymûr ise, şehirlerde ve kırsal kesimlerde Mısır toplumunun Mısırlı yazara şekil ve konu açısından Batılı tarzda öykü malzemelerini verebileceğini ispatlamaktadır."*³³⁹

³³⁵ Er, *Modern Mısır Romanı*, s.43.

³³⁶ Yazıcı, *The Short Story in Modern Arabic Literature*, s.33-34.

³³⁷ Yıldız, Musa, "Arap Edebiyatında İlk Modern Kısa Öykü; Muhammed Teymûr'un fi'l-Kıtâr'ı", *Nüsha Dergisi*, yıl.II, sy.4, Kış 2002, s.46; Hâmid, en-Nessâc, *Tetavvuru Fenni'l-Kıssati'l-Kasîra Mısır*, Kahire 1982, s.96.

³³⁸ Hafız, s.10.

³³⁹ Hakkî, s.63.

Muhammed Teymûr, daha öykünün gündemde olmadığı dönemde “Görselliklerini çölden ve Batıdan almayan, anlatımında gerçekliği savunan yerel bir Mısır edebiyatı ortaya çıkarmanın” gerekliliğine değindiği için, kendisi ve öyküleri modern Mısır edebiyatında büyük önem arz etmektedir.³⁴⁰

Hikâyeleri:

a) *fî'l-Kitâr* (Tren’de, 1915)

b) *ma Terâhu'l-Uyûn* (Gözüün Gördükleri, 1922)

2.3.6. Mahmûd Teymûr (1894-1973)

Arap öyküsünün olgunlaşmasında asıl katkıda bulunan,³⁴¹ modern Mısır kısa hikâye türünün en önemli yazarlarından³⁴² ve el-Medresetu'l-Hadîse (1920’de kuruldu) adlı grubun lideri olan Mahmûd Teymûr,³⁴³ 1894 yılında Kahire’de Türk asıllı bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Hikâye yazarı ağabeyi Muhammed Teymûr’un, onun yazarlık kişiliğinin oluşmasında katkısı büyüktür.³⁴⁴ Fakat o, ağabeyinden farklı olarak babası Ahmed Teymûr’un (1871-1930) klasik kültüründen etkilenmiştir.³⁴⁵

Babası Ahmed Teymûr Paşa, güzel ahlaklı ve hoşgörülü bir kişiliğe sahipti. Babası evinde Muhammed Abduh ve Şankitî gibi âlimlerin katıldığı toplantılar düzenlerdi. Bu toplantıya genelde komşu ülkelerden edebiyatçı ve âlimler katılıyordu. Ahmed Teymûr’un eşi vefat edince, çocuklarla beraber Kahire’nin kenar mahallelerinden olan Ayn Şems’e gitti. Yazları, çocuklarıyla beraber kendine ait olan çiftliklerin birinde geçiriyordu.

Mahmûd, kardeşi Muhammed ve ve iki kız kardeşi mutlu bir ortamda büyümüşü. Ahmed Teymûr, Mahmûd ile kız kardeşini edebiyata yönlendirerek, onlara İmru’u'l-Kays’in Mu’allaka’sını ezberletmeye çalışıyordu. Mahmûd ve Muhammed bir

³⁴⁰ Hakkî, s.62.

³⁴¹ Hafız, s.11.

³⁴² Er, *Çağdaş Arap Edebiyatı Seçkisi*, s.228.

³⁴³ Yazıcı, *The Short Story in Modern Arabic Literature*, s.38.

³⁴⁴ Er, *Çağdaş Arap Edebiyatı Seçkisi*, s.228.

³⁴⁵ Hafız, s.11.

aile gazetesi kurmuşlardır. Bu gazete sayesinde Batı'dan çevrilen hikâyeleri okumuşlardır.

Ağabeyi Muhammed Teymûr 1911 yılında Paris'e gitmiş, üç yıl orada kalarak hikâye ve tiyatro alanında bilgi sahibi olmuştur. Ağabeyi Mahmûd Teymur da liseyi bitirip Yüksek Ziraat Okulu'na kayıt yaptırmıştır. O sırada tifo hastalığına yakalanmış ve öğrenimini bırakmak zorunda kalmıştır. Muhammed Paris'ten döndükten sonra kardeşi Mahmûd'a hikâye sanatının yöntemlerini anlatarak Muveylîhî'nin *Hadîsu 'Îsâ b. Hişâm* ve Muhammed Huseyin Heykel'in *Zeyneb*'ini beğendirip Batı öykücülüğündeki gerçekçi metodu öğretmiştir. Mahmûd Teymûr da Fransız hikâyeci Maupassant'ın hikâyelerinden etkilenip *Şeyh Cum'a* ve *Yuhfez bi'l-Busta* isimli hikâyelerini yazmıştır.³⁴⁶

Mahmûd Teymûr, edebiyat hayatının ilk yıllarında el-Manfalûti'yi, Cibrân Halîl Cibrân'ı ve arkadaşlarını okuduğunu, onlardan etkilenip hikâyelerinde sembolizm ve romantizme doğru yöneldiğini itiraf etmiştir.

Önceleri, Fransız yazar olan Maupassant'dan etkilenmiş olan yazar, daha sonraları Rus hikâye ve tiyatro yazarı olan Anton Pavlovich Chekhov (1860-1904), Turganyev ve Tolstoy'un etkisi altında kalmıştır.³⁴⁷ İlk hikâyelerinde romantizmin etkisi hâkimdir (1930). Daha sonraları ise insan betimlemesi üzerine yoğunlaşmıştır. Öyküleri 1946 yılında toplu bir şekilde basıldı. Hikâye kitaplarında toplumun farklı tabakadan karakterlerine ve onların hayallerine değinmiştir. Zaman zaman kinaye sanatına da başvurmuştur. Kahramanları sıradan insanlar olup, onların gönül dünyalarını aksettirmeye çalışırken ruhsal çözümlemelere de yeltenmiştir. Bu tarz hikâyeleri, Arap halkını anlatan enteresan hikâyelerdir.³⁴⁸

Mahmûd Teymûr'un hemen hemen tüm hikâyelerinde Fransız etkisi hâkimdir. Ekolü şu olmuştur: Bir hikâye, gerçek hayatı aksettirdiği ölçüde başarıyı yakalar. Hikâyelerinde melankolik bir havayı, hicivle etkileyici hale getirerek Mısır'daki evliliklere mizah yoluyla değinmiştir. Kadınların satılıklarını, sebatsızlıklarını, fellahların cahilliğini, saflığını, batıl inanışlarını, zanaatkârların hayâsızlığını, tedris için

³⁴⁶ Dayf, *el-Edebu'l-'Arabî el-Muasır fî Mısır*, s.299-305.

³⁴⁷ Yazıcı, *The Short Story in Modern Arabic Literature*, s.38.

³⁴⁸ Yazıcı, *The Short Story in Modern Arabic Literature*, s.39.

yollandıktan sonra arsızlaşmış ve kötüleşmiş o kültürlü yetişkinler grubunu ve variyetini ihtiras uğruna heder eden erkekleri işlemiştir.³⁴⁹

Mahmûd Teymur, birçok edebiyat alanında kayda değer çalışmalar yapmış ve bu sayede birçok ödüle layık görülmüştür. 1974 yılında Dil Kurumu tarafından kendisine layık görülen ödül hiç şüphesiz bu ödüllerin en seçkin olanıydı. Bundan başka Devlet Edebiyat Ödülü ve birinci dereceden Bilim ve Sanat madalyası da almıştır. Onun eserleri sadece Mısırdaki değil, birçok Arap ülkesinde de ele alınmıştır. Bu yüzden ona Şeyhu'l-Kıssati'l-'Arabiyye veya 'Amîdu'l-Kıssati'l-'Arabiyye ünvanı verilmiştir.³⁵⁰

Takriben otuz civarında hikâye derlemesi olan Teymûr'un derlemelerinden bazıları şunlardır:

- 1) *Şeyh Cum'a* (1925),
- 2) *Kısâs Uhrâ* (*Başka Hikâyeler*, 1925),
- 3) *Amm Mitvellî* (1925),
- 4) *eş-Şeyh Seyyid el-'Abî* (1926),
- 5) *el-Atlâl* (1934),
- 6) *Kâle'r-Râvî* (1942),
- 7) *Sâ'irîn* (1955),
- 8) *Dunyâ Cedîde* (*Yeni Dünya*, 1958)³⁵¹,
- 9) *Kleobatra Fî Hâni'l-Halîlî*,
- 10) *İbn Celâ*, *Havâu'l-Hâlîde*,
- 11) *el-Yevm Hamrun*,
- 12) *Sakru Kureyş*,
- 13) *Nidâu'l-Mechûl* (Bilinmeyen Çağrı),
- 14) *Selvâ fî Mehebi'r-Rîh*³⁵²

³⁴⁹ Landau, s.18-19.

³⁵⁰ Nurullah, Yılmaz, "Mahmûd Teymûr (Hayatı, Edebi Kişiliği ve Eserleri)", *Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sy.25, Erzurum 1999, 205-213.

³⁵¹ Er, *Çağdaş Arap Edebiyatı Seçkisi*, s.228.

³⁵² Dayf, *el-Edebu'l-'Arabî el-Muasır fî Mısır*, s.302-303.

2.3.7. Mahmûd Tahîr Lâşîn (1894-1954)

7 Haziran 1894'te Kahire'de Türk-Çerkez karışımı³⁵³ orta sınıf³⁵⁴ bir ailede dünyaya gelen Mahmûd Tahîr Lâşîn, kültürlü ve edebiyata karşı ilgisi olan bir aileye sahipti. 1917'de Kahire'de Mühendislik Fakültesinden mezun olmuştur. 1918'de Bayındırlık Bakanlığına atanmıştır. Kahire'deki şehir yaşamının farklı yönleriyle benzeşen mesleği, birçok hikâyesine konu olmuştur.³⁵⁵

Lâşîn, 1920'li yılların eşiğinde uygar düşünen bazı yazarlarca kurulan el-Medresetu'l-Hadîse'nin (Yeni Ekol) temsilcilerindendir.³⁵⁶ Bu yazarlar grubunun amacı, çeviriler aracılığıyla tanıdıkları Rus yazarlar Dostoyevski, Tolstoy, Puşkin, Gogol, Çehov, Turgenyev ve Gorki olmak üzere XIX. yüzyıl İngiliz ve Fransız roman ve hikâye yazarlarının eserlerine önem vererek, Mısır'da hikâye tarzını geliştirmek ve uygar realist bir edebiyat ortaya çıkarmaktır.

1925 yılında³⁵⁷ Mahmûd Tahîr Lâşîn'in evinde birleşen ekol üyeleri, *el-Fecr* isimli bir gazete çıkartma ve bu ekol üyelerinin eserlerini basmak için de bir matbaa kurma kararına vardılar. Roman ve hikâyede yabancıların daha iyi eserler verdiklerine ve onlarla yarışamayacaklarına inandıklarından dolayı, öncelikle gazetede hikâye ve çeviri yayımladılar. İlerleyen zamanlarda yeni bir edebiyat ortaya çıkarma fikirlerini gerçekleştirmek için öyküye yönelmeye karar verdiler. 1925-1927 yıllarında el-Fecr'de kendi eserlerini ve Avrupalı yazarlardan yaptıkları çevirileri yayımladılar. Bu grupta Lâşîn'den başka Mahmûd Teymûr, Yahyâ Hakkî, Huseyn Fevzî gibi Mısır'ın önde gelen simaları Çehov ve Maupassant'ın etkisinde kalarak hikâyenin gelişimine büyük katkı sağlamışlardır.³⁵⁸

Lâşîn öykü yazmaya genç yaşta, 1921 yılında başlamış, ancak öykülerini 1924 yılının bitiminde yayımlayabilmiştir. İlki "*Suhriyyetu'n-Nây*" (1926), ikincisi "*Yuhkâ*

³⁵³ J., Brugman, *An Introduction to the History of the Modern Arabic Literature in Egypt*, Leiden 1984, s.252.

³⁵⁴ Hafız, s.14.

³⁵⁵ Brugman, s.252.

³⁵⁶ Brugman, s.249.

³⁵⁷ Hakkî, s.78.

³⁵⁸ Brugman, s.253.

Enne” (1929),³⁵⁹ ve üçüncüsü “*en-Nikâbu’-Tâ’ir*” (Kuşun Pençesi, 1940) isimlerinde olmak üzere toplam üç hikâye koleksiyonu vardır.³⁶⁰

Lâşîn eserlerinde kahramanları ve değerlerini ön plana çıkarmıştır; alt tabaka karakterlerini açıkça küçümseyip hicvetmiştir. Öykülerinin birçoğunda olayların geçtiği yer kentlerdir. Yazar öykülerinde hem kent hayatının toplumsal yönünü, hem de kentsel ve kırsal tabaka arasındaki zıtlıkları etraflıca ele almıştır.³⁶¹

Lâşîn’in kaleme aldığı en değerli eseri *Hadîsu’l-Karye* (Köyün Konuşması) öyküde bir dönüm noktası olmuştur. Bu eserle beraber öykü denemeleri dönemi sona ermiş, olgunlaşma dönemi başlamıştır. Bu eser hem mahallî, realist ve tutarlı hem de Arap öyküsünün doğuşunu ele almaktadır. Lâşîn, klişe ifadeler kullansa da abartıdan kaçınmış ve gerçeği sanatsal açıdan kullanmayı başarmıştır.³⁶²

Lâşîn’in, bu öyküye *Hadîsu’l-Karye* (Köyün Konuşması) ismini vermesinin nedenleri arasında, okuyucunun dikkatini akşam sohbetlerine çekmek ve öykünün girişinde, devamında ve sonunda konuşmaları vurguladığını göstermek sayılabilir. Öykü, bir bakıma iki farklı kültür arasındaki anlaşmazlığın bir analizini yapmaktadır.³⁶³

Lâşîn, 1953’te emekliye ayrılmasından kısa bir müddet sonra, 1954’te Kahire’de vefat etmiştir.³⁶⁴

2.3.8. Tevfîk el-Hakîm (1898-1987)

Mısır yazarlarının adeta en üst mevkiinde bulunan Tevfîk el-Hakîm, 9 Ekim 1898 yılında Mısır’ın İskenderiye kentinde Muharrem Bey Mahallesinde doğmuştur.³⁶⁵ Babası İsmail el-Hakîm savcı yardımcısı olarak çalışıyordu. Görevi gereği bir şehirden başka şehre gidiyordu. Bu yüzden Tevfîk el-Hakîm doğduğunda babası eşinin yanında bulunamamıştı.³⁶⁶

³⁵⁹ Hafız, s.13-14.

³⁶⁰ Alptekin, s.16.

³⁶¹ Hafız, s.14.

³⁶² Hafız, s.14.

³⁶³ Hafız, s.15.

³⁶⁴ Brugman, s.254.

³⁶⁵ Dayf, *el-Edebu’l-‘Arabî el-Muasır fi Mısır*, s.288.

³⁶⁶ Tevfîk el-Hakîm, *Sicn el-‘Umr*, Mektebetu’l- Âdâb, Kahire tsz., s.10.

Tevfik'in doğumundan bir kaç yıl sonra annesi, küçük kardeşi Zuheyr'i dünyaya getirmişti. Tevfik'in sessiz, düşünmeyi seven bir yapısı vardı. Zuheyr ise, Tevfik'ten farklı olarak, yerinde duramayan, hareketli, bir çocuktur. Zuheyr, annesi gibi sert kişilikte ve cesaretliyken; Tevfik, içine kapanık, karamsar, sıkıntısını söyleyemeyen yapısıyla babasını andırırdı.³⁶⁷

Tevfik, okuduğu kitaplar sayesinde önce Arapçayı öğrenmişti.³⁶⁸ Tevfik'in babasının savcı olması sebebiyle sürekli şehir değiştirdikleri için düzenli bir eğitimi yoktu.³⁶⁹ Babasının görevi Kahire'ye çıkınca, eğitim hayatı düzene girmiştir. Bu sırada yaşı on olmuştu. Babası Muhammed 'Alî ilkokuluna kestirmeden ikinci sınıftan başlaması konusunda teşebbüste bulunmuştur; ancak Tevfik sorumlu tutulduğu sınavdan sadece Arapça 'da başarılı olabilmıştır. Bu yüzden el-Hakîm'in birinci sınıftan başlamasına karar verilmiştir. O sene çok çalışarak başarılı öğrencilerden olmayı başarmıştır.³⁷⁰

Önceleri pozitif bilimlere ilgi duymuş, ancak sonraları sanata karşı ilgisi olduğunun farkına varmış ve resimle uğraşmaya başlamıştır. Resme karşı ilgisi uzun sürmemiş, bu kez de ilgisi müziğe çevrilmiştir.³⁷¹

İlkokulun ikinci sınıfındayken, başka bir yere taşınmışlar ve bu okuldan Muhammediye okuluna kaydını yaptırmışlardır. Buradaki dersler kendisine meşakkatli geliyordu. Derslerinde başarılı olan arkadaşları ona yardımcı oluyor, ama bu da faydasız kalıyordu. Tam bu sırada babasının görevi Demenhûr'a çıkar ve el-Hakîm Demenhûr'daki okula kaydettirilir. Burada özel dersler sayesinde başarılı olur ve üçüncü sınıfa geçer.³⁷²

Demenhûr, taşra bir yerde bulunması sebebiyle Tevfik el-Hakîm, okumaya yönelmiş ve eline geçen tüm hikâyeleri okumuştur. Babası ise bu vaziyetten oldukça rahatsız bir haldeydi. Çünkü onun Arap edebiyatıyla ilgili kitapları okumasını daha çok arzulamaktadır. Bu yüzden, el-Hakîm hikâye ve romanlarını gece ailesinden saklı bir

³⁶⁷el-Hakîm, s.62.

³⁶⁸el-Hakîm, s.20.

³⁶⁹el-Hakîm, s.78.

³⁷⁰el-Hakîm, s.68-69.

³⁷¹el-Hakîm, s.80-83.

³⁷²el-Hakîm, s.90-94.

şekilde okur olmuştur.³⁷³ Bir gün gözünde sorun olduğunun farkına varmıştır. Ailesi, onu göz doktoruna götürür. Doktor, tedavisinin geciktirilmemesi gereken bir göz iltihabı olduğunu söyler. Bir süre tedavi gördükten sonra eski sağlığına kavuşsa da hayatı boyunca sağ gözü zayıf kalmıştır.³⁷⁴

İlköğreniminin bitirir bitirmez İskenderiye’de Re’settin okulunda ortaöğrenimine başlamıştır. Okuma tutkusu derslerinin önüne geçince beraberinde başarısızlıkları da getirmiştir. Lise diplomasını alıncaya kadar, ailesi tarafından hem bu kitapları okuması hem de sinemaya gitmesi yasaklanmıştır.³⁷⁵

el-Hakîm’in Arap edebiyatına ilgi duyması da bu sırada olmuştur. Bu dönem, el-Hakîm’in edebi çalışmalarına başladığı dönemdir. Çünkü o dönemde edebiyat dersinde yazdığı kompozisyonların anlaşılmasının kolay ve dilinin sade oluşu sonraki dönemlerde yazarın tüm eserlerine yansımıştır.³⁷⁶

el-Hakîm ikinci sınıfa geçtiğinde, kendini geliştirmesi için, amcalarının isteğiyle Kahire’deki bir okula kayıt yaptırmıştır. el-Hakîm, Kahire’de eğitimini sürdürmüş, orada sanatsal bir ortam bulmuş ve bu durumu iyi biçimde değerlendirmiştir.³⁷⁷

el-Hakîm’in en büyük tutkusu tiyatro olmuştur. Parası olduğunda tiyatroya gidiyordu. Özellikle George Abyaz’ın tiyatrosuna hayrandı.³⁷⁸

Lise dönemindeyken, Birinci Dünya Savaşı, 1919 Devrimi ve yaşanan siyasi olaylar onun şahsi ve edebi kişiliğinde etkili olmuş, roman ve tiyatroları için kaynak oluşturmuştur.³⁷⁹

Lise diplomasını alıp hukuk okuluna girme hakkı kazanan el-Hakîm, hukuk eğitiminde Fransızca zorunlu olduğu için ilk yıl başarısız olmuş ve yaz tatili için gittiği İskenderiye’de Fransız bir bayandan özel dersler alarak Fransızcasını geliştirmiştir.³⁸⁰ el-Hakîm lisans eğitiminin bitiminin ardından hukuk doktorası yapmak için 1925

³⁷³el-Hakîm, s.98.

³⁷⁴el-Hakîm, s.105-106.

³⁷⁵el-Hakîm, s.107-112.

³⁷⁶el-Hakîm, s.114-118.

³⁷⁷Dayf, *el-Edebu’l-‘Arabî el-Muasır fi Mısır*, s.288.

³⁷⁸el-Hakîm, s.126.

³⁷⁹el-Hakîm, s.143.

³⁸⁰el-Hakîm, s.154-155.

yılında Paris'e gitmiştir.³⁸¹ Sorbone Üniversitesine kayıt yaptırmış, ancak derslere girmemiş, sadece edebiyat ve sanatla uğraşmıştır. Ailesi onu Paris'e göndererek edebiyat sevdasından uzaklaştırmak istemiştir. Fakat el-Hakîm'in tek hedefi sanat olmuştur. Kendini sanat alanında geliştirmek için tiyatrolara, müzelere ve konserlere gitmiştir.³⁸²

Paris'te sanat ve edebiyat konusunda kendini geliştirmiş ve ilk romanı '*Avdetu'r-Rûh*'u Fransızca olarak yazmıştır. Daha sonraki dönemde onu Arapça'ya çevirmiş, 1933 yılında da iki cilt halinde basımını yaptırmıştır.³⁸³

Tevfik el-Hakîm 1928 yılında Mısır'a döndüğünde yanında bavulu ve aldığı kitaplarından başka bir şey yoktu.³⁸⁴

el-Hakîm 1929-1934 yıllarında ülkenin farklı şehirlerinde savcı yardımcısı olarak görev yapmıştır. 1934 yılında Eğitim Bakanlığı'nın Bakanlık Soruşturma Dairesi Başkanlığı'na atanmış ve 1939 yılında Sosyal İşler Bakanlığı'nın Tanıtım Dairesi başkanı olmuştur. 1944 yılına kadar burada çalışmıştır. 1944 yılında *Ahbâr el-Yevm* adlı haftalık dergide çalışmaya başlamıştır.³⁸⁵

el-Hakîm, Arap edebiyatında önemli bir yere sahip olan hikâye türünde (1930-1950) yüzden fazla hikâye yazmıştır.³⁸⁶

el-Hakîm'in Taha Huseyn'le olan dostluğu otuzlu yılların başlarında olmuştur. Bu yıllarda el-Hakîm'in edebi kişiliği farklı bir şekilde şekillenmeye başlamıştı. İki arasındaki dostluğun temelinde aslında her ikisinin de Fransız kültürüyle beslenmiş olmaları yatmaktaydı. Bu yüzden bazı zamanlar Fransa'da karşılaşıyorlardı. Bir yolculuk sırasında kar fırtınasına yakalanmışlar ve karlar kalkıncaya kadar birlikte eski bir köşkte beklemek durumunda kalmışlardır. Burada kaldıkları sırada ortak bir çalışma yapıp "*el-Kasru'l-Meshûr*" (Sihirli Köşk) isimli hikâyeyi yazmışlardır.³⁸⁷

³⁸¹ el-Hakîm, s.222.

³⁸² Dayf, *el-Edebu'l-'Arabî el-Muasır fî Mısır*, s.289.

³⁸³ Dayf, *el-Edebu'l-'Arabî el-Muasır fî Mısır*, s.289.

³⁸⁴ el-Hakîm, s.271.

³⁸⁵ Tevfik, el-Hakîm, *Safâhât min el-Târîh el-Adabî li Tevfik el-Hakîm – min Vâkı'i Rasâ'il ve Vasâ'ik*, Kahire 1975, s.26'dan aktaran Alptekin, s.44; Dayf, *el-Edebu'l-'Arabî el-Muasır fî Mısır*, s.290.

³⁸⁶ Ergül, s.79.

³⁸⁷ Dayf, *el-Edebu'l-'Arabî el-Muasır fî Mısır*, s.292.

el-Hakîm'in yazdığı bu hikâye, diğer bir hikâye için ön hazırlık niteliği taşıyordu. Ayrıca, el-Hakîm'in kütüphanelere bağlanması da oldukça etkili olmuştur. Taha Huseyn 1951 yılında Milli Eğitim Bakanı iken el-Hakîm'in "Dâru'l-Kutubi'l-Mısriyye"ye müdür olarak atanmasını sağlamıştır. el-Hakîm burada beş yıl çalışmıştır.³⁸⁸

Tevfik el-Hakîm 1959'da Birleşik Arap Cumhuriyeti'nin Fransa'daki Unesco sürekli temsilcisi olmuştur. 1961 yılında buradan emekli olmuştur ve sonra *el-Ahrâm* gazetesinin yönetim kurulu üyesi olmuştur. Uzun yıllar burada çalışan el-Hakîm, ölümünden kısa bir süre önce Mısır Tiyatro Genel Kurul Başkanı olmuştur. 1987 yılında vefat etmiştir.³⁸⁹

Hikâyeleri:

1) *Ahd el-Şeytân* (Şeytanın Yemini, 1938) : Felsefik hikâyeleri içeren bir eserdir.

2) *Sultân ez-Zalâm* (Karanlığın Sultanı, 1942) : Siyasi anlatı türünde hikâyelerden oluşmaktadır.

3) *Asâ el-Hakîm* (el-Hakîm'in Asâsı, 1954) : Makale hikâye karışımı yazılarını bir araya topladığı eserdir.

4) *Leylet ez-Zifâf* (Düğün Gecesi, 1966) : Kısa hikâye koleksiyonlarından oluşmaktadır.

2.3.9. Yahyâ Hakkî (1905-1992)

Yahyâ Hakkî, 7 Ocak 1905 yılında Müslüman bir ailenin çocuğu olarak Kahire'nin Seyyide Zeyneb semtinde dünyaya geldi. Anadolu'dan Mora'ya, ardından Mısır'a göçmüş Türk-Arnavut kültürüne sahip bir aileden gelmektedir. 1925 yılında Hukuk Fakültesinden mezun olduktan sonra Kahire Savcılığında çalıştı. Ardından İskenderiye ve Demenhûr şehirlerinde savcılık yaptı. 1927-1929 yıllarında Yukarı Mısır'daki Asyût şehrine bağlı Menfâlut ilçesinde kaymakam yardımcılığı görevinde bulundu. Orada kaldığı süre zarfında edindiği deneyimler öykü yazmak için iyi bir

³⁸⁸ Dayf, *el-Edebu'l-'Arabî el-Muasır fi Mısır*, s.292.

³⁸⁹ Alptekin, s.45.

birikim oldu. Orada Mısır kırsal kesiminde yaşayan çiftçileri yakından tanıma fırsatı da bulmuştu. İngiliz ve Fransız edebiyatlarına nazaran Rus edebiyatına karşı ilgisi olan yazar, 1922-1923 yıllarında kısa öykü yazmaya başlamıştır. İlk öyküleri *el-Fecr ve es-Siyâse* gazetelerinde yer aldı. Kendisinin iyi bir yazar olmasına katkıda bulunanlardan biri ağabeyi İbrâhîm'dir. Hakkî henüz çocuk yaştaiken ağabeyinin kütüphanesinden faydalanmış, orada İngilizce ve Arapça kitaplar okumuştur. Yine ağabeyinin aracılığıyla *Medresetu'l-Hadîse* mensuplarıyla tanışmıştır. Kendisine katkısı olan ve ona öykü sanatını beğendiren bir diğer kişi ise, amcası Mahmûd Tahîr Hakkî'dir.

1929-1930 yıllarında Mısır'ın Cidde Büyükelçiliğinde arşiv kâtipliği görevinde bulundu. 1931-1935 yıllarında Mısır'ın İstanbul Büyükelçiliğinde sekreterlik yaptı. Orada Mustafa Kemal Atatürk ile görüşme fırsatı buldu. O dönemlerde Türkiye'nin Shakespeare'i diye bilinen Abdülhak Hamit (1852-1937) ve Yahya Kemal (1884-1958) ile tanışmıştı.

1935-1939 yıllarında Roma Büyükelçiliğinde yardımcılık yaptı. 1939-1949 yıllarında Dış İşleri Bakanlığında farklı görevler üstlendi. 1942'de ilk evliliğini yaptı, ancak Hakkî'nin kısa bir süre sonra eşi hastalanıp vefat etti.

1942-1951 yıllarında Paris Konsoloslukuna kâtip olarak ataması çıktı. 1951-1952 yıllarında Mısır'ın Ankara Konsoloslukunda müsteşar oldu. 1953'te Libya'da orta vekil oldu. 1954 yılında Paris'te kaldığı sürede tanıştığı Jeanne Marie ile ikinci evliliğini yaptı. Yabancı biriyle evlenmesinden dolayı Dış İşleri Bakanlığındaki görevinden ayrıldı. Ardından Ticaret Bakanlığında İç Ticaret Genel Müdürü oldu. 1959 yılında *el-Mecelle* dergisinin Yazı İşleri Müdürü oldu. 1967'de Devlet Takdir Ödülü aldı. Sinema Heyeti *el-Bûstacî* (Postacı, 1934) isimli öyküsünü ödüle layık gördü. 1975 yılında Cemâl 'Abdunnâsir Ödülünü aldı. 1976 yılında Amerika'daki Princeton Üniversitesinde kısa bir süre hocalık yaptı.³⁹⁰

Yahyâ Hakkî, öykü yazıp yayımlamaya 1926 yılında başlamış ve 1968 yılına kadar devam etmiştir. Yayımladığı öykü kitaplarının sayısı yedidir. Bu yedi öykü

³⁹⁰ Hakkî Suçin, *Yahyâ Hakkî ve Kısasuhâ el-Kasîra*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1998, s.2-8; Yıldız Musa, "Yahyâ Hakkî'nin Kunnâ Selâsete Eytâm Adlı Öyküsü", *Nüşa Dergisi*, y.IV, sy.14, Yaz 2004, s.104-105; Yıldız Musa, "Yahyâ Hakkî'nin Kindîlu Ummi Hâşim'i", *Nüşa Dergisi*, yıl.I, sy.3, Güz 2001, s.43-44.

kitabının Arap öyküsüne önemli katkıları olmuştur. Bu eserler sanatsal yönden çok seviyeli olup birçok kısa hikâye yazarını da derinden etkilemiştir.

Yahyâ Hakkî, insanların saklı duygularını ve onların iç dünyalarındaki tutarsızlıklarını açıklarken, yabancı edebiyatları okuyup, bilimsel yöntemlere yeltenmiştir. Şehir hayatındaki orta sınıf ailelerin anlatıldığı “*Antar ve Cûlyet*” (Kahire, 1961) gibi bazı öykü kitaplarında günlük konuşma dili kullanmasına rağmen, fasih Arapçanın da ihmal edilmemesi gerektiğinin altını çizdi. Yaptığı geziler esnasında tasvir ettiği yerlerin güzelliklerini ve çirkinliklerini o kadar akıcı bir dille anlatmıştır ki, *Dîmâ ve Tîn* (Kan ve Çamur, 1955) ve diğer hikâye kitaplarında Yahyâ Hakkî, okurlarına Mısır’ı sevdirmeyi başarabilmiştir.

Kındîl Ümmi Hâşim (Ümmi Hâşim’in Lambası, 1954) ve *Ümmu’l-‘Avâciz* (Acizlerin Anası, 1955) gibi diğer eserleri, Mısır’ın fakir mahallelerini ve orada yaşamını sürdüren orta sınıf aileleri konu almaktadır. Realist bir yazar olan Yahyâ Hakkî psikolojik ve toplumsal çözümler üzerinde durdu ve dört hikâyeden oluşan ‘*Sârik el-Kuhl*’ (Kara Hırsız) isimli eserde bulunan *Ke’enne* öyküsünde insanların iç dünyalarının saklı yönlerini ortaya koydu.³⁹¹

Muasırları arasında genç bir yazar olmasına rağmen, eserlerindeki sanatsal yeteneği, diğer birçok yazardan çok daha iyiydi. Eserlerinin miktar bakımından azlığı öykülerinin sınırlı olduğuna anlamına gelmez. Onun eserlerindeki dünyası, Mısır’ın kırsal ve kentsel fakir insanları ile doludur. Bu sayede, Mısır’ın gerçek ruhuna temas etmekte ve Mısır sosyal yaşamının arka yüzünü ortaya koymuştur.

Hakkî eserlerinde açıklık ve duruluğa önem vermiştir. Bu da hissiyatını ve yaratıcı özelliğine işaret etmektedir. Avrupa edebiyatını iyi bilmesine rağmen hiçbir batılı yazarın tesirinde kalmamıştır. Onun öyküleri kahramanlar üzerinde yoğunlaşmakta ve onları uygun sosyal ortamlar içerisinde ele almaktadır.³⁹²

Hikâyeleri:

1) *el-Bûstacî* (Postacı, 1934),

³⁹¹ Yazıcı, *The Short Story in Modern Arabic Literature*, s.37-38.

³⁹² Hafız Sabri, “Modern Arap Kısa Öyküsü(II)”, (Çev.:Azmi Yüksel), *Nüşa Dergisi*, yıl.III, sy.10, Yaz 2003, s.43.

- 2) *Kındîl Ümmi Hâşim* (Ümmü Hâşim'in Lambası, 1954),
- 3) *Ümmu'l-'Avâciz* (Acizlerin Anası, 1955),
- 4) *Dîmâ ve Tîn* (Kan ve Çamur, 1955),
- 5) *'Antar ve Cûlyet'* (1961),
- 6) *Ke'enne*
- 7) *Ya Leyl Ya 'Ayn*
- 8) *Ummu'l- Avaciz*
- 9) *Kunasetu'd-Dukkan* (Dükkânın Çöpü)³⁹³

2.3.10. Necîb Mahfûz (1912-2006)

Asıl adı Necîb Mahfûz 'Abd el-'Azîz olan, yirminci yüzyıl Arap edebiyatının en ünlü roman yazarı Nobel ödüllü Necîb Mahfûz³⁹⁴ 1912 yılında Kahire'nin eski Cemaliye mahallesinde tüccar, orta sınıf bir ailenin çocuğu olarak doğdu.³⁹⁵ Dört kardeşin en küçüğü olan Mahfuz, küçük yaşta sara hastalığına yakalanmış ve evden dışarı çıkamamıştır. 1937 yılında babası 'Abd el-'Azîz Efendi ölünce annesiyle birlikte kalmıştı. Çocukluk yıllarını Kahire'nin modern bir mahallesinde geçiren yazar, hikâye ve romanlarında olayların çoğunu bu mahalleden anlatacaktır.

Çok başarılı bir öğrenciliği olan yazarın futbola ilgisi çoktu. Bunun yanı sıra roman okumayı ve Ümmü Kulsüm'ün şarkılarını dinlemeyi de çok severdi.

Üniversite eğitimine, Kahire Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümünde başlamıştır. Mahfûz yazı hayatına, ülkemizde yayımlanan Kitap Dergisi'nin Aralık 1988 sayısında "*el-Mecelle el-Cedîde*" dergisinde makale ve hikâyeleriyle 1928 yılında başlamıştır. Yazı hayatına dedektif hikâyeleriyle başlamış, kısa hikâyecilik alanında Checkof ve Maupassant'dan etkilenmiştir.

1934 yılında üniversiteyi bitirdikten sonra, bir süreliğine üniversitede sekreterlik yapmış ve 1938 yılında Vakıflar bakanlığında memur olmuştur. Ardından görevinde yükselerek Kültür Bakanlığı Sinema Eserlerini İnceleme Dairesi Başkanı olmuştur.

³⁹³ bkz.<http://www.syrianstory.com/>, 07.04.2014.

³⁹⁴ Yıldız, *Necîb Mahfûz*, s.2-9.

³⁹⁵ Bülent Korkmaz, *Necîb Mahfûz'dan Bir Mısır Devrimi Romanı: Karnak Kafe*, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, tsz. s.2.

Yazar, memurluğun yanı sıra *el-Mecelle el-Cedide* ve *el-Marife* isimli dergilerde kısa hikâyeler de yazıyordu.³⁹⁶

Hems el-Cunûn adlı eseriyle hikâyeciliğin ilk hareketlerini başlatmıştır. Bazı hikâyelerinde insanlardan toplumda adaletli davranmalarını istemiş ve varlıklı insanları sert bir dille eleştirmiştir. Hikâyelerinde ahlaki ve eğitsel tesirleri ön planda tutmaya özen göstermiştir.³⁹⁷ Mısır'ın orta sınıf ailelerini konu almış ve olayları sade şekliyle ortaya koyma konusunda realist bir yaklaşımı vardır. 1952 Mısır ihtilâlinde önceki yayınlarında iktisadi reform sorunlarıyla ilgilenmiştir.³⁹⁸ 1952 devriminden sonra edebiyattan bir süreliğine uzak kalmıştır.³⁹⁹ İhtilâlden sonra ise, daha çok sosyal problemler⁴⁰⁰ ve felsefi gerçekçilik üzerinde durmuştur.⁴⁰¹

1952 yılında meşhur olan “*Sülesiyye*” (Üçleme)’nin yazımını tamamladı, ancak 1952 Arap Devriminden dolayı basımı iki yıl sonra *er-Risale el-Cedide* dergisinde yapıldı. “*Beyne'l-Kasreyn* (Saray Gezisi), *Kasr el-Savk* (Şevk Sarayı) ve *el-Sükkeriye* (Şeker Sokağı)” 1956 ve 1957 yıllarında üç cilt şeklinde basılmıştır. Yazar bu eserleriyle Devlet Edebiyat Ödülünü almıştır.⁴⁰²

Olaylara geniş açıdan bakmayı başarabilen Necib Mahfûz, öykülerinde her türden insana yer vermiştir. 1940'lı yıllar gerçekçi ve toplumcu gerçekçi, 1960'lı yıllar sembolist, daha sonra yeniden gerçekçi bir yaklaşım tarzıyla Mısır'ın toplumsal, siyasi, dini ve felsefi sorunlarını birçok hikâyesinde işlemiştir.⁴⁰³

Mahfûz, 1960'lı yılların başlarına kadar kendini romana verse de kısa bir süre sonra tekrar öykü yazmaya başlamıştır ve roman yazarken edindiği tecrübesini öyküde kullanmıştır. Yazar, Teymûr'un romantizmi ile Hakkî'nin gerçekçi eserleri arasında gidip gelen karışık tarzda öyküler de yazmıştır.⁴⁰⁴ Ayrıca Arap dünyasında ‘Abbâs

³⁹⁶ Yıldız, *Necib Mahfûz*, s.2-9.

³⁹⁷ Yazıcı, *The Short Story in Modern Arabic Literature*, s.42.

³⁹⁸ Landau, s.44-45.

³⁹⁹ Yıldız Musa, “Nobel Ödüllü Yazar Necib Mahfûz’un el-Liss ve'l-Kilab Adlı Romanı”, *Nüşa Dergisi*, yıl.II, sy.5, Bahar 2002, s.24.

⁴⁰⁰ Landau, s.45.

⁴⁰¹ Yıldız, “Nobel Ödüllü Yazar Necib Mahfûz’un el-Liss ve'l-Kilab Adlı Romanı”, s.24.

⁴⁰² Yıldız, *Necib Mahfûz*, s.9-11.

⁴⁰³ Er, *Çağdaş Arap Edebiyatı Seçkisi*, s.157.

⁴⁰⁴ Hafız, *Modern Arap Kısa Öyküsü(II)*, s.44.

Mahmûd el-‘Akkâd (1889-1964) ve Tâhâ Huseyn (1889-1973), gibi isimler, yazarın düşünce yapısının ve kişiliğinin ortaya çıkmasında rol oynayan önemli yazarlardandır.

Necîb Mahfûz 14 Ekim 1994’te Nil nehrinde yürüyüşü esnasında bir genç tarafından bıçaklı saldırıya uğramıştır. Birçok ameliyat geçiren yazarın, sağ kısmına felç vurduğu için yazamaz hale gelmiştir. Ancak, Cuma günleri el-Ahrâm gazetesinde kendisine ait olan kısımda görüşlerini açıklamaya devam etmiştir.⁴⁰⁵ 2006 yılında vefat etmiştir.

Hikâyeleri:

- 1) *Hams el-Cunûn* (Deli Hevesler, 1938),
- 2) *Dunyâ Allah* (1963),
- 3) *Beyt Seyyi’ es-Sum’a* (1965),
- 4) *Hammâratu’l-Kitti’l-Esved* (Kara Kedinin Meyhanesi, 1968),
- 5) *Tahte’l- Mizallah* (Şemsiyenin Altında, 1969),
- 6) *Hikâyât bilâ bidâye ve lâ nihâyet* (Başı ve Sonu Olmayan Hikâyeler, 1971),
- 7) *Nihâye* (Son, 1971),
- 8) *Şehru’l-Asel* (Bal Şehri, 1971),
- 9) *el-Cerîme* (Suç, 1973),
- 10) *Hikâye Hâratinâ* (Kurt Hikâyesi, 1975),
- 11) *el-Hubb Fevk Hedbatu’l-Haram* (1979),
- 12) *el-Şeytan Ya’iz* (1980)⁴⁰⁶,
- 13) *el-Tanzim el-Sırrî* (Gizli Düzen, 1984),
- 14) *Sabâh el-Verd* (Sabah Gülü, 1987),
- 15) *el-Fecr el-Kâzib* (Yalancı Sabah, 1989)⁴⁰⁷

2.3.11. Abdu’l-Hamîd Cûde es-Sahhâr (1913-1974)

Abdu’l-Hamîd Cûde es-Sahhâr, 1913 yılında varlıklı bir ailede dünyaya gelir. İlköğrenimine, Cemâliye ilköğretim okulunda (1921-1926) kardeşi Ahmed ve Saîd’le birlikte başlar. On yaşında iken sinema ve tiyatroya ilgi duyan yazar, liseyi Necîb

⁴⁰⁵ Yıldız, *Nobel Ödüllü Yazar Necîb Mahfûz’un el-Liss ve’l-Kilab Adlı Romanı*, s.24.

⁴⁰⁶ Heykel Ahmed, *el-Edebu’l-Kısa ve’l-Mesrahi fî Mısr*, Dârü’l-Maârif, Kahire 1983, s.256.

⁴⁰⁷ Yazıcı, *The Short Story in Modern Arabic Literature*, s.42-43.

Mahfûz'un da gittiği I. Fuad Lisesi'nde bitirir. es-Sahhâr, "Selamlık" diye isimlendirilen özel bir odada her akşam arkadaşlarıyla beraber okuma sohbetleri yaparlar ve Taha Huseyn'in *el-Ayyâm*'ını ve dini kitapları okurlardı. 1936 yılında iktisat fakültesi son sınıftayken evlenir. Meslek yaşamına, Hava Kuvvetleri'nde tercüman olarak başlar.⁴⁰⁸

es-Sahhâr, aralarında Necîb Mahfûz, Yûsuf es-Sibâ'i, İhsân 'Abdu'l-Kuddûs, 'Âdil Kâmil, Abdurrahman eş-Şarkavî ve Muhammed 'Abdu'l-Halîm 'Abdullah'ın da bulunduğu ikinci kuşak yazarlar arasında kabul edilir.⁴⁰⁹ Bu kuşaktaki yazarların edebi kişiliklerinin oluşmasında, Taha Huseyn, 'Akkâd ve Huseyn Heykel gibi birinci kuşak yazarların etkisi vardır. İkinci kuşak, özgün bir edebiyat, toplumsal konulara meyilli olma ve alt tabakadan insanların da anlayabileceği sade bir dil kullanmışlar.⁴¹⁰

es-Sahhâr ilk hikâyesi olan "*Raculu'l-Beyt*"i yazmaya başladığında, edebi birikimini, batı dillerinden çevrilmiş romanlar, Mısır'ın öncü roman ve hikâye yazarlarının eserleri ve lise ve üniversitede işlenen romanlar şeklinde üç kısma ayırmıştır.⁴¹¹

es-Sahhâr, önce tarihi, ardından da toplumcu gerçekçi roman ve hikâyeler kaleme almıştır. Bunun dışında dini içerikli eserler de kaleme almıştır.⁴¹²

Hikâyeleri:

- 1) *Ahmes Batali'l-İstiklâl* (Bağımsızlığın Yiğit Fanatikleri, 1943)
- 2) *Emîre'l-Kurtubâ* (Kurtubâ Emiresi, 1949)
- 3) *en-Nikâbu'l-Ezrak* (Mavi Örtü, 1950)
- 4) *Kal'atu'l-Abdâl* (Kahramanlar Kalesi, 1954)
- 5) *el-Mustanka* (Bataklık, 1957)
- 6) *Ve kâne Mesâu* (Ve Sonunda Akşam Oldu, 1958)

⁴⁰⁸ Sa'id Cude es-Sahhâr, *A'lâmu'l-Fenni'l-'Arabî*, Mektebet Mısır, Kahire tsz, c.I, s.68.

⁴⁰⁹ Ürün Ahmet Kâzım, "Abdu'l-Hamîd Cûde es-Sahhâr ve eş-Şari'u'l-Cedîd Adlı Romani", *Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, s.340.

⁴¹⁰ Ürün, s.340-341.

⁴¹¹ Abdu'l-Hamîd Cûde es-Sahhâr, *Suver ve Zikrayat*, Mektebet Mısır, Kahire 1989, s.175.

⁴¹² Ürün, s.341.

7) *Cisru 'ş-Şeytan* (Şeytan Köprüsü, 1962)

8) *en-Nısfu 'l-Aher* (Diğer Yarısı, 1964)

9) *es-Suhulu 'l-Beyd* (Ak Ovalar, 1965)

10) *el-Hafîd* (Torun, 1974)

Seçme Hikâyeleri:

1) *fi'l-Vazîfe* (Görevde, 1944)

2) *Hemezâtu 'ş-Şeyâtîn* (Şeytanın Vesveseleri, 1946)

3) *Sada's-Sinîn* (Yılların Yankısı, 1953)

4) *Leyle Âsıfa* (Fırtınalı Gece, 1963)⁴¹³

2.3.12. Muhammed 'Abdu'l-Halîm 'Abdullah (1913-1970)

Modern Mısır edebiyatında hikâye ve roman alanında önde gelen simalardan olan,⁴¹⁴ Muhammed Abdu'l-Halîm Abdullah 1913 yılında Demenhur'da bir köyde dünyaya gelmiştir.⁴¹⁵

Duygulu üslubuyla büyük bir okuyucu kitlesi olan yazarın hikâye ve roman dışında makale ve denemeleri mevcuttur. Seçme hikâyelerden oluşan *Elvân mine's-Sa'âde* (Kimi Mutluluklar) isimli eserindeki “*el-Ketîbetu's-Sağîra*” (Küçük Birlik) hikâyesinde, savaşan ülkelerdeki çocukların, oyunlarına nasıl savaşı kattıklarını anlatır. Yazarın en çok etkilendiği yazarlar arasında Mısırlı yazar Mahmûd Teymûr ve Rus yazar Tolstoy bulunur.⁴¹⁶

2.3.13. Yûsuf es-Sibâ'î (1918-1978)

XX. yüzyılın ikinci yarısında modern öykücülüğün en önemli yazarlarından olan Yûsuf es-Sibâ'î, 1918 yılında Mısır'da doğmuştur. Mısır edebiyatında önemli yere sahip

⁴¹³ Ürün, s.341-342.

⁴¹⁴ “Çağdaş Mısır Öyküsü I”, *Hece Dergisi*, s.79.

⁴¹⁵ “Çağdaş Mısır Öyküsü I”, *Hece Dergisi*, s.117.

⁴¹⁶ “Çağdaş Mısır Öyküsü I”, *Hece Dergisi*, s.79.

olan Muhammed es-Sibâ'î'nin oğludur.⁴¹⁷ Onun sanata ilgi duyması ve yazar olmasında babası oldukça etkili olmuştur. 1933'te askeri okuldan mezun olmuş ve 1951'de Kahire Üniversitesi gazetecilik bölümünü bitirmiştir.⁴¹⁸

Yûsuf es-Sibâ'î, öykülerindeki karakterlerin gündelik yaşamlarını ele almıştır. Bazı hikâye kitaplarında Maupassant'ın izleri görülmektedir. Öykülerindeki en dikkat çekici konulardan biri de hayat ve ölümdür. Yazar, bu konuları bazen alaya alarak bazen de korku psikolojisiyle kaleme almıştır.⁴¹⁹

Yûsuf es-Sibâ'î, diğer yazarlardan farklı olarak daha çok romantizm ağırlıklı eserler kaleme almıştır. Öyle ki, yazar yoksulluk temasını daha çok romantizm akımı içerisinde işlemiştir.⁴²⁰ Yazar, 1978 yılında vefat etmiştir.

2.3.14. İhsân 'Abdu'l-Kuddûs (1919-1990)

Çağdaş Mısır edebiyatının önde gelen yazarlarından İhsân 'Abdu'l-Kuddûs 1919 yılında Kahire'de doğdu. Tiyatroyla ilgilenen bir ailenin çocuğu olan yazar, Kahire üniversitesi Hukuk Fakültesini bitirmiş ve annesinin çıkarttığı *Rûzu'l-Yûsuf* dergisinde çalışmıştır. Yazar, 1949-1959 yılları arasında yazdığı hikâye ve romanlarda aşk, evlilik, boşanma gibi konulara ilgi duymuştur. 1959-1989 yıllarında ise siyasi edebiyat ile alakalı eserler ortaya koymuştur.⁴²¹

Hikâyelerinin tümünde güçlü karakterler yer almasından ve etkili anlatım tarzıyla ilginç hikâyeler yazmasından dolayı okuyucuların dikkatini çekmeyi başarmıştır. Yazar Mısır sorunlarına değinirken etkili ve akıcı bir üslûp kullanmıştır. Hikâyelerindeki kahramanların kişiliklerine, düşüncelerine ayrıntılı olarak yer vermeyi başarmıştır. Toplumdaki modern kadınların isteklerini, sorunlarını ve onların konumlarını ön plana çıkaran *Şânî'u'l-Hubb* (1949), o senelerde gazetelerde

⁴¹⁷ Yazıcı, *The Short Story in Modern Arabic Literature*, s.41-42.

⁴¹⁸ Ergül-Halilov, s.121.

⁴¹⁹ Yazıcı, *The Short Story in Modern Arabic Literature*, s.41-42.

⁴²⁰ Ürün Ahmet Kazım, *20.yüzyılda Mısır ve Modern Mısır Romanı*, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya 2002, s.52.

⁴²¹ "Çağdaş Mısır Öyküsü I", *Hece Dergisi*, s.79.

yayımlanmış ve büyük bir beğeni toplamıştır. Bu durum, yazarın eserlerinde yer alan konuların okuyucuyu heyecanlandırmasıyla alakalıdır.⁴²²

İhsân ‘Abdu’l-Kuddûs, yazı dili ve konuşma dilini bir araya getirerek, hikâye ve romanlarında toplumun her tabakasından insanların sorunlarına değinmiş ve okuyucunun dikkatini çekmeyi başarabilmiştir.⁴²³ 1990 yılında vefat etmiştir.

2.3.15. ‘Abdurrahman eş-Şarkâvî (1920-1987)

Toplumcu gerçekçi akımın önemli yazarlarından ‘Abdurrahman eş-Şarkâvî 1920 yılında⁴²⁴ el-Munûfiyye eyaletinin Sebîn el-Kûm şehrinin ed-Dellâtûn köyünde doğmuştur.⁴²⁵

‘Abdurrahman eş-Şarkâvî’nin doğduğu yıllarda, işgalci İngilizlere karşı Mısır’da bağımsızlık hareketleri yaşanıyordu. Sa’d Zağlûl (1860-1927)’un başkanlığında İngilizlere karşı tüm yurttan ayaklanma başlamıştı. İngiltere, ayaklanmanın devam etmesi ve halkın da bu mücadeleye katılmasıyla 28 Şubat 1922 yılında Mısır’ın bağımsızlığını ilan etmiştir.⁴²⁶

eş-Şarkâvî 1935 yılında ortaöğretimdeyken Paris’e gitmiş ve orada bir yıl kalmıştır. Paris’ten döndükten sonra edebiyata olan ilgisi artmıştır. 1939 yılında liseyi bitirdiğinde edebiyat okumak istemiş, fakat babasının hukuk okumasını istemesinden ötürü hukuk fakültesine kaydolmuştu. 1943 yılında Kahire Üniversitesi Hukuk Fakültesinden mezun oldu. İki yıl kadar bir süre avukatlık yaptı. Ardından Eğitim Bakanlığı’na müfettiş olarak atandı.⁴²⁷

eş-Şarkâvî edebi hayatında İslam’a yakın eserler kaleme almıştır. Roman ve hikâyelerinde köy yaşamından oldukça etkilenmiştir. 1953’te iki öykü kitabı yazmıştır. Bu iki öykü kitabında toplumcu romantizmin etkisi oldukça fazladır. Ancak daha sonra öykü yazmamıştır. Kaleme aldığı diğer eserlerinde de toplumsal romantizmin etkileri

⁴²² Yazıcı, *The Short Story in Modern Arabic Literature*, s.49-51.

⁴²³ Landau, s.40.

⁴²⁴ Hafız, “Modern Arap Kısa Öyküsü(II)”, s.40.

⁴²⁵ Yıldız, “Abdurrahmân eş-Şarkâvî’nin el-Ard Adlı Romanı”, *Nüşa Dergisi*, Bahar 2001, s.36.

⁴²⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. Armaoğlu, *20.Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1990)*, s.204-205; Er, *Modern Mısır Romanı(1914-1944)*, s.29-30; Yıldız Musa, *Necîb Mahfûz’un Sembolik Romanları*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1998, s.2-4.

⁴²⁷ Yıldız, “Abdurrahmân eş-Şarkâvî’nin el-Ard Adlı Romanı”, s.36.

açıkça görülmektedir. Tarih duygusu güçlü olan yazarın kaleme aldığı eserlerinde işlediği asıl konu, toplumun siyasi ve sosyal baskılar karşısında direnmeleri gerektiğidir.⁴²⁸

Mısır'ın radikalleri arasında sayılan eş-Şarkâvî, siyasi yazılarında diğer yazarlardan farklı değildir. Ancak toplumsal sorunlara değindiğinde kendi yolundan gider.⁴²⁹

Daha sonradan *et-Talî'a*, *el-Musavver*, *el-Ğad*, *el-Mısırî*, *eş-Şa'b*, *Ahbâru'l-Yevm*, *Rûzu'l-Yûsuf* dergilerinde yöneticilik yapmıştı. 1977 yılında Sanat ve Edebiyat Yüksek Kurumunun genel sekreterliğini yaptı. 1979 yılında el-Ehrâm gazetesinde yazmaya başladı ve hayatının sonuna kadar yazmayı devam ettirdi. 1987 yılında vefat etmiştir. Ondan geriye roman, kısa hikâye, tiyatro, şiir ve makale türünde kaleme alınmış yirmi beş eser kalmıştır.⁴³⁰

Hikâyeleri:

1) *Ardu'l-Ma'reke* (Kavga Gösterisi, 1952),

2) *Ahlâm Sağira* (Sıradan İnsanlar, 1954)⁴³¹

2.3.16. Yûsuf İdrîs (1927-1991)

Çağdaş Mısır edebiyatının önemli temsilcilerinden olan, 1927 yılında Mısır'ın doğu vilayetlerinden Fâkûs'a bağlı Bayrûm köyünde⁴³² doğan Yûsuf İdrîs,⁴³³ ilk ve orta öğrenimini devlet okullarında tamamlamış ve Kahire Üniversitesi Tıp Fakültesini kazanmıştır. 1951 yılında buradan mezun olmuştur. Bu yıllarda Marksist akımın etkisindeydi. Öykülerini 1950 yılından sonra yayınlamaya başlayan Yûsuf İdrîs, 1954 yılında "*Erhasu Leyâlî*" adlı eserinde ilk hikâyelerini derlemiştir. Necîb Mahfûz ve Tevfîk el-Hakîm gibi o da asıl mesleğini bırakıp edebiyatı tercih etmiştir. *Rûzu'l-Yûsuf*, *eş-Şa'b*, *el-Mısır* ve *el-Cumhûriyye* gibi gazete ve dergilerin editörlüğünü yapmıştır. *el-*

⁴²⁸ Hafız, "Modern Arap Kısa Öyküsü(II)", s.40-41.

⁴²⁹ Landau, s.42.

⁴³⁰ Yıldız, "Abdurrahmân eş-Şarkâvî'nin el-Ard Adlı Romanı", s.36.

⁴³¹ Landau, s.42; Eserleri konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Ramadân Muhammed el-Câriye, *el-A'lamu'l-İslâmiyye fî Edeb 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), s.9-56.

⁴³² Eren; Uzunoğlu, "Çağdaş Arap Hikâyeciliğinde Betimleme Örnekleri", s.34.

⁴³³ Landau, s.43

Ehrâm gazetesinde çalışmaya başladığı 1961 yılında, Cezayir'e gitmiş ve "Ülkenin Bağımsızlığı" hareketine katılarak Fransızlara karşı isyana katılmıştır. 1964 yılında Cemâl Abdu'n-Nâsır kendisine edebiyat ödülünü vermiştir. Yine aynı ödülü 1988 yılında Saddâm Hüseyin'den almıştır. 1990 yılında Hüsnü Mubârek takdir nişanını kendisine layık görmüştür.⁴³⁴

Edebi ürünleri, beş hikâye kitabı, iki roman ve çok sayıda tiyatro eserinden oluşmaktadır. Realist tarzda yazılmış olan bu eserlerin tamamı, Mısır halkının hayatını,⁴³⁵ Mısır köylülerinin sosyal yönlerini⁴³⁶ ve Mısır'ın tam bir bağımsız olma mücadelesini işler. Yazar kısa bir sürede esnek bir anlatım yönteminin mâhiri olmuştur. Kısa öykülerinde daha çok edebiyat diliyle Mısır'da konuşulan halk dilinin karışımını kullanır. Yazar, bu arada diline kahramanların kişilik yapısına göre versiyonlar kazandırır. Çiftçileri, aydınları, çeşitli memurları, zanaatkârları, esnafı, toprak sahiplerini, varlıklı burjuvayı işler.⁴³⁷

Yûsuf İdrîs, öykülerinde küçük bir çocuğun içsel dünyasını, duygu ve tahayyüllerini yeni bir ruh ve üslupla çözümlerken modern öykünün ciddi manada yol kat ettiğini de ortaya koymaktadır.⁴³⁸ İdrîs'in öyküleri, o dönemdeki radikal ortamın önemli bir parçası olmuştur. İdrîs, ilk beş öykü kitabında belirli konular üzerinde takılı kalmamıştır. Ümidini yitirmiş, sıkıntılı ya da kenara itilmiş insanların yanı sıra, toplumun tüm kesiminden insanları konu edinmiş ve kendini belli noktalarda sınırlamamıştır.

İdrîs'in kısa öykülerinin ikinci grubu, *Âhiru'd-Dunyâ* (1961)'nın ardından basılan yedi kitabı konu ve biçim bakımından diğerlerinden çok farklılıklar göstermektedir. Yazarın eserlerinde ele aldığı diğer konulardan biri de, sürekli yalnızlık hissidir. Ayrıca bilgi dolu ve hikmetli sözlere de merak salmıştır. Yapısal ve evrensel ironi (ince alay) İdrîs'in eserlerinin özü olmaya devam etmiş ve istenmeyen önsözleri yazmayıp asıl konuya değinmeyi başarmıştır.⁴³⁹

⁴³⁴ Eren; Uzunoğlu, "Çağdaş Arap Hikâyeciliğinde Betimleme Örnekleri", s.34.

⁴³⁵ Landau, s.43

⁴³⁶ Yazıcı, *The Short Story in Modern Arabic Literature*, s.49.

⁴³⁷ Landau, s.43.

⁴³⁸ Yazıcı, *Çağdaş Arap Öyküleri*, s.10.

⁴³⁹ Hafız, "Modern Arap Kısa Öyküsü(II)", s.47-48.

1960'ların sonunda, eserlerindeki kahramanların psikolojik yönlerini analiz etmeye yönelmiştir.⁴⁴⁰

Mahmûd Tâhir Lâşin, Mahmûd Teymûr ve Yahyâ Hakkî'nin başkanlığını yaptığı *el-Medresetu'l-Hadîse* (Modern Ekol)'nin temsilcilerinden kabul edilen Yûsuf İdrîs, Fransız yazarlar Maupassant (1850-1983) ve Ernest Hemingway (1898-1961), Çek Fransız Kafka (1883-1924) ve Rus Anton Çehov (1860-1904)'un eserlerinden etkilenmiştir.⁴⁴¹

Yûsuf İdrîs, yaşamının son demlerinde beyin kanserine yakalanır ve 1991 yılında tedavisi için gittiği Londra'da bu hastalığa yenik düşer. Yazar ardında roman, kısa hikâye ve tiyatro alanında birçok eser bırakmıştır.⁴⁴²

Hikâyeleri:

- 1) *Erhasu Leyâlî* (Ucuz Geceler, 1954),
- 2) *Cumhûriyyetu Ferhât ve Kıssatu Hubb* (1956),
- 3) *E Leyse Kezâlik* (Öyle Değil mi, 1957),
- 4) *el-Batal* (Kahraman, 1957),
- 5) *Hâdisetu Şaraf* (1958),
- 6) *Âhiru'd-Dunyâ* (Dünyanın Sonu, 1961),
- 7) *Lugatu'l-Ây* (1965),
- 8) *en-Nehâde* (Yükseliş, 1969),
- 9) *Beyt min Lahm* (Etten Ev, 1971),
- 10) *'Anâ'u Sultân Kânûnu'l-Vucûd* (1980),
- 11) *Aktuluhâ* (1982),
- 12) *el- 'Îtâb 'ale'n-Nazar* (Nazara Azar, 1988).⁴⁴³

2.3.17. İdvar Harrât (d. 1927)

1940'larda öykü yazmaya başlayan İdvar Harrât (d.1927), ilk öykü kitabını 1958'de yayımlamıştır. Kompleks bir yazar olan İdvar Harrât, diğer yazarların

⁴⁴⁰ Yazıcı, *Çağdaş Arap Öyküleri*, s.49.

⁴⁴¹ Brugmann, s.265.

⁴⁴² Eren; Uzunoğlu, "Çağdaş Arap Hikâyeciliğinde Betimleme Örnekleri", s.34.

⁴⁴³ Yıldız Musa, "Yûsuf İdrîs'in el-Harâm Adlı Romanı", *Nüşa Dergisi*, Yaz 2001, s.134.

1960'lara kadar farkında olmadıkları birçok şeyi 1950'lerde ortaya çıkarmıştır. Harrât, eserlerinde gelenekselliğe yer vermemiş, konularını modernist tarzda ve geleceğe dönük işlemiştir.⁴⁴⁴

Harrât'ın ilk eserlerindeki insanlar, hayatından bıkmış, yalnız ve yaşamın sıradanlığına boyun eğmiş tiplerdir. Yaşamla uyum içinde olup, hayatın önemsiz konularına dalıp giden kişileri eleştirmiştir. Bu sayede, yazar kahramanlarına etrafında olup bitenin farkında olmalarını sağlamaya çalışır.

Harrât, altmışlı yıllarda yazdığı eserlerindeki başarısı ile tanındıktan sonra, dikkatini hayal dünyasına ve anılara vermiştir. Bazı eserlerinde hatıraları ve geçmişte yaşananları tazelemede oldukça başarılı olmuştur. Harrât'ın dünyası duyu organlarımızla algıladığımız his ve duygular dünyasıdır.

Eserlerinin anlatımında çoğu zaman üçüncü şahıs tipi kullanmaktadır. Son eserlerinde karamsar ve karanlık bir dünya yerine, açlık, sadelik ve aydınlığın olduğu bir dünyayı işlemektedir. Kahramanları yaşamı sevgi ve saygı ile karşılamaktadır.⁴⁴⁵

Mısır'da altmışlı yılların seçkin yazarları arasında Suleymân Feyyâd (d.1929), Muhammed Hâfız Receb (d.1933), 'Abdu'l-Hakîm Kâsım (1935-1990), Bahâ Tâhir (d.1935), İbrahîm Aslân (d.1935), Muhammed Rumeys (d.1937), Muhammed el-Bisâtî (d.1934), Yahyâ Tâhir 'Abdullah (1940-1981), Muhammed Mustecâb (d.1939), Macîd Tûbyâ (d.1939), Muhammed Mebrûk (d.1940) ve Cemâl el-Gitânî (d.1945) gibi önemli isimleri saymak mümkündür.⁴⁴⁶

⁴⁴⁴ Hafız, "Modern Arap Kısa Öyküsü(II)", s.55.

⁴⁴⁵ Hafız, "Modern Arap Kısa Öyküsü(II)", s.56.

⁴⁴⁶ Hafız, "Modern Arap Kısa Öyküsü (I)", s.61.

SONUÇ

XIX. yüzyılda Fransızların Arap topraklarını işgal etmesiyle Batı ile Arap dünyası arasında yeni bir dönem başlamıştır. Yeni okulların açılması, öğrenim amaçlı Avrupa'ya öğrenci gönderilmesi, Mısırlı Rifâ'a et-Tahtâvî ile başlayan tercüme faaliyetleri, Mehmet Ali Paşa'nın 1822'de Bulak'ta kurduğu matbaa ve bunun ardından matbaanın Arap dünyasında yaygınlaşması, ardından gelişme gösteren gazetecilik faaliyetleri yeni yazarların ortaya çıkmasını ve yeni edebi türlerin doğup gelişmesini sağlamıştır.

Modern anlamda öykü türü Mısır'da doğmuş ve sonradan diğer bölgelere yayılmıştır. XX. yüzyılın başlarında çevirilerin yapıldığı Mısır'da akla ilk gelen eser, Mustafa Lütfî el-Menfâlûtî'nin *el-Abarât* (1915) adlı eseridir. Arap edebiyatında ilk modern öykü ise Muhammed Teymûr'un *Fi'l-Kitâr* (1915) adlı öyküsüdür. Milli kültürü ortaya koymak ve edebiyat alanında millileşmek amacıyla Birinci Dünya Savaşı yıllarında Yahyâ Hakkî, Mahmûd Tahîr Laşîn, İbrahîm el-Mısrî gibi yazarlar, *el-Medresetu'l-Hadîse*'yi (Yeni Ekol) kurmuşlardır. 1930 sonrasında Mısır'da birçok dergi ve gazete öyküye özel bölümler ayırmıştır. *er-Rivâye* dergisi tamamen öyküye ayrılmıştır.

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından, siyasi, dini ve ekonomik sıkıntılar öykü alanında da gerçekçi tavrın gelişmesine yol açmış; kadın hakları, fakir-zengin ayrımı, siyasi sorunlar gibi konular işlenmeye başlanmıştır. Bu dönemde öykü alanında adı duyulan Taha Huseyin *el-Muazzebûn fi'l-Arz*'de Mısır halkının yaşadığı zor koşulları dile getirmiştir.

Edebi hayatına 1938'de başlayan Nobel ödüllü yazar Necîb Mahfûz, çalışmalarını *Dunyâ Allah, Beyt Seyyi' es-Sum'a, Hammâratu'l-Kitti'l-Esved, Tahte'l-Mizallah* gibi eserlerinde toplamıştır. 1950'li yıllarda edebi hayatına başlayan Yûsuf İdrîs, öykülerinde küçük bir çocuğun psikolojik durumunu yansıtmıştır. Tevfik el-Hakîm ise daha çok felsefî içerikli öyküler yazmıştır.

Toplumcu gerçekçi yazarlar, öykülerinde toplumsal içerikli konuların yanı sıra kişilik oluşturmayı da amaçlıyorlardı. İşgale, sömürgeye ve fırsatçılığa karşı çıkış dönemi olarak nitelendirilen bu dönemde, yaşanan toplumsal ve ekonomik sorunları anlatarak okuyucuyu bilinçlendirmeye çalışıyorlardı. 1960'lı yıllar toplumcu gerçekçi

akımın son bulduğu yıllardır. Yönetimi eleştiren yazarlar hapse atılmış ve geride kalan yazarlar da sembolizme yönelmişlerdir.

KAYNAKÇA

- Abdu'l-Hamîd Cûde es-Sahhâr, *Suver ve Zikrayat*, Mektebet Mısır, Kahire 1989.
- Agâh Sırrı, Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Yeni Şark Kütüphanesi, c:I, Ankara 1984.
- Akçay, Cihaner, *Rifâ'a Râfi' et-Tahtâvi (Hayatı, Edebi Kişiliği ve Toplumsal Konulardaki Düşünceleri)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1992.
- Aktaş, Şerif, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Birlik Yayınları, Ankara 1984.
- Alptekin, Hulusi, *Modern Mısır Edebiyatçısı Tefk el-Hakîm ve 'Uşfûrun mine's-Şark Adlı Eserinin İncelenmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2004.
- Ana Britannica, *Genel Kültür Ansiklopedisi*, I-XXII, İstanbul 1990.
- Arap Dünyasında Entropi: "Tunus, Mısır, Libya ve Suriye'de Halk Ayaklanmaları", *Türkiye Uluslararası İlişkiler Çalışmaları Yakın Doğu Araştırmalar Merkezi*, TUİÇ-YADAM, Ekim 2012.
- Armaoğlu, Fahir, *Filistin Meselesi ve Arap İsrail Savaşları (1948-1988)*, Ankara 1989.
-, *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)*, Ankara 1997.
-, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)*, pdf, <http://www.egitimci.biz/wp-content/uploads/2013/01>.
- Aşık, Nevzat, "Hicri IV. Asırdan Sonra Makâmat Yazanlar", *İ.F. Dergisi*, sy.II, İzmir 1985.
- Ayyıldız, Erol, *Mısır Romanının Doğuşu ve Muhammed Huseyn Heykel'in "Zeynep" Adlı Romanının Tetkiki ve Tahlili*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 1992.
- Beyca, Fatma Betül, *Necip el-Kilânî Hayatı, Eserleri ve 20. Yüzyıl Arap Edebiyatındaki Yeri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2008.

- Bilgenoğlu, Ali, "Ortadoğu'da Bir Öncü: Modernitenin Mısır'a İlk Taşıyıcısı Rifâ'a Râfî' el-Tahtâvî (1801-1873)", *History Studies, Ortadoğu Özel Sayısı/ Middle East Special Issue*, Ekim 2010, 27-46.
- Brochelmann, Carl, *İslam Ulusları ve Devletleri Tarihi*, (Çev.: Prof. Dr. Neşet Çağatay), Ankara 1996.
-, *Tarihu'l-Edebi'l-Arabî*, Daru'l-Maârif, Mısır 1974.
- Brugman, J., *An Introduction to the History of the Modern Arabic Literature in Egypt*, Leiden 1984.
- Büyük Larousse, *Sözlük ve Ansiklopedisi*, Gelişim Yayınları, İstanbul 1986.
- Cachiera, Pierre, *Modern Literature, İslamîc Near East*, Toronto 1960.
- Candemir, Doğan, *Muhammed Abdulhalim Abdullah'ta Kısa Hikâyecilik*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 1991.
- Ceviz, Nurettin, *Osmanlılar Döneminde Mısır'da Arap Edebiyatı (1517-1798)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2002.
- Charles, İssawi, *Egypt at Mid-Century*, (Çev.: Rahmi Er), Ankara 1997.
- Cum'a, Huseyn, Ürdün ve Filistin'de Öykü Sanatının Tohumları, (Çev.: Musa Yıldız), *Nüşa Dergisi*, y.IV, sy.13, Bahar 2004, 33-42.
- Çetişli, İsmail, *Metin Tahlillerine Giriş/2*, Akçağ Yayınları, (2. Baskı), Ankara 2009.
- "Çağdaş Mısır Öyküsü I", *Hece Öykü Dergisi*, sy.31, y.6, Şubat-Mart 2009, 55-128.
- Davut, Dursun, "Cemâl 'Abdu'n-Nâsır", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*.
- Dayf, Şevki, *el-Edebu'l-Arabî el-Muasır fi Mısır*, Dar'l-Maârif, Mısır 1961.
-, *el-Makâme*, Dâru'l-Meârif, Mısır tsz.
-, *Tarihu'l-Edebi'l-Arabi*, Daru'l-Maârif, III, Kahire 1990.
- ed-Desûkî, 'Umer, *fi'l-Edebi'l-Hadîs*, Kahire 1966.
-, *Neş'etu'n-Nesri'l-Hadîs ve Tatavvuruhu*, Kahire 1976.
- Ekberi, Huneyd, *Modern Arap Romanı*, (Çev.: Murat Göçer), www.40ikindi.com.

- Emekli, İlknur, ‘*Abdurrahman Munîf, Hayatı, Edebi Kişiliği ve en-Nihâyât Adlı Romanının İncelenmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2006.
-; *Çağdaş Suriye Romancılığında Halîm Berekât ve Toplumcu Gerçekçi Romanlarının Çözümlemesi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2013.
- Emin, Ahmed, *Fecru'l-İslâm, Daru'l-Kitabi'l-Arabî*, Beyrut 1969.
- el-Emin, İzzeddin, *Neş'etu'n-Nakdi'l-Edebî'l-Hadîs fî Mısır*, Kahire 1970.
- Er, Rahmi, *Tahâ Huseyn ve Üç Romanı*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1988.
-, “Modern Lübnan Romanına Genel Bir Bakış”, *Doğu Dilleri Dergisi*, c.V, Ankara 1992.
-, “Muhammed Huseyn Heykel ve Onun Dil ve Edebiyatla ilgili Bazı Görüşleri”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, c:XXXVII, sy.1-2, Ankara 1995.
-, *Modern Mısır Romanı*, Ankara 1997.
-, “Muhammed Huseyn Heykel’in Hikâyeleri”, A.Ü.D.T.C.F., *Nüsha Dergisi*, y.I, sy.3, Güz 2001.
-, *Çağdaş Arap Edebiyatı Seçkisi*, Vadi Yayınları, Ankara 2012.
- Eren, Cüneyt; Uzunoğlu, M. Vecih, “Çağdaş Arap Hikâyeciliğinde Betimleme Örnekleri”, D.E.Ü., *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy.XXIII, İzmir 2006.
- Ergül, Aysel, *Çağdaş Mısır Tiyatrosu’nda Tevfik el-Hakîm ve Üç Entelektüel Tiyatrosu*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1995.
-, *Çağdaş Arap Edebiyatında Seçme Metinler*, Erzurum 2000.
- el-Fahûri, Hannâ, *el-Câmi’ fi Târih, el-Edeb el-‘Arabi* (el-Edeb el-Hadîs), Beyrut 1986.
- Gibb, Hamilton, *İslam Medeniyetleri Üzerine Araştırmalar*, Endülüs Yayınları, İstanbul 1991.

- Goldziher, Ignace, *Klasik Arap Literatürü*, (Çev.: Azmi Yüksel-Rahmi Er), Vadi Yayınları, Ankara 2012.
- Görgün, Hilal, “Muhammed Huseyn Heykel” md., *DİA*, XVII, İstanbul 1997.
- Güler, Zeynep, *Süveyş’in Batısında Arap Milliyetçiliği- Mısır ve Nasırcılık*, Yenihayat Kütüphanesi, İstanbul 2004.
- Hafız, Sabri, “Modern Arap Kısa Öyküsü(I)”, (Çev.: Azmi Yüksel), *Nüsha Dergisi*, y.III, sy.9, Bahar 2003, 1-25.
- “Modern Arap Kısa Öyküsü(II)”,(Çev.: Azmi Yüksel), *Nüsha*, yıl.III, sy.10, Yaz 2003, 39-62.
- Hakkı, Yahyâ, *Fecru'l-Kıssati'l-Mısriyye*, Kahire 1987.
- Hannâ, el-Fâhûrî, *Târîhu'l-Edebî'l-'Arabî*, Beyrut tsz.
- Heykel, Ahmed, *Tatavvuru'l-Edebi'l-Hadîs Fî Mısır*, Kahire 1983.
-, *el-Edebu'l-Kıssatî ve'l-Mesrahi fî Mısır*, Dârü'l-Maârif, Kahire 1983.
- Heykel, Muhammed Huseyn, *el-Edeb ve'l-Hayâtu'l-Mısriyye*, Kahire, tsz.
- Hıdır, 'Abbâs, *el-Kıssatu'l-Kasîra fî Mısır munzu Neş'etihâ hattâ Senet 1930*, el-Mektebu'l-'Arabiyye, Kahire 1966.
- Hitti, Philip, *Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi*, (Çev.: Salih Tuğ), IV, İstanbul 1981.
- Hourani, Albert, *Çağdaş Arap Düşüncesi: Arabic Thought in the Liberal Age (1798-1939)*, (Çev.: Hüseyin Yıldız- Latif Boyacı), İnsan Yayınları, İstanbul 1994.
-, *Arap Halkları Tarihi*, (Çev.: Yavuz Alogan), İletişim Yayınları, (10.Baskı), İstanbul 2013.
- Huneyd, Ekberi, *Modern Arap Romanı*, (Çev.: Murat Göçer), www.40ikindi.com.
- İdris, Şengül, *Kur'an Kıssaları Üzerine*, Işık Yayınları, İzmir 1994.
- İnayet, Hamid, *Arap Siyasi Düşüncesinin Seyri*, (Çev.:Hicabi Kırlangıç), Yöneliş Yayınları, İstanbul 1991.
- İra, M. Lapidus, *Modernizme Geçiş Sürecinde İslam Dünyası*, (Çev.: İ.Sefa Üstün), İstanbul 1996.

- İslam Ansiklopedisi*, İslam Âlemi Tarih, Coğrafya, Etnografya ve Bibliyografya Lugati, Milli Eğitim Basımevi, VIII, İstanbul 1993.
- Karal, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, T.T.K. Yayınları, Ankara 1988.
- Kaplan, Mehmet, *Hikâye Tahlilleri*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2010.
- Koloğlu, Orhan, “İlk Türkçe Gazete Vakayi-i Mısriyye”, *Tarih ve Toplum*, X(58), Ekim 1988.
- Korkmaz, Bülent, *Necîb Mahfûz’dan Bir Mısır Devrimi Romanı: Karnak Kafe*, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, tsz.
- Köse, Mustafa, *Muhammed Hüseyin Heykel ve Görüşleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2002.
- Kramers, J. H. , “Mısır: Mehmet Ali Hanedanı ve Devri (XIX. asırdan itibaren)”, *İslam Ansiklopedisi*, c.VIII, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1993.
- Kula, Mevlüt, “Modern Suriye Hikâyesine Genel Bir Bakış”, *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Doğu Araştırmaları*, 7, 2011.
- Kutub, Seyyid, *Tasviru’l-Fenni Fî’l-Kur’an*, Daru’ş-Şurûk, Kahire 1992.
- L. Bilge, Mustafa, “Faruk”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*.
- M., Landau, Jacob, *Modern Arap Edebiyatı Tarihi*, (Çev.: Bedrettin Aytaç), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002.
- Mekki, et-Tahir Ahmed, *el-Kıssatu’l-Kasîrâ*, Daru’l-Meârif, Kahire 1992.
- Muraydan, ‘Aziziye, *el-Kıssatu ve’r-Rivâye*, Şam 1980.
- en-Neccâr, Huseyn Fevzi, *Rifâ’a’ et-Tahtâvî*, Mısır 1987.
- en-Nessâc, Hâmid, *Tetavvuru Fenni’l-Kıssati’l-Kasîra Mısır*, Kahire 1982.
- Nevfel, Yusuf Hasan, *el-Kıssa ve’r-Rivâye Beyne Cîl Tâhâ Huseyn ve Cîl Necîb Mahfûz*, Dâru’n-Nahdati’l-‘Arabiyye, Kahire 1977.
- Özey, Ramazan, *Dünya Denklemlerinde Ortadoğu*, Aktif Yayıncılık, İstanbul 1997.
- Polat, İbrahim Ethem, “Mehcer Edebiyatından İki Örnek”, *Nüsha Dergisi*,y.III, sy.9, Bahar 2003.

- Sa'id, Cude es-Sahhâr, *A'lâmu'l-Fenni'l-'Arabî*, Mektebet Mısır, Kahire tsz.
- Sarmış, İbrahim, *Seyyid Kutub*, Fecr Yayınevi, c.II, Ankara 1993.
- Savran Ahmet, *19. yy Osmanlı Döneminde Yeni Arap Edebiyatı*, Erzurum 1991.
- Smith, Charles D., *Islam and the Search for Social Order in Modern Egypt: a Biography of Muhammad Husayn Haykal*, New York 1983.
- Soysal, İsmail, *Fransız İhtilali ve Türk-Fransız Diploması Münasebetleri (1789-1802)*, Ankara 1989.
- Suçin, Hakkı, *Yahyâ Hakkî ve Kisasuhâ el-Kasîra*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1998.
- Şişman, Adnan, *Tanzimat Döneminde Fransa'ya gönderilen Osmanlı Öğrencileri (1839-1876)*, T.T.K., Ankara 2004.
- et-Tahtâvî, Rifâ'a Râfi', *Paris Gözlemleri*, (Çev.: Cemil Çiftçi,) Ses Yayınları, İstanbul 1992.
- et-Tahtâvî, Rifâ'a Râfi', *Tahlisu'l-İbriz fi Telhîs-i Bâriz*, Beyrut tsz.
- Tanrıverdi, Eyüp, "Modern Arap Edebiyatında Öykünün Serüveni", *Nüşa Dergisi*, y.IV, sy.15, Güz 2004.
- Târık, el-Buşrâ, *ed-Dimukrâtiyye ve Hizâm 23 Yûlyû 1952-1970*, Kahire 1991.
- Tasa, Muhammed, "Çağdaş Suriye Öykücülüğüne Genel Bir Bakış", *Hece Öykü Dergisi*, 2012.
- Tevfîk, el-Hakîm, *Safâhât min el-Târîh el-Adabî li Tevfîk el-Hakîm – min Vâkı'î Rasâ'il ve Vasâ'ik*, Kahire 1975.
-, *Sicn el-'Umr*, Mektebetu'l- Âdâb, Kahire tsz.
- Teymûr, Mahmud, *el-Kıssa fi'l-Edebi'l-Arabi*, Kahire 1971.
- Tibi, Bassam, *Arap Milliyetçiliği*, (Çev.: Taşkın Temiz), Yöneliş Yayınları, İstanbul 1998.
- Tuğ, Salih, *İslam Ülkelerinde Anayasa Hareketleri (XIX. ve XX. Asırlar)*, İstanbul 1969.
- Tural, Sadık Kemal, *Zamanın Elinden Tutmak*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1982.

- Turgay, Nurettin, *Arap Edebiyatında Kısa Hikâye*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 1995.
- Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, Hikâye md., c.I, İstanbul 1992.
- Ürün, Ahmet Kâzım, “Abdu’l-Hamîd Cûde es-Sahhâr ve eş-Şari’u’l-Cedîd Adlı Romanı”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 340-349.
-, *Uygarıklar Beşîği Mısır Arap Cumhuriyeti*, Konya Postası, Konya 1991.
-, *20. y.y’da Mısır ve Modern Mısır Romanı*, Çizgi Kitabevi, Konya 2002.
- Yanık, Nevzat Hafız, *Mahmûd Sâmî Paşa el-Bârûdî Hayatı, Edebi Kişiliği ve Eserleri*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1991.
- Yazıcı, Hüseyin, *The Short Story in Modern Arabic Literature*, Kahire 2004.
-, ”Suriye’de Kısa Hikâye”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, *Şarkiyat Mecmuası*, sy.19, 2011.
-, *Çağdaş Arap Öyküleri*, Kaknüs Yayınları, İstanbul 1999.
-, “Lübnan’da Kısa Öykü”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, sy.15, 2009.
- Yıldız, Musa, “Abdurrahmân eş-Şarkâvî’nin el-Ard Adlı Romanı”, *Nüşa Dergisi*, Bahar 2001.
-, “Arap Edebiyatında İlk Modern Kısa Öykü; Muhammed Teymûr’un fi’l-Kıtâr’ı”, *Nüşa Dergisi*, y:II, sy.4, Kış 2002, 45-56.
-, *Necîb Mahfûz*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 1992.
-, Nobel Ödüllü Yazar Necîb Mahfûz’un el-Liss ve’l-Kilab Adlı Romanı, *Nüşa Dergisi*, y.II, sy.5, Bahar 2002, 23-47.
-, *Necîb Mahfûz’un Sembolik Romanları*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), G.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1998.

....., “Yahyâ Hakkî'nın Kindîlu Umî Hâşim'i”, *Nüsha Dergisi*, y.I, sy.3, Güz 2001.

....., “Yahyâ Hakkî'nın Kunnâ Selâsete Eytâm Adlı Öyküsü”, *Nüsha Dergisi*, y.IV, sy.14, Yaz 2004.

....., Yûsuf İdrîs'in el-Harâm Adlı Romanı, *Nüsha Dergisi*, Yaz 2001.

Yılmaz, Daşçioğlu, “Mısır”mad., *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, XIII, İstanbul 1990.

Yılmaz, Nurullah, Mahmûd Teymûr (Hayatı, Edebi Kişiliği ve Eserleri), *Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sy.25, Erzurum 1999, 205-213.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Gülyaşar DEMİRCİ
Doğum Yeri ve Tarihi	Zonguldak, 23.10.1985
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı (2005-2009)
Yüksek Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı (2011-)
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce, Arapça
İş Deneyimi	
Stajlar	Erzurum Çat İmam Hatip Lisesi (2010-2011)
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	Zonguldak Anadolu İmam Hatip Lisesi (2009-2010) Adıyaman Üniversitesi Eğitim Fakültesi (2013-)
İletişim	
E-Posta Adresi	gdemirci@adiyaman.edu.tr
Tarih	01.07.2014